

รายงานการวิจัย

เรื่อง

ติดตามการออกเสียงประชามติเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ
แห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 กรณีจังหวัดสุรินทร์

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์กฤษณา วงษาสันต์

การวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากสถาบันพระปกเกล้า

2550

คำนำ

การออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เป็นขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการที่สำคัญทางการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย โดยมีเป้าหมายให้ประชาชนมีส่วนร่วมออกเสียงประชามติ ในร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 จังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดหนึ่งที่ถูกจับตามองจากภายนอกว่า ยังมีฐานอำนาจเก่าของพรรคการเมืองเกื้อหนุนอยู่ จึงได้เกิดกระบวนการศึกษาวิจัย เรื่อง ติดตามการออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กรณีจังหวัดสุรินทร์ โดยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสถาบันพระปกเกล้า

ขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ทศพล สมพงษ์ และคุณอริศรา คำตัน ในการประสานงานและอำนวยความสะดวกในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ และสุดท้ายขอขอบพระคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน โดยเฉพาะอาจารย์พัชรินทร์ โขคอำนวย และทีมวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ที่ได้ร่วมกระบวนการศึกษาวิจัย และทำให้การศึกษาวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

กฤษณา วงษาสันต์

23 สิงหาคม 2550

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “ติดตามการออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ” กรณีจังหวัดสุรินทร์ มีวัตถุประสงค์ 5 ประการ คือ

1. เพื่อศึกษาบรรยากาศทั่วไป ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึกและความเคลื่อนไหวของประชาชนต่อการออกเสียงประชามติเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550
2. เพื่อศึกษาถึงประเด็นในร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ที่เป็นเหตุให้ประชาชนตัดสินใจออกเสียงประชามติเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบกับร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550
3. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยสำคัญที่เป็นเหตุให้ประชาชนออกมาใช้สิทธิและออกเสียงประชามติเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบกับร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550
4. เพื่อศึกษาถึงบทบาทและความเคลื่อนไหวในการรณรงค์ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการออกเสียงประชามติของหน่วยงานภาครัฐ (เช่น คณะกรรมการเลือกตั้ง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น) และองค์กรเอกชน (เช่น พรรคการเมืองและนักการเมืองในพื้นที่) รวมถึงองค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
5. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาปรับปรุงกระบวนการออกเสียงประชามติ ให้เป็นกระบวนการที่ส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยของประเทศให้เข้มแข็งและยั่งยืน

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ วิธีการศึกษาโดยการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสังเกต การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและแบบสอบถาม

ผลการวิจัยพบว่า

ในการออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญฯ ผู้มีสิทธิลงประชามติ 968,976 คน ผู้มาใช้สิทธิ 480,507 คน ร้อยละ 49.59 บัตรลงคะแนน 468,722 ใบ บัตรเสีย 11,775 ใบ ร้อยละ 2.45 รับร่างรัฐธรรมนูญ 175,628 คน ร้อยละ 36.55 ไม่รับร่างรัฐธรรมนูญฯ 293,094 คน คิดเป็นร้อยละ 61.00 ไม่ออกเสียง 10 คน การไปใช้สิทธินอกเขตจังหวัด ผู้มาใช้สิทธิ 673 คน บัตรที่ลงคะแนน 667 บัตรเสีย 6 ใบ เห็นชอบ 494 คน ไม่เห็นชอบ 173 คน และจังหวัดสุรินทร์มีคนไปใช้สิทธิออกเสียงประชามติ น้อยที่สุดของประเทศ

บรรยากาศทั่วไป ความรู้/ความเข้าใจ ความรู้สึกและความเคลื่อนไหวของประชาชนทั้งก่อนและหลังวันออกเสียงประชามติ บรรยากาศเงียบค่อนข้างสงบ แต่มีข่าวว่าในจังหวัดสุรินทร์มีการจ้างไม่ให้ไปรับร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งที่จริงแล้วชาวบ้านไม่ค่อยสนใจจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์จะ

ตอบว่า ไม่แน่ใจ ไม่มีความรู้ในร่างรัฐธรรมนูญ ส่วนใหญ่เบื่อหน่าย และมีข่าวลือว่าสุรินทร์อยู่ในกลุ่มฐานอำนาจเก่าของ ทรท. แต่คนสุรินทร์บอกว่าคือ “พลังเงียบ”

ส่วนประเด็นในร่างรัฐธรรมนูญฯ ไม่มีผลต่อการตัดสินใจในการออกเสียงประชามติเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบมากนัก จากแบบสอบถาม ไม่มีผู้ตอบ หรือเห็นความสำคัญของประเด็นในร่าง แต่จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจะได้คำตอบบ้างเล็กน้อยว่านำประเด็นในร่างฯ มาพิจารณาบ้าง เช่น เรื่องสิทธิ เรื่องการไม่บรรจุนิติศาสตร์ การยกเลิกบัตรทอง 30 บาท

ปัจจัยที่เป็นเหตุให้ประชาชนออกมาใช้สิทธิ เพื่อออกเสียงประชามติ มีหลายปัจจัย เช่น “อยากให้บ้านเมืองได้เลือกตั้ง” “อยากใช้สิทธิของตนเอง” “ยังชอบ ทรท.อยู่” “เป็นห่วงชาติ” “จะไปใช้สิทธิจะรู้ว่าคนสุรินทร์ใครจะดูถูกไม่ได้” “ไม่มีความรู้เลย เขาให้กาเบอร์ใดก็กาเบอร์นั้น” “เบื่อหน่ายคณะปฏิวัติทหารเลยไม่อยากไปใช้สิทธิ”

บทบาทและความเคลื่อนไหวในการรณรงค์ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการออกเสียงประชามติของหน่วยงาน กกต. พบว่า ความคิดเห็นของผู้ตอบ การทำงานของ กกต. อยู่ในระดับปานกลาง ไม่ได้ได้รับความรู้มากนัก ควรจัดการความรู้ให้มากกว่าที่เคยทำ ส่วนการจัดการออกเสียงประชามติเป็นไปได้ดีเรียบร้อย ไม่มีเหตุรุนแรง

ส่วนหน่วยงานอื่น ๆ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนตำบล องค์กรเอกชน ยังมีส่วนร่วมในการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ค่อนข้างน้อย ส่วนใหญ่เป็นโปสเตอร์ ประชาชนได้รับความรู้น้อย สื่อที่ประชาชนได้รับมากที่สุดคือ วิทยุ โทรทัศน์และวิทยุชุมชน หน่วยงาน/องค์กร ดังกล่าวได้ให้ความเห็นว่า กกต.จังหวัด ยังไม่รู้จัดการทำงานเชิงรุก และไม่มีเครือข่ายการทำงาน

พรรคการเมือง/นักรการเมือง เคลื่อนไหวหรือมีส่วนร่วมน้อย เพราะยังไม่ปลดล็อกจากรัฐบาล แต่มีกระแสข่าวว่า มีอดีตนักรการเมืองบางคนนำเงินไปแจกชาวบ้านไม่ได้รับร่าง ฯ

สรุปข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาเพื่อปรับปรุงกระบวนการส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทยให้เข้มแข็งและยั่งยืนในอนาคต ประชาชนยังเห็นว่ารัฐได้ประโยชน์ แต่อยากให้เกิดการมีส่วนร่วมและบริหารจัดการร่วมกันตั้งแต่ระดับรัฐบาลมาถึงระดับประชาชนในท้องถิ่น รัฐต้องสนับสนุนองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งภาคประชาชน ให้มีความรู้ที่เหมาะสมและต่อเนื่อง พัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา เรื่องรัฐธรรมนูญไทยและระบอบการปกครองประชาธิปไตย เพื่อให้เกิดความตระหนักและเข้าใจในความสำคัญของรัฐธรรมนูญในระบอบประชาธิปไตย สร้างคุณธรรม จริยธรรม ให้คนไทยทุกระดับรวมทั้งนักรการเมือง / พรรคการเมือง ปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ และ กระตุ้นให้เกิดความรู้ให้กับประชาชนอย่างต่อเนื่องแท้จริงจนกลายเป็นวิถีชีวิต

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

งานวิจัยเรื่อง : ติดตามการออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ” กรณีจังหวัดสุรินทร์

ผู้วิจัย : ผู้ช่วยศาสตราจารย์กฤษณา วงษาสันต์

หน่วยงาน : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

หน่วยงานสนับสนุนทุนการวิจัย : สถาบันพระปกเกล้า

การวิจัยเรื่อง “ติดตามการออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550” กรณีจังหวัดสุรินทร์ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาบรรยากาศทั่วไป ความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึกและความเคลื่อนไหวของประชาชนต่อการออกเสียงประชามติเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ ประเด็นในร่างรัฐธรรมนูญฯ ศึกษาถึงปัจจัยสำคัญที่เป็นเหตุให้ประชาชนออกมาใช้สิทธิและออกเสียงประชามติ เห็นชอบหรือไม่เห็นชอบกับร่างรัฐธรรมนูญ บทบาทและความเคลื่อนไหวในการรณรงค์ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการออกเสียงประชามติของหน่วยงานภาครัฐ (เช่น คณะกรรมการเลือกตั้ง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น) และองค์กรเอกชน (เช่น พรรคการเมืองและนักการเมืองในพื้นที่) รวมถึงองค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และแนวทางการพัฒนาปรับปรุงกระบวนการออกเสียงประชามติ ให้เป็นกระบวนการที่ส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยของประเทศฯให้เข้มแข็งและยั่งยืน

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ วิธีการศึกษาโดยการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In- depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion) การสังเกต (Observation) ด้วยประเด็นคำถามที่ออกแบบไว้ และแบบสอบถามความคิดเห็นของประชาชนต่อกระบวนการออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา(Content Analysis) ตามประเด็นที่ค้น (Topic) และตรวจสอบข้อมูลโดยใช้ Data Triangulation และวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยเลขคณิต

ผลการวิจัยพบว่า

ในการออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญฯ ผู้มีสิทธิลงประชามติ 968,976 คน ผู้มาใช้สิทธิ 480,507 คน ร้อยละ 49.59 บัตรลงคะแนน 468,722 ใบ บัตรเสีย 11,775 ใบ ร้อยละ 22.45 รับร่างรัฐธรรมนูญ 175,628 คน ร้อยละ 36.55 ไม่รับร่างรัฐธรรมนูญฯ 293,094 คน ร้อยละ 61 ไม่ออกเสียง 10 คน การไปใช้สิทธินอกเขตจังหวัด ผู้มาใช้สิทธิ 673 คน บัตรที่ลงคะแนน 667 บัตรเสีย 6 ใบ เห็นชอบ 494 คน ไม่เห็นชอบ 173 คน และเป็นจังหวัดที่มีคนไปใช้สิทธิในน้อยที่สุดของประเทศ (ข้อมูลสรุปผลการลงประชามติของ กกต. จังหวัดสุรินทร์ วันที่ 20 สิงหาคม 2550)

อภิปรายผล

1. บรรยากาศทั่วไป ความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึก และความเคลื่อนไหวของประชาชนต่อการออกเสียงประชามติเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ช่วงก่อนวันออกเสียงประชามติ จากแบบสอบถามและสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยภาพรวมจังหวัดสุรินทร์มีบรรยากาศ ไม่คึกคักเท่าที่ควร ประชาชนไม่ค่อยตื่นตัวทั้งในเมืองสุรินทร์และต่างอำเภอรอบนอก ความรู้ความเข้าใจของประชาชนอยู่ในระดับปานกลาง ค่อนข้างน้อย ความรู้สึกส่วนใหญ่เบื่อหน่าย ต้องการให้สิทธิให้เสร็จ ๆ ไป กระแสจากสื่อต่าง ๆ และภายนอกจังหวัดสุรินทร์ได้สร้างกระแสจัดให้สุรินทร์อยู่ในกลุ่มฐานอำนาจเก่าของ ทรท. ค่อนข้างรุนแรง และมีประชาชนบางส่วนออกมาต่อต้านกระแสข่าว การเคลื่อนไหวของประชาชนปกติไม่คึกคัก เหมือนการเลือกผู้แทนฯหรือ สว. ที่ผ่านมา ประชาชนสุรินทร์เรียกการเคลื่อนไหวของตนว่า “พลังเงียบ”

บรรยากาศในวันออกเสียงประชามติฯ วันที่ 19 สิงหาคม 2550 จากการสังเกตการออกเสียงประชามติในหน่วยการใช้สิทธิฯ และได้ติดตามข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ ประชาชนจังหวัดสุรินทร์ทั้งในเมืองและต่างอำเภอ การมาใช้สิทธิค่อนข้างน้อย บรรยากาศหลังการปิดหีบบัตร โดยทั่วไปประชาชนก็ไม่ได้ให้ความสนใจมากนัก มีการนับคะแนนที่หน่วยการใช้สิทธิ แล้วนำมารวมที่ กกต.จังหวัด มีคณะกรรมการประกอบด้วยครู อาจารย์ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ทหารและตำรวจประจำในแต่ละหน่วยการใช้สิทธิ การนับคะแนนของเจ้าหน้าที่ค่อนข้างโปร่งใส ความผิดฐานอื่นไม่ปรากฏชัดเจน

2. ประเด็นในร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ที่เป็นเหตุให้ประชาชนตัดสินใจออกเสียงประชามติเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบกับร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 พบว่า คำตอบของประชาชนเกี่ยวกับ “ประเด็นในร่างฯที่ตัดสินใจใช้สิทธิรับร่างฯ” สรุปแล้วจะพบว่าประเด็นต่าง ๆ ในร่างรัฐธรรมนูญฯ ไม่ได้มีผลต่อการตัดสินใจ

ออกเสียงประชามติ เห็นชอบหรือไม่เห็นชอบ เพราะจากแบบสอบถามพบว่า ไม่มีผู้ตอบเลยว่า ประเด็นต่าง ๆ ในร่าง ฯ ประเด็นใดที่มีผลต่อการตัดสินใจ ฯ เนื่องจากผู้ตอบแบบสอบถามจะว่างไว้ ไม่ตอบ แต่จากการสัมภาษณ์เชิงลึก จะได้คำตอบบ้าง ว่าเพราะร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ให้สิทธิแก่ คนไทยมากกว่าฉบับอื่น เช่น การพูดถึงสิทธิของเพศที่หลากหลายกว่า 2 เพศ การอนุรักษ์ ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ต้องการให้มีการเลือกตั้งเกิดขึ้นเร็ว ๆ รวมถึงการกล่าวถึงว่าการรับหรือไม่ รับร่าง ฯ ไม่เกี่ยวกับประเด็นในร่างรัฐธรรมนูญ เนื่องจากประชากรที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีอาชีพเกษตรกรและมีระดับการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา

3. ปัจจัยที่เป็นเหตุให้ประชาชนออกมาใช้สิทธิและออกเสียงประชามติ เห็นชอบหรือไม่ เห็นชอบกับร่างรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 สรุปได้ว่าปัจจัยที่เป็นเหตุ ให้ประชาชนออกมาใช้สิทธิและออกเสียงประชามติฯ มาจากหลายปัจจัยที่เป็นหลักการ ปัจจัยส่วน ตัวได้แก่ ความคิดเห็นส่วนตัว ปัจจัยทางสังคม เช่น ความผูกพันความชอบไม่ชอบ ความรักใคร่ ความกตัญญู หรือระบบอุปถัมภ์ของโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และอำนาจเป็นต้น และมีส่วน น้อยมากที่พูดถึงปัจจัยจากประเด็นของสาระร่างรัฐธรรมนูญ ปี 2550

4. บทบาทและความเคลื่อนไหว ในการรณรงค์ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการออกเสียง ประชามติของหน่วยงานภาครัฐ เช่น คณะกรรมการการเลือกตั้ง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และ องค์การเอกชน เช่น พรรคการเมือง / นักการเมืองในพื้นที่ รวมถึงองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง พบว่า บทบาทของคณะกรรมการเลือกตั้ง จากแบบสอบถาม คือ ระดับการประชาสัมพันธ์ของ กต. อยู่ใน ระดับปานกลาง จะเป็นลักษณะการตั้งรับ มีแผนงานโดยเริ่มตั้งแต่รู้ว่าจะต้องมีการลงประชามติ โดยผ่านสื่อ แต่การรับรู้ของประชาชนไม่ทั่วถึง และไม่เข้าใจ ส่วนใหญ่ กต.จังหวัดสุรินทร์จะ เสนอในรูปแบบโปสเตอร์ แผ่นพับ ข่าวทางวิทยุชุมชน วิทยุท้องถิ่น การอภิปราย การจัดเวที กา รอบรมกลุ่มต่าง

องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วน ตำบล และเทศบาลเมือง/อำเภอ มีบทบาทเคลื่อนไหวในการรณรงค์ฯ คือ มีแผ่นป้ายโฆษณา ประชาสัมพันธ์ตามแหล่ง/จุดต่าง ของแต่ละชุมชน มีการจัดเวทีประชาสังคม การเดินรณรงค์ของ นักเรียน นักศึกษา ร่วมกับสถาบันการศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ ให้ประชาชนออกเสียงประชามติใน วันที่ 19 สิงหาคม 2550 ซึ่งมีบทบาทค่อนข้างน้อย

พรรคการเมือง/นักการเมืองในพื้นที่ มีการเคลื่อนไหวบ้างเป็นบางพรรค / บางคน เนื่อง จากยังอยู่ในช่วงยังไม่ปลดล็อกพรรคการเมือง อดีตนักการเมืองส่วนใหญ่ นิ่ง ๆ เงียบ ๆ ไม่ได้

เคลื่อนไหว แต่มักมีกระแสเกี่ยวกับกลุ่มอำนาจเก่าในจังหวัดสุรินทร์และการให้ข่าวสื่อมวลชนหลายด้านว่าสุรินทร์ยังเป็นพื้นที่ของกลุ่มอำนาจเก่า มีการแจกเงินไม่ให้นำไปใช้สิทธิลงประชามติหรือถ้าไปก็ไม่ต้องรับร่าง และพบว่า พรรคการเมือง / นักการเมืองในพื้นที่ก็ยังมียุทธศาสตร์ต่อการตัดสินใจของประชาชนในการรับหรือไม่รับร่างรัฐธรรมนูญ ปี 2550

องค์กรเอกชน องค์กรชุมชน องค์กรสาธารณะ องค์กรภาคเอกชน จะพบว่า การเคลื่อนไหวในด้านการรณรงค์ประชาสัมพันธ์กับการออกเสียงประชามติฯ ค่อนข้างน้อย เนื่องจากองค์กรเอกชนมีความคิดว่า ถ้ารับจะเป็นการสนับสนุน คมข.และรัฐบาล ที่มาจากการปฏิวัติ ซึ่งถือเป็นศัตรูกับรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตยอย่างมาก และประชาชนส่วนใหญ่ยังรักและศรัทธากลุ่มอำนาจเก่า

5. การเสนอแนวทางการพัฒนาปรับปรุงกระบวนการออกเสียงประชามติให้เป็นกระบวนการที่ส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยของประเทศให้เข้มแข็งและยั่งยืน จากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง 1,990 คน และการสัมภาษณ์เจาะลึกรายบุคคลในการวิจัยครั้งนี้ มีข้อเสนอว่า ถ้าจะให้เกิดการปรับปรุงกระบวนการออกเสียงประชามติ ให้เป็นกระบวนการที่ส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยของประเทศให้เข้มแข็งและยั่งยืนคือ งานนี้รัฐได้ประโยชน์ / มีผลประโยชน์ จังหวัดยังทำงานเหมือนแบ่งพรรคแบ่งพวก ความกระตือรือร้นยังน้อยไม่เต็มที่ มีกลุ่มอำนาจทั้งกลุ่มเก่าและกลุ่มอำนาจใหม่ หน่วยงานรับผิดชอบโดยตรงคือ กกต. ยังทำงานแบบระบบราชการ คือ การทำงานเชิงรับ กกต. ต้องประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ในรูปเครือข่าย เข้ามาร่วมทำงานให้มากกว่านี้ คณะร่างรัฐธรรมนูญจะต้องมีความรู้และวิสัยทัศน์ในการร่างรัฐธรรมนูญ โดยศึกษาจากประเทศเพื่อนบ้าน เช่น เวียดนาม สิงคโปร์ และอื่น ๆ บ้าง จะต้องสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมตั้งแต่ระดับบน (รัฐ) จนถึงชุมชนท้องถิ่น นโยบายควรเป็นเรื่องรัฐบริหารจัดการ สภาร่างรัฐธรรมนูญจะต้องให้ความรู้กับประชาชน กกต.บริหารจัดการเชิงประชาสัมพันธ์ ตั้งแต่ระดับประเทศจนถึงระดับจังหวัด กกต. จังหวัด ประสานร่วมมือกับองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชนชนท้องถิ่น สิ่งที่ต้องพัฒนาคือ ด้านเนื้อหาสาระ / ความรู้ ให้แก่ประชาชนอย่างง่าย ๆ และทั่วถึงจะได้เปลี่ยนแปลงความคิดที่ว่า คนสุรินทร์ด้อยการศึกษา อยู่ในอำนาจของคนกลุ่มต่างๆ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

เกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ในร่างรัฐธรรมนูญ

1. รัฐจะต้องเตรียมบุคลากรที่มีความรู้ ความเข้าใจในด้านกฎหมาย เพื่อจัดการความรู้เกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ในร่างฯ และนำเสนอเป็นขั้นเป็นตอนเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง
2. รัฐควรศึกษาวิจัย และสนับสนุนงบประมาณ เพื่อหารูปแบบการจัดกิจกรรมให้ความรู้กับประชาชน ได้อย่างเหมาะสมกับประชาชนทุกกลุ่ม และสนับสนุนหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
3. แนวทางการพัฒนากระบวนการสร้างเสริมระบอบประชาธิปไตยของประเทศให้เข้มแข็งและยั่งยืน จะต้องเป็นการทำงานร่วมกันตั้งแต่ระดับบน (รัฐ) จนถึงระดับล่าง (ประชาชน) ต้องปรับวิธีคิด / วิธีการทำงานใหม่ร่วมกัน รัฐควรกำหนดเป็นนโยบายของชาติในการรักและมีสำนึกดีต่อระบอบประชาธิปไตย สนับสนุนในด้านบุคลากร งบประมาณ ความต่อเนื่อง องค์กรต่าง ๆ ต้องมีอำนาจและหน้าที่ในการตรวจสอบระบบการทำงาน

ข้อเสนอแนะเชิงระบบ

1. ควรบรรจุเนื้อหาสาระของประเด็นต่าง ๆ ในรัฐธรรมนูญฉบับถาวรให้แก่ นักเรียน นักศึกษา ได้เรียนรู้ เพื่อเกิดความรู้ความเข้าใจและเป็นยุทธวิธีในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และเข้าใจในรัฐธรรมนูญไทยในอนาคต เพราะปัญหาที่ประชาชนไม่เข้าใจในรัฐธรรมนูญ เนื่องจากไม่รู้ ไม่เห็นความสำคัญของรัฐธรรมนูญ ไม่น่าสนใจ การประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง ไม่มีความรู้เห็นเป็นเรื่องใกล้ตัว
2. พัฒนาหลักสูตรสาระด้านสังคมศึกษา โดยเน้นความสำคัญของรัฐธรรมนูญไทย ความรู้สึกและความหวงแหนชาติ คุณธรรมและจริยธรรม

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. บทบาทและความเคลื่อนไหวในการณรงค์ ประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับการใช้สิทธิและหน้าที่ของพลเมืองไทย ในการออกเสียง/ลงประชามติ ในอนาคต
 - 1.1 บทบาทและความเคลื่อนไหวของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ควรมีการเตรียมกำลังบุคลากรของหน่วยให้เพียงพอและเหมาะสม การทำงานเป็นเครือข่าย การมีส่วนร่วมกับองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ทุกภาคส่วน อย่างต่อเนื่องเพื่อเกิดความตระหนักรู้กันอย่างแท้จริง
 - 1.2 บทบาทและความเคลื่อนไหวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ศึกษาวิจัยหาแนวทางในการให้ความรู้ ในรูปแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับ

ประชาชนในท้องถิ่นและจัดสรรงบประมาณสนับสนุน/กิจกรรมเสริมความรู้ความเข้าใจในรัฐธรรมนูญไทย

1.3 บทบาทและความเคลื่อนไหวขององค์กรการเมือง/นักการเมือง จะต้องมีความจริงจัง คุณธรรม จริยธรรม และให้ความรู้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง ไม่ยึดติดกับอำนาจต่าง ๆ

1.4 บทบาทและความเคลื่อนไหวขององค์กรเอกชน จะต้องตรวจสอบกระบวนการทำงานทุกขั้นตอน ควรได้รับงบประมาณจากหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อหารูปแบบพัฒนาประชาชนและกระบวนการใช้สิทธิและหน้าที่ของคนไทย

1.5 บทบาทและความเคลื่อนไหวของประชาชน เพื่อได้รับความรู้หรือกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาความรู้เกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยไทย รัฐธรรมนูญของไทย การรู้จักใช้สิทธิของคนไทยและรู้จักหน้าที่ความเป็นคนไทย โดยปลูกฝังอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นวิถีชีวิตของคนไทย

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและสภาพปัญหา

ภายหลังเหตุการณ์รัฐประหาร เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549 และการยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยคณะปฏิรูปการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) ได้มีการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว 2549 ขึ้นเพื่อใช้เป็นกฎหมายสูงสุดในการบริหารประเทศ และมีการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีทำหน้าที่ในการบริหารประเทศ แต่งตั้งสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ทำหน้าที่แทนสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา รวมถึงมีการจัดตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับถาวรต่อไป

กระบวนการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549 ได้กำหนดให้สภาร่างรัฐธรรมนูญและพิจารณาให้แล้วเสร็จภายใน 180 วัน นับแต่วันเปิดประชุมสภาฯ ครั้งแรก หลังจากนั้นต้องเผยแพร่ให้ประชาชนทราบ และจัดให้มีการออกเสียงประชามติจากประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งโดยเสียงข้างมากผู้มาออกเสียงประชามติซึ่งต้องจัดทำไม่เร็วกว่า 15 วัน และไม่ช้ากว่า 30 วัน นับแต่วันที่เผยแพร่ดังกล่าว

การออกเสียงประชามติเพื่อพิจารณาเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ที่จัดทำขึ้น โดยสภาร่างรัฐธรรมนูญ นับเป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองการปกครองที่สำคัญของประเทศไทย ทั้งนี้เป็นเพราะการออกเสียงประชามติดังกล่าวเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองไทย ที่กำหนดให้ประชาชนมาใช้สิทธิในการออกเสียงประชามติเห็นชอบหรือไม่กับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งถือเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ รวมถึงการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของไทยที่คาดว่าจะมีขึ้นภายใน ปี พ.ศ. 2550 ก็จะเป็นการเลือกตั้งระดับชาติครั้งแรก หลังจากมีการทำรัฐประหารของคณะปฏิรูปการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) จึงเป็นโอกาสอันดีที่จะทำการศึกษาความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ทางการเมืองการปกครอง โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ และความเคลื่อนไหวในการรณรงค์เกี่ยวกับการออกเสียงประชามติเพื่อพิจารณาเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบกับรัฐธรรมนูญที่จัดทำขึ้น การดำเนินการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ตลอดจนศึกษาพฤติกรรมและความเคลื่อนไหวทางการเมืองขององค์กร และกลุ่มการเมืองต่าง ๆ โดยในการศึกษาจะมุ่งทดสอบประเด็นต่าง ๆ ของแนวคิดประชาธิปไตยในประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรภายใต้สถานการณ์ทางการเมืองในปัจจุบัน

ดังนั้นการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับการออกเสียงประชามติ และความเคลื่อนไหวทางการเมืองในระดับพื้นที่ และการทำความเข้าใจถึงพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนอย่างลึกซึ้งซึ่งปัจจัยที่มีผลต่อการออกไปลงประชามติและการตัดสินใจรับหรือไม่รับร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 จึงนับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการเมืองการปกครองไทยในระบอบประชาธิปไตยต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบรรยากาศทั่วไป ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึกและความเคลื่อนไหวของประชาชนต่อการออกเสียงประชามติเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550
2. เพื่อศึกษาถึงประเด็นในร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ที่เป็นเหตุให้ประชาชนตัดสินใจออกเสียงประชามติเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบกับร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550
3. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยสำคัญที่เป็นเหตุให้ประชาชนออกมาใช้สิทธิและออกเสียงประชามติเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบกับร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550
4. เพื่อศึกษาถึงบทบาทและความเคลื่อนไหวในการรณรงค์ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการออกเสียงประชามติของหน่วยงานภาครัฐ (เช่น คณะกรรมการเลือกตั้ง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น) และองค์กรเอกชน (เช่น พรรคการเมืองและนักการเมืองในพื้นที่) รวมถึงองค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
5. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาปรับปรุงกระบวนการออกเสียงประชามติ ให้เป็นกระบวนการที่ส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยของประเทศให้เข้มแข็งและยั่งยืน

ขอบเขตของการศึกษา

เป็นการศึกษาบรรยากาศทั่วไป ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และความเคลื่อนไหวของประชาชน คณะกรรมการเลือกตั้ง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น พรรคการเมืองและนักการเมืองในพื้นที่ องค์กรเอกชน องค์กรสาธารณะ และหน่วยงานภาครัฐ รวมถึงองค์กรอื่น ๆ อาทิ ภาคประชาสังคม องค์กรพัฒนาเอกชน ที่เกี่ยวข้องกับการออกเสียงประชามติเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ หลังจากมีประกาศสภาร่างรัฐธรรมนูญเรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการว่าด้วยการเผยแพร่ร่างรัฐธรรมนูญ และการออกเสียงประชามติ พ.ศ.2550 ลงวันที่ 16 มีนาคม 2550 ไปจนถึงช่วงที่มีการกำหนด “วันเผยแพร่”

วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีเครื่องมือในการศึกษา ได้แก่

1. การศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ (เช่น การมีส่วนร่วมทางการเมือง ทฤษฎีเกี่ยวกับการลงประชามติ วิธีการลงประชามติ ร่างรัฐธรรมนูญที่ให้มีการลงประชามติ เป็นต้น)
2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกบุคคล (In – dept interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus group Discussino) ในทุกประเด็นที่เกี่ยวข้อง และประชุมกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง
3. การสังเกตชุมชนแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม
4. แบบสอบถามความคิดเห็นของประชาชน

ระยะเวลาทำการศึกษา

ระยะเวลาที่ทำการศึกษา ระยะ 2 เดือน (กรกฎาคม 2550-สิงหาคม 2550)

งบประมาณในการศึกษา

พื้นที่ละ 55,000 บาท (ห้าหมื่นห้าพันบาทถ้วน)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ทราบถึงบรรยากาศทั่วไป ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึกและความเคลื่อนไหวของประชาชนต่อการออกเสียงประชามติเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เพื่อเป็นแนวทางในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนและพัฒนาปรับปรุงกระบวนการออกเสียงประชามติ ให้เป็นกระบวนการที่ส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทยให้เข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “ติดตามออกเสียงประชามติเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550” กรณีจังหวัดสุรินทร์ เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ จึงศึกษาแนวความคิด ทฤษฎี ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
 - 1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม
 - 1.2 ลักษณะการมีส่วนร่วม
 - 1.3 ปัญหาการมีส่วนร่วม
2. ทฤษฎีความต้องการ
 - 2.1 ความหมายความต้องการพื้นฐาน 5 ชนิดตามทฤษฎีของมาสโลว์
 - 2.2 ลำดับขั้นตอนความต้องการของมาสโลว์
 - 2.3 ทฤษฎีการจูงใจของ (Frederick Herzberg)
 - 2.4 ทฤษฎีการจูงใจของวรูม (Expectancy Theory)
3. การมีส่วนร่วมทางการเมือง
4. แนวคิดเกี่ยวกับการลงประชามติ
5. ร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับลงประชามติ 2550

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

1. ความหมายของการมีส่วนร่วม

นอร์แมน (Norman) (อ้างถึงใน อนงค์ พัฒนจักร. 2535 : 45) ได้สร้างกรอบพื้นฐาน เพื่ออธิบายและวิเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วมได้ 4 รูปแบบ คือ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เป็นการตัดสินใจตั้งแต่ระยะเริ่มต้นการตัดสินใจในช่วงของกิจกรรม และการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม เป็นการเข้าร่วมโดยการสนับสนุนทางด้านทรัพยากร การเข้าร่วมในการบริหาร และการร่วมแรงร่วมใจ 3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ซึ่งอาจเป็น วัตถุประสงค์หรือทางสังคม และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล เป็นรูปแบบในการควบคุม ตรวจสอบ การดำเนินกิจกรรมทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

อาร์นสไตน์ และคณะ (Arnstein Shadid and others) (อ้างถึงใน นัตรเอก หล้าล้ำ. 2548 : 44) เห็นว่า การมีส่วนร่วมมีลักษณะเป็นรูปของบันไดการมีส่วนร่วม (Participation ladder) มี 8 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 ขั้นต่ำของบันได คือ ขั้นถูกจัดกระทำ ขั้นที่ 2 บำบัดรักษานั้น เรียกว่า การมีส่วนร่วมเทียม หรือไม่มีส่วนร่วม เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าไม่ถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงในการตัดสินใจ ในกรณีนี้จะมีกลุ่ม บุคคลจำนวนน้อยที่อยู่ในอำนาจเท่านั้นทำหน้าที่ตัดสินใจโดยมีการพูดถึงเนื้อหาวิธีการของการตัดสินใจ หรือตำแหน่งและอำนาจหน้าที่ของผู้ที่อยู่ในอำนาจหน้าที่นั้น ขั้นที่สองนี้ สร้างขึ้นมาเพื่อจะทดแทน การมีส่วนร่วมที่แท้จริง วัตถุประสงค์ที่แท้จริง ทั้งสองขั้นนี้เป็นการทำให้ประชาชนเข้าถึงการมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือควบคุมโครงการ ขั้น 3 ถึงขั้นที่ 5 กำหนดระดับที่เรียกว่า การมีส่วนร่วม แบบพิธีกรรม หรือการมีส่วนร่วมบางส่วน โดยขั้นที่ 3 ขั้นรับฟังข่าวสาร และขั้นที่ 4 ขั้นปรึกษานั้น ความเห็นของประชาชน ได้รับจากการรับฟังจากผู้กุมอำนาจอยู่มากขึ้น แต่ภายใต้เงื่อนไขเหล่านี้ พวกเขาไม่มีอำนาจที่จะรับประกันได้ว่า ความคิดเห็นของพวกเขาจะได้รับการเอาใจใส่จากผู้มีอำนาจเต็ม เมื่อการมีส่วนร่วมถูกจำกัดอยู่ที่ ระดับเหล่านี้ จึงไม่มีทางที่จะทำการเปลี่ยนแปลงสภาพได้ ส่วนในขั้นที่ 5 เป็นขั้นปลอมใจ เป็นขั้นสูงของการมีส่วนร่วม ซึ่งบางส่วนของยอมให้คนจน (Have-not) ให้คำแนะนำได้ แต่ก็ยังคงไว้ซึ่งสิทธิในการตัดสินใจของผู้มีอำนาจต่อไป บันไดระดับที่สูงขึ้นไป เป็นระดับที่เรียกว่า อำนาจเป็นของประชาชน ซึ่งเพิ่มระดับในการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากขึ้น ประชาชนสามารถเข้าไปสู่ขั้นที่ 6 ขั้นเป็นหุ้นส่วน ซึ่งจะทำได้สามารถเข้าร่วมในการเจรจาเพื่อผลได้ ผลเสีย (Trade-offs) กับผู้มีอำนาจดั้งเดิม ส่วนขั้นที่ 7 ขั้น ใช้อำนาจผ่านตัวแทน และขั้นที่ 8 ขั้นควบคุม โดยประชาชน เป็นการใช้อำนาจของประชาชนโดยผ่านตัวแทน หรือประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจนั่นเอง

สุจินต์ ดาววิรุณ (2527 : 18) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการกระทำที่ประชาชนมีความสมัครใจ เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงเพื่อตัวประชาชนเอง โดยให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อตนเองและมีส่วนดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ปรารถนาหรือตั้งไว้ ทั้งนี้ต้องมีใช้การกำหนดกรอบความคิดจากบุคคลภายนอก

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2537 : 3) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นการเข้าร่วมกิจกรรมของชาวบ้านตามที่หน่วยงานของรัฐหรือเอกชนจัดขึ้นและชาวบ้านเป็นผู้เสนอ โดยมีการเข้าร่วมในหลายระดับ เช่น การเข้าร่วมในการฟังและออกความคิดเห็น ตลอดจนเข้าร่วมในการวางแผนและมีผู้เข้าร่วมตั้งแต่ ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้านและชาวบ้านทั่วไป

ชัยอนันต์ สมุทรวณิช (2540 : 29) ได้กล่าวถึง ระบบราชการกับการมีส่วนร่วมของประชาชน มองได้ 2 มิติ คือ 1) มิติทางด้านเนื้อหาหรือนามธรรม (Abstract) ได้แก่ การมีส่วนร่วมของชุมชน ในฐานะที่เป็นการปลดปล่อยหรือลดพันธนาการของความเสียเปรียบ จะเป็นอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับอุดมการณ์ที่กำหนดเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงว่าจะเป็นไปเพื่อเป้าหมายอะไร หากความหมายเกินไปกว่าการให้ความร่วมมือแล้ว การมีส่วนร่วมก็มีเป้าหมายในทางการเอื้ออำนวยหรือ

ส่งเสริมให้คนในชุมชนสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองในการจัดแนวทางวิถีชีวิตตามปรารถนา ร่วมกันของคนในชุมชนด้วยความพร้อมเพรียง โดยอำนาจรัฐมีส่วนน้อยที่สุดในการเข้าไปแทรกแซง กำหนดว่าอะไรดี อะไรไม่ดี กล่าวอีกทางหนึ่งคือ อำนาจรัฐเป็นเพียงส่วนประกอบมิใช่ส่วนหลัก 2) มิติทางด้านเทคนิคหรือรูปธรรม (Concrete) ที่สำคัญมีอยู่ 4 ประเภท คือ ประเภทที่หนึ่งให้กลไกอำนาจรัฐในระดับต่าง ๆ แยกกันเป็นอิสระ เป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจ ประเภทที่ 2 ให้รัฐหรือกลไกอำนาจรัฐในระดับต่าง ๆ แยกกัน เป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจในบางเรื่อง ประเภทที่ 3 ให้ชุมชนและกลไกอำนาจรัฐในระดับต่าง ๆ แยกกัน ร่วมตัดสินใจในบางเรื่อง และประเภทที่ 4 ให้ชุมชนเป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจอย่างเด็ดขาด ในทุก ๆ เรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

สุคาร์ตัน คองอินทร์ (2546 : 15 - 17) สรุปขั้นตอนของการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มการพัฒนา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการด้วย 2) การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผนการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่จะใช้ 3) การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ โดยการสนับสนุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วมบริหารงานประสานงาน และดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก 4) การมีส่วนร่วมในขั้นรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนาหรือยอมรับผลกระทบอันอาจเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ อันแสดงออกมาในเชิงรูปธรรมและนามธรรม ต่อสังคมหรือบุคคลก็ตาม 5) การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้าร่วมประเมินว่าการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใดซึ่งในการประเมินอาจปรากฏในรูปของการประเมินย่อย (Formative Evaluation) อันนับเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าที่ทำเป็นระยะ ๆ หรือกระทำในรูปของการประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวบยอด

องค์การสหประชาชาติ (อ้างถึงใน ฉัตรเอก หล้าล้ำ. 2548 : 43) ได้รวบรวมรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ 3 รูปแบบ ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมแบบเป็นไปเอง (Spontaneous) เป็นการอาสาสมัครหรือการรวมตัวกันเอง 2) การมีส่วนร่วมแบบชักนำ (Induced) เป็นการเข้าร่วมโดยความต้องการความเห็นชอบ หรือการสนับสนุนโดยรัฐบาล 3) การมีส่วนร่วมแบบบังคับ (Coercive) เป็นการเข้าร่วมภายใต้การจัดการ โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือการบังคับโดยตรง

จากกรอบแนวคิดด้านการมีส่วนร่วม ทำให้ทราบว่า การมีส่วนร่วมเป็นการสร้างโอกาสให้ประชาชนหรือสมาชิกขององค์กร ได้มีบทบาทในขั้นตอนทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน ได้แก่

ร่วมวิเคราะห์ปัญหา ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน ตลอดจนร่วมในการรับผลประโยชน์ จากผลิตผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานอย่างเสมอภาคตามหลักความเป็นธรรม

2. ลักษณะการมีส่วนร่วม

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2532. : 23 - 30) ได้กล่าวถึง ลักษณะของการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรท้องถิ่นในการพัฒนาที่โรงเรียนต้องดำเนินการ ดังนี้

2.1 การสำรวจสภาพปัจจุบัน ปัญหา โดยการจัดประชุมครู ชุมชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ฯลฯ เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนา

2.2 การรวบรวมวิเคราะห์ข้อมูล จัดการประชุมอบรมสัมมนา ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและขอความร่วมมือสนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียน

2.3 การจัดทำแผนและโครงการ นำข้อมูลจากการศึกษาการสำรวจมารวบรวมเป็นระบบแล้วดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ จัดทำแผน โครงการเพื่อปรับปรุง แก้ไขปัญหาของชุมชน โดยใช้กระบวนการทางการศึกษาและพัฒนาชุมชน

2.4 วิธีดำเนินการ การกำหนดระยะเวลา วิธีการปฏิบัติให้เกิดการพัฒนาและแก้ไขปัญหาคือชุมชนประสบ โดยการให้ชุมชนและองค์กรท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาคือชุมชนและโรงเรียน

2.5 การติดตามประเมินผล การดำเนินงานตามขั้นตอนนี้ควรมีการปฏิบัติอย่างเป็นระบบ ถูกต้องสม่ำเสมอ มีการสร้างแบบประเมิน ติดตาม นิเทศผลการดำเนินงาน เพื่อเป็นข้อ สันเทศเพื่อการปรับปรุงพัฒนา

จาร์ส บุญเชื้อ (2537 : 16) กล่าวถึง ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ว่าควรมีส่วนร่วมในลักษณะการเป็นสมาชิก การเข้าร่วมประชุม การเป็นสมาชิกที่บริจาคเงิน เป็นกรรมการ และเป็นประธานกรรมการ นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงรูปแบบของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาไว้ดังนี้ การมีส่วนร่วมโดยตรง โดยผ่านองค์กรที่จัดตั้งของประชากรของกลุ่มชุมชนหรือเยาวชนกลุ่มต่าง ๆ การมีส่วนร่วมทางอ้อม โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน เช่น กระบวนการของกลุ่มหรือชุมชน และการมีส่วนร่วมโดยเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมโดยผ่านองค์กร ที่มีผู้แทนของประชาชนโดยตรง เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวนหรือเปิดโอกาสให้เข้ามาได้ตลอดเวลา

จากการศึกษาความหมายของการมีส่วนร่วม และลักษณะของการมีส่วนร่วม อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนา แบ่งออกได้ เป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มการพัฒนา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการด้วย

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผนการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่จะใช้

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงานหรือเข้าร่วมบริหารงานประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนาหรือยอมรับผลกระทบอันอาจเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ อันแสดงออกมาในเชิงรูปธรรมและนามธรรมต่อสังคมหรือบุคคลก็ตาม

ขั้นที่ 5 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้าร่วมประเมินว่า การพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใดซึ่งในการประเมินอาจปรากฏในรูปของการประเมินย่อย (Formative Evaluation) อันนับเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าที่ทำเป็นระยะ ๆ หรือกระทำในรูปของการประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวบยอด

ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา คือ การที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม หรือกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองทั้งทางตรงและทางอ้อมในลักษณะการร่วมเป็นสมาชิกร่วมการประชุมร่วมช่วยเหลือด้วยการบริจาคเงินหรือวัสดุอุปกรณ์และร่วมสละแรงงานหรือช่วยเหลือในกิจกรรมการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นทางเลือกที่มีคุณภาพของการพัฒนามีพื้นฐานที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) กลไกการพัฒนา เคลื่อนย้ายจากรัฐสู่ประชาชน โดยประชาชนมีบทบาทหลักในการพัฒนา 2) เป้าหมายการพัฒนา คือ การพัฒนาขีดความสามารถ เพื่อพึ่งและพัฒนาตนเอง มิใช่พึ่งพารัฐหรือองค์การพัฒนาภายนอก และ 3) กระบวนการพัฒนายึดหลักล่างสู่บนมากกว่าบนสู่ล่าง

3. ปัญหาการมีส่วนร่วม

วิรัช วิรัชนิการธรรม (2530 : 64-65) ได้กล่าวถึง ปัญหาของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาว่า ประชาชนบางครั้งเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา เพราะเกิดจากความเกรงใจหรือการถูกบีบบังคับจากผู้มีอำนาจหรือภาครัฐ ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นบ้าง มิใช่เพียงใช้แรงงานเพียงอย่างเดียว เจ้าหน้าที่ของรัฐเองได้ครอบงำและกำหนดเป้าหมาย การพัฒนาเอง ส่งผลให้ประชาชนปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมในการพัฒนาของระบบราชการไม่ได้ จึงเกิดการล้มเหลว เพราะแนวทางการพัฒนา มีการวางแผนจากเบื้องบนมาก่อน ในขณะที่เดียวกันยังได้กล่าวถึงปัจจัยที่ใช้พิจารณาถึงการพัฒนาการเมืองของสภาตำบล ประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ 6 ประการ กล่าวคือ

ประการที่ 1 ข้อมูลข่าวสาร (Information) หมายถึง การรับเอาสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นสื่อบอกความหมายทั้งจากภายในและภายนอกท้องถิ่นหรือเป็นภาพที่ปรากฏจากสถานที่บุคคลและกิจการต่าง ๆ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจซึ่งสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้

ประการที่ 2 เทคโนโลยี (Technology) หมายถึง การรับเอาความรู้วิชาการ สิ่งประดิษฐ์หรือเทคโนโลยีจากภายในหรือภายนอกท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ ซึ่งเป็นที่ยอมรับของประชาชน มีความเหมาะสม กับสภาพท้องถิ่นและสอดคล้องกับความเชื่อ ตลอดจนวัฒนธรรมของท้องถิ่น

ประการที่ 3 ฐานะทางการเงิน (Economic Status) หมายถึง ฐานะทางเศรษฐกิจหรือฐานะทางการเงินของสภาพตำบล ซึ่งนอกจากจะมีรายได้ของตนแล้ว รัฐบาลยังให้การช่วยเหลือสนับสนุน เช่น งบประมาณช่วยเหลือและเงินอุดหนุน ตลอดจนหน่วยงานหรือบุคคลจากภายในและภายนอกท้องถิ่นให้การสนับสนุนช่วยเหลือ ซึ่งเงินดังกล่าวสภาพตำบลนำไปใช้ในการพัฒนาอย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ

ประการที่ 4 ทรัพยากร (Resource) หมายถึง ความรู้ความสามารถของคนในท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนระบบนิเวศวิทยาของท้องถิ่น มีการใช้อย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด

ประการที่ 5 การเสียดสีเพื่อส่วนรวมของคณะกรรมการ (Mentality) หมายถึง การที่ผู้ปฏิบัติในสภาพตำบลมีจิตใจซื่อสัตย์ เสียดสี อดทน ขยัน พึ่งตนเองและร่วมมือกันเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่ท้องถิ่น ซึ่งได้รับการอบรมสั่งสอนจากการฝึกอบรมหรือปลูกฝังโดยบุคคล ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ประการที่ 6 กลุ่มของสังคมและการเมืองในท้องถิ่น (Social and Political Organization) หมายถึง สภาพทางสังคม วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง การบริหารและการจัดองค์กรในท้องถิ่น ซึ่งรวมไปถึงการมีกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ในท้องถิ่นมีความรับผิดชอบมีความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกและทำกิจกรรมร่วมกันในทางสร้างสรรค์ โดยปราศจากการแทรกแซงด้วยอิทธิพลหรือการเงินและสามารถสร้างอำนาจต่อรองเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ตลอดจนให้การส่งเสริมและการปลูกฝังประชาธิปไตยในท้องถิ่นอีกด้วย

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ปัญหาการมีส่วนร่วม เกิดจากปัจจัย 6 ประการ คือ ด้านข้อมูลข่าวสาร (Information) ด้านเทคโนโลยี (Technology) ด้านฐานะทางการเงิน (Economic Status) ด้านทรัพยากร (Resource) ด้านการเสียดสีเพื่อส่วนรวมของคณะกรรมการ (Mentality) และด้านกลุ่มของสังคมและการเมืองในท้องถิ่น (Social and Political Organization)

ทฤษฎีความต้องการ

สิ่งมีชีวิตทุกคนย่อมจะต้องมีความต้องการ โดยมีอาจหลีกเลี่ยงได้ ซึ่งมีทั้งอาจจะมองเห็นได้ และมองไม่เห็นก็ได้ ที่มองเห็นนั้นมักจะแสดงออกในรูปของพฤติกรรม โดยที่ความต้องการเกิดขึ้นได้ จากการที่ร่างกายเกิดการขาดสมดุลในร่างกายและมีสิ่งมากระทบเกิดแรงกระตุ้นมีแรงขับภายใน เร่งเร้า เป็นผลให้ต้องดิ้นรนแสวงหามาล้างซึ่งบำบัดความต้องการ ตามความหมายดังนี้

1. ความหมายความต้องการพื้นฐาน 5 ชนิด ตามทฤษฎีของมาสโลว์

สราจค์ โคว์ตระกูล (2544 : 161) ให้ความหมายของความต้องการพื้นฐาน 5 ชนิด ตามทฤษฎีของมาสโลว์ ไว้ดังนี้

1.1 ความต้องการทางสรีระหรือความต้องการทางร่างกาย (Physiological หรือ Physical Needs) หมายถึง ความต้องการพื้นฐานของร่างกาย เช่น ความหิว ความกระหาย ความต้องการทางเพศ และการพักผ่อน เป็นต้น ความต้องการเหล่านี้เป็นความต้องการที่จำเป็นสำหรับมีชีวิตอยู่ มนุษย์ทุกคนมีความต้องการทางสรีระอยู่เสมอจะขาดเสียไม่ได้ ถ้าอยู่ในสภาพที่ขาดจะกระตุ้นให้ตนมีกิจกรรม ขวนขวายที่จะตอบสนองความต้องการ

1.2 ความต้องการความมั่นคง ปลอดภัยหรือสวัสดิภาพ (Safety Needs) หมายถึง ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยทางร่างกายและจิตใจ เป็นอิสระจากความกลัว ขู่เข็ญ บังคับจากผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม เป็นความต้องการที่ได้รับการปกป้องคุ้มกันความต้องการประเภทนี้เริ่มตั้งแต่วัยทารก กระทั่งชรา ความต้องการที่จะมีงานทำเป็นหลักแหล่งก็เป็นความต้องการเพื่อสวัสดิภาพของผู้ใหญ่ อย่างหนึ่ง

1.3 ความต้องการความรักและเป็นส่วนหนึ่งของหมู่ (Love & Belonging Needs) มนุษย์ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เป็นที่รักของผู้อื่น และความต้องการมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นและเป็นส่วนหนึ่งของหมู่ ทุกคนยอมตนเป็นสมาชิก คนที่รู้สึกว่างเปล่าไม่มีเพื่อน มีชีวิตไม่สมบูรณ์เป็นผู้ที่มีความต้องการประเภทนี้ คนที่รู้สึกว่างเปล่าเป็นที่รักและยอมรับของหมู่จะเป็น ผู้สมปรารถนาในความต้องการและเป็นส่วนหนึ่งของหมู่

1.4 ความต้องการที่จะรู้สึกว่าคุณค่า (Esteem Needs) ความต้องการประเภทนี้ ประกอบด้วย ความต้องการที่จะประสบความสำเร็จ มีความสามารถต้องการที่จะให้ผู้อื่น เห็นว่าคุณมีความสามารถ มีคุณค่าและมีเกียรติ ต้องการได้รับความยกย่องนับถือจากผู้อื่น ผู้ที่มีความสมปรารถนาในความต้องการนี้จะเป็นผู้ที่มีความมั่นใจในตนเอง เป็นคนที่มีประโยชน์และมีค่าตรงข้ามกับผู้ที่ขาดความต้องการประเภทนี้

1.5 ความต้องการรู้จักตนเองอย่างแท้จริงและพัฒนาที่ตามศักยภาพของตน (Self Actualization) มาสโลว์ อธิบายความต้องการที่เรียกว่า เป็นความต้องการที่จะรู้จักตนเองตามสภาพที่แท้จริงของตน จะกล้าที่จะตัดสินใจเลือกทางเดินของชีวิต รู้จักค่านิยมของตนเอง มีความจริงใจกับตนเอง ปรารถนาที่จะเป็นคนดีที่สุดเท่าที่จะมีความสามารถทำได้ ทั้งทางด้านสติปัญญา ทักษะ และ

อารมณ์ ความรู้สึกยอมรับตนเองทั้งส่วนดีส่วนเสียของตน ที่สำคัญที่สุดก็คือ การมีสติที่ยอมรับว่าตนใช้กลไกในการป้องกันตนในการปรับตัวและพยายามที่จะเลิกใช้ เปิดโอกาสให้ตนเองเผชิญกับความจริงของชีวิต

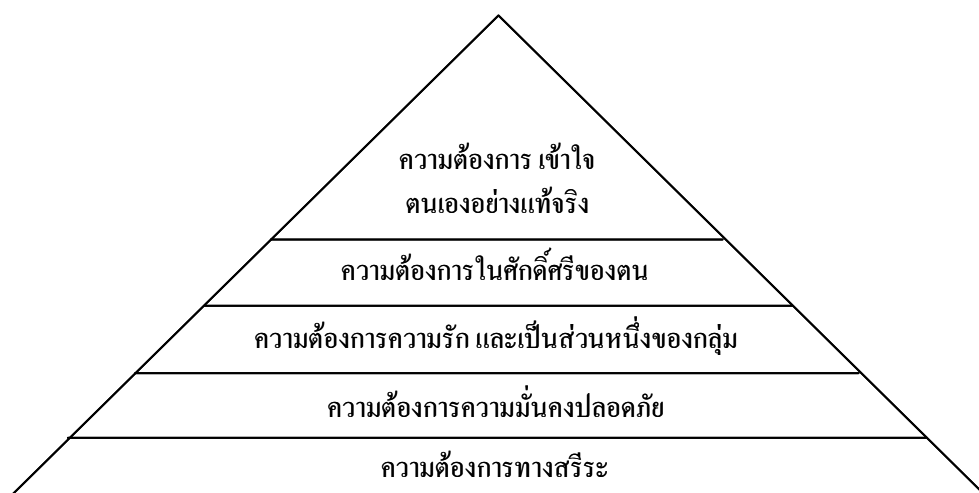
2. ลำดับขั้นตอนความต้องการของมาสโลว์

มาสโลว์ ได้แบ่งความต้องการพื้นฐาน (Basic Needs) ออกเป็น 5 ประเภท คือ

- 2.1 ความต้องการทางสรีระ หรือความต้องการทางร่างกาย (Physiological หรือ Physical Needs)
- 2.2 ความต้องการความมั่นคง ปลอดภัยหรือสวัสดิภาพ (Safety Needs)
- 2.3 ความต้องการความรักและเป็นส่วนหนึ่งของหมู่ (Love & Belonging Needs)
- 2.4 ความต้องการที่จะรู้สึกว่ามีค่า (Esteem Needs)
- 2.5 ความต้องการรู้จักตนเองอย่างแท้จริงและพัฒนาที่ตามศักยภาพของตน (Self Actualization)

มาสโลว์ได้จัดลำดับความต้องการจากต่ำไปสูง เริ่มจากความต้องการทางสรีระ ซึ่งมาสโลว์เชื่อว่าเป็นความต้องการพื้นฐานที่มีแรงผลักดันรุนแรงที่สุด ถ้าความต้องการนี้ขาดจะเป็นแรงผลักดันให้บุคคลนั้นมีพฤติกรรมตอบสนองจนเป็นที่น่าพอใจ จึงมีความต้องการขั้นสูงต่อไป

ลำดับขั้นความต้องการของ มาสโลว์ ที่กล่าวมาข้างต้น แสดงได้ดังแผนภาพที่ 1 ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 แผนภาพลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ ตามทฤษฎีแรงจูงใจของมาสโลว์
ที่มา : จิราภรณ์ ไทยกิ่ง. 2541 : 31

3. ทฤษฎีการจูงใจของ (Frederick Herzberg)

ทฤษฎีการจูงใจของเฮิร์ซเบอร์ก (Herzberg the Motivation-Hygiene Theory) ทฤษฎีการจูงใจของเฮิร์ซเบอร์ก (Herzberg) มีชื่อเรียกแตกต่างกันไป เช่น Motivation Maintenance Theory, Dual Factor Theory, Herzberg's Two Factors Theory (เจริญ ไวรวัจนกุล. 2544 : 194-195) ซึ่งเฮิร์ซเบอร์ก (Herzberg) กล่าวว่า องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการจูงใจมี 2 ชนิด คือ

3.1 ปัจจัยกระตุ้นหรือปัจจัยจูงใจ (Motivator Factor) คือ สิ่งเสริมแรงเพื่อปลุกเร้า ให้มีกำลังใจ ทะเยอทะยาน ฮึกเหิมที่จะทำงาน เป็นการจูงใจด้วยปัจจัยที่เป็นนามธรรม ซึ่งเฮิร์ซเบอร์ก (Herzberg) มีแนวคิดเกี่ยวกับการจูงใจในการทำงานว่า คนจะทำงานอย่างมีประสิทธิภาพนั้น มีปัจจัยเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความพอใจ เรียกว่า ปัจจัยจูงใจ (Motivation) มี 5 ประการ คือ 1) ความสำเร็จในงานที่ทำ (Achievement) 2) การได้รับการยอมรับนับถือ (Recognition) 3) ลักษณะ ของงานที่ปฏิบัติ (Work itself) 4) ความรับผิดชอบ (Responsibility) 5) ความก้าวหน้า (Advancement)

3.2 ปัจจัยค้ำจุน (Hygiene Factor) คือ เครื่องเสริมแรงที่ผู้บริหารนำมาใช้เมื่อเพื่อนร่วมงานมีความท้อแท้ หรือมีทัศนคติเชิงลบต่อการทำงาน เป็นการจูงใจด้วยปัจจัยที่เป็นรูปธรรม ซึ่งเฮิร์ซเบอร์ก (Herzberg) ได้ให้แนวคิดปัจจัยที่ทำให้คนไม่พอใจที่จะทำงานเรียกปัจจัยค้ำจุน ซึ่งเป็นสาเหตุอันเกิดจากสภาพแวดล้อมในหน่วยงาน โดยไม่เกี่ยวข้องกับส่วนประกอบของงาน มี 9 ประการ คือ 1) เงินเดือน 2) โอกาสที่จะได้รับความก้าวหน้าในอนาคต 3) ความสัมพันธ์ผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน 4) สถานะทางอาชีพ หมายถึง อาชีพนั้นเป็นที่ยอมรับนับถือของสังคม มีเกียรติศักดิ์ศรี 5) วิธีการปกครองบังคับบัญชา 6) นโยบายและการบริหาร หรือการจัดการและการบริหารงานขององค์กรที่มีประสิทธิภาพ 7) สภาพและเงื่อนไขในการทำงาน เครื่องมือต่าง ๆ 8) ความเป็นอยู่ส่วนตัว และ 9) ความมั่นคงในงาน

จะเห็นได้ว่า ปัจจัยค้ำจุน นั้น เป็นเพียงองค์ประกอบเสริมเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความไม่พอใจ ถือเป็นปัจจัยหลักที่จำเป็นต้องมีอยู่ในทุกองค์กรหรือหน่วยงาน เช่น ค่าจ้าง สภาพแวดล้อมการทำงาน รวมทั้งการบริหารงาน หากสิ่งเหล่านี้ได้รับการเอาใจใส่ดูแลอย่างเพียงพอ ความไม่พอใจจะหายไป แต่ก็จะไม่ส่งผลทำให้เกิดทัศนคติทางดีด้านบวกหรือแรงจูงใจขึ้น ส่วน ปัจจัยกระตุ้นหรือ

ปัจจัยจูงใจ นั้น ถือเป็นปัจจัยกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจในการทำงาน รวมถึงการชื่นชมยินดีในผลงาน และความสามารถของตน เกิดความเชื่อมั่นในตัวเอง

ทฤษฎีการจูงใจของ เฮิร์ชเบอร์ก สามารถที่จะมาวิเคราะห์ร่วมกับทฤษฎีการจูงใจของ มาสโลว์ ได้ ดังตารางที่ 1 ต่อไปนี้

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ทฤษฎีการจูงใจรวมกันของ มาสโลว์ กับ เฮิร์ชเบอร์ก

มาสโลว์	เฮิร์ชเบอร์ก
ความต้องการสูงสุดในชีวิต	1. งานที่ท้าทายความสามารถ 2. การประสบความสำเร็จในชีวิต 3. ความก้าวหน้าในตำแหน่งงาน 4. ความรับผิดชอบ
ความต้องการให้บุคคลอื่นยกย่อง	1. ความก้าวหน้าของงาน 2. การเป็นที่ยอมรับ 3. สถานภาพ
ความต้องการเข้าสังคม	1. ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา 2. ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน
ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย	1. การบังคับบัญชา 2. นโยบายการบริหารงาน 3. ความมั่นคงของงาน
ความต้องการทางด้านร่างกาย	1. สภาพการทำงาน 2. เงินเดือน - ค่าจ้าง 3. ความมั่นคงของชีวิตส่วนตัว

ที่มา : เจริญ ไวรวัจนกุล, 2544 : 195

4. ทฤษฎีการจูงใจของวรูม (Expectancy Theory)

วรูม (Vroom) ได้กล่าวถึงทฤษฎีนี้ว่า บุคคลจะพิจารณาทางเลือกต่าง ๆ และเลือกทางเลือกที่คาดว่าจะนำไปสู่ผลตอบแทนที่เขาต้องการมากกว่า ซึ่งผลตอบแทนดังกล่าวมีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการว่า การคาดหวัง (Expectancies) และความพึงพอใจหรือความชอบ (Valences) ซึ่ง วรูม ได้กล่าวว่าการจูงใจหรือแรงจูงใจ (Motivation) มีค่าเท่ากับผลคูณของความคาดหวังคูณด้วยความพึงพอใจ หรือความชอบ

5. ทฤษฎีการจูงใจของ Lyman Porter และ Edward E. lawlers

ทฤษฎีการจูงใจของ Porter และ Lawler ได้แก้ไขและขยายทฤษฎีหรือตัวแบบของ วรูม (Expectancy Theory) เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจกับการปฏิบัติงาน ทั้ง 2 มีความเห็นว่าการปฏิบัติงานย่อมก่อให้เกิดรางวัลหรือผลตอบแทน ในขณะที่เดียวกันรางวัลหรือผลตอบแทนก่อให้เกิดความพึงพอใจของลูกจ้างคนงาน เขาทั้งสองจึงได้ตั้งสมมติฐานว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติงานและความพึงพอใจจะถูกเชื่อมโยงด้วยรางวัล หรือผลตอบแทน

กล่าวโดยสรุป สิ่งมีชีวิตทุกคนย่อมจะต้องมีความต้องการ โดยมีอาจหลีกเลี่ยงได้ ซึ่งมีทั้งอาจจะมองเห็นได้ และมองเห็นไม่ได้ มักแสดงออกในรูปของพฤติกรรม โดยที่ความต้องการเกิดขึ้นได้จากแรงจูงใจที่ทำให้เกิดการกระตุ้นทั้งจากภายในและภายนอก ตามที่คาดหวัง หรือความต้องการผลตอบแทนเพื่อสร้างความพึงพอใจ ความรัก ความต้องการ และความมั่นคง เพื่อบำบัดความต้องการและความมั่นคงของชีวิต ดังนั้นในการลงประชามติเกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญ 2550 ประชาชนผู้มีสิทธิลงประชามติครั้งนี้จึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงความพึงพอใจที่อาจเกิดจากความต้องการ แรงจูงใจ หรือการกระตุ้นทั้งจากภายในและภายนอกของผู้ลงประชามติเอง

การมีส่วนร่วมทางการเมือง

เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ต้องการปฏิรูปการเมือง โดยการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครอง และตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐเพิ่มขึ้น ตลอดจนปรับปรุงโครงสร้างทางการเมืองให้มีเสถียรภาพและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ก่อนการปฏิรูปการเมืองนั้นมีปัญหาสำคัญประการหนึ่งที่ว่า “การเมืองของนักการเมือง” พลเมืองเจ้าของประเทศซึ่งเป็นผู้เลือกตั้งผู้แทนราษฎรมีสิทธิและเสรีภาพน้อย ไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมืองเลย เป็นการเมืองของนักการเมืองหรือที่เรียกในทางวิชาการว่า ระบอบประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนราษฎร (Representative Democracy) เท่านั้น เจตนารมณ์ของผู้ร่างรัฐธรรมนูญต้องการเปลี่ยนการเมืองของ นักการเมืองให้เป็น “การเมืองของพลเมือง” โดยการเพิ่มสิทธิเสรีภาพให้พลเมืองและปรับประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนเป็นประชาธิปไตยโดยมีส่วนร่วมของพลเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เกิดขึ้นจริงในทางปฏิบัตินับตั้งแต่ได้มีการประกาศใช้บังคับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2540 จนถึงปัจจุบัน (อ้างถึงใน <http://www.pub-law.net/article/ac060347a.html> เข้าถึงเมื่อ 12 กรกฎาคม 2550)

1. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

เมอร์อน เวย์เนอร์ (Myron Weiner) ให้ความหมาย “การมีส่วนร่วมทางการเมือง” (Political Participation) หมายถึง การกระทำใด ๆ ก็ตามที่เกิดขึ้นโดยความเต็มใจ ไม่ว่าจะประสบความสำเร็จหรือไม่ ไม่ว่าจะมีการจัดอย่างเป็นระเบียบหรือไม่ และไม่ว่าจะเกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่องกัน

จะใช้วิธีการที่ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ เพื่อผลในการที่จะมีอิทธิพลต่อการเลือกนโยบายของรัฐ หรือต่อการบริหารงานของรัฐ หรือต่อการเลือกผู้นำ ทางการเมืองของรัฐบาลไม่ว่าจะเป็นไปในระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติก็ตาม

นอร์แมน และ ซิดนีย์ (Norman and Sidney) ให้ความหมาย “การมีส่วนร่วมทางการเมือง” หมายถึงกิจกรรมทางกฎหมายของพลเมืองที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อมีอิทธิพลในการเลือกกำหนดบุคคลในวงการรัฐบาลหรือกอดันรัฐบาลให้กระทำตามที่พลเมืองผู้นั้นหรือกลุ่มผู้นั้นต้องการ”

จันทนา สุทธิจารี (อ้างถึงใน <http://www.pub-law.net/article/ac060347a.html> เข้าถึงเมื่อ 12 กรกฎาคม 2550) ได้ให้ความหมาย “การมีส่วนร่วมทางการเมือง” หมายถึง การมีส่วนร่วมทางการเมือง การปกครองของประชาชนตามสิทธิที่ระบบการเมืองและกฎหมายกำหนดให้กระทำได้ เป็นการกระทำที่ต้องเกิดขึ้นจากความสมัครใจของประชาชน เพื่อให้มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐทั้งในการเมือง การปกครองระดับท้องถิ่นและระดับชาติ”

จากความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่นักวิชาการได้กล่าวไว้ข้างต้นนั้น มีลักษณะที่รวมกันสองประการ คือ ต้องเป็นไปตามความสมัครใจและมีจุดมุ่งหมายเพื่อมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้มีอำนาจ และมีลักษณะที่ต่างกันประการหนึ่ง คือ Weiner เห็นว่า กิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองอาจใช้วิธีการที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายได้ แต่ขณะที่นักวิชาการอีกสองท่านเห็นว่า ต้องเป็นไปตามที่ระบบการเมืองและกฎหมายกำหนดให้กระทำได้

วิวัฒนาการของรัฐและการปกครองตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน สามารถจัดแบ่งลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนได้ 3 รูปแบบ คือ

1) รูปแบบความสัมพันธ์แบบผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง (Ruler and Ruled) โดยที่วิวัฒนาการของรัฐและการปกครองนับแต่สมัยกรีกโดยเฉพาะนครรัฐเอเธนส์ถือว่าชาวกรีกเป็นพลเมืองที่สามารถใช้สิทธิทางการเมืองโดยตรง แต่เมื่อประชาชนมีจำนวนมากขึ้น รูปแบบการปกครองได้เปลี่ยนโดยเป็นการให้อำนาจกับผู้ปกครองมีอำนาจเด็ดขาด ซึ่งเริ่มตั้งแต่สมัยจักรวรรดิโรมันแล้วเข้าสู่ยุคกลางที่ถูกครอบงำโดยศาสนจักร ต่อมาพวกปัญญาชนก็พาออกจากยุคกลางหรือยุคมืดสู่ยุคฟื้นฟูและยุคแห่งแสงสว่าง เมื่อเกิดรัฐ-ชาติ (Nation-State) ขึ้นในยุโรปราวคริสต์ศตวรรษที่ 17 ทำให้อำนาจในการปกครองรัฐได้เปลี่ยนมือจากสันตะปาปา (Pope) มาสู่กษัตริย์ (King) ซึ่งลักษณะการปกครองแบบนี้ฐานะของผู้ปกครองมีเหนือกว่าและสำคัญกว่าผู้ถูกปกครองเป็นอย่างมาก ผู้ปกครองเป็นผู้ชี้แนะให้ประชาชนในฐานะผู้ถูกปกครองต้องปฏิบัติตามถ้าผู้ปกครองทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประชาชนเป็นที่ตั้งก็ได้ชื่อว่าเป็นการปกครองแบบราชาธิปไตย (Absolute Monarchy) ในทางตรงกันข้าม หากการปกครองเป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนตัวเป็นที่ตั้ง ก็ย่อมได้ชื่อว่าเป็นการปกครองแบบทรราชย์ (Tyranny) ระบบการปกครองดังกล่าว ประชาชนแทบไม่มีส่วนร่วมทางการเมืองเลย

2) รูปแบบความสัมพันธ์แบบการปกครองโดยผู้แทน (Representative Government) หลังจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่สำคัญๆ ได้แก่ การปฏิวัติในอังกฤษเมื่อปี ค.ศ. 1688 การปฏิวัติในอเมริกาเมื่อปี ค.ศ. 1776 และการปฏิวัติในฝรั่งเศสเมื่อปี ค.ศ. 1789 มีผลทำให้กระแสของลัทธิประชาธิปไตยได้แพร่หลายไปยังรัฐต่าง ๆ ในทุกภูมิภาคของโลก ส่งผลต่อการทำลายศูนย์กลางการควบคุมและการผูกขาดอำนาจรัฐของบุคคลหรือคณะบุคคล ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนแบบ ผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง เปลี่ยนมาเป็นแบบการปกครองระบอบผู้แทน (Representative Government) สาระสำคัญของความสัมพันธ์แบบการปกครองโดยผู้แทน คือ อำนาจอธิปไตยที่เรียกกันว่า “อำนาจอธิปไตย” (Sovereignty) นั้น เป็นของประชาชน (Popular Sovereignty) แต่ประชาชนไม่สามารถใช้สิทธิทางการเมืองได้โดยตรงดังเช่นสมัยนครรัฐเอเธนส์ เนื่องจากมีจำนวนประชากรมากขึ้น จึงต้องมีการมอบอำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นของประชาชนให้กับตัวแทนเป็นผู้ใช้อำนาจแทนประชาชน จึงเรียกว่า “ผู้แทนราษฎร” ลักษณะสำคัญของการปกครองโดยผู้แทน ประกอบด้วย (1) ประชาชนมอบอำนาจอธิปไตยของตนให้ ตัวแทนไปใช้แทนตน (2) การมอบอำนาจอธิปไตยต้องผ่านกระบวนการ “เลือกตั้ง” (Election) ภายใต้ระบบการแข่งขัน (Competition) (3) ตัวแทนของประชาชนมีอำนาจจำกัดตามที่กฎหมาย (รัฐธรรมนูญ) กำหนดไว้เท่านั้น (4) เป็นการมอบอำนาจให้กับผู้แทนอย่างมีเงื่อนไข หากผู้แทนใช้อำนาจนอกขอบเขตของกฎหมาย ใช้อำนาจโดยพลการ หรือโดยบิดเบือนเพื่อประโยชน์ส่วนตัว ประชาชนเจ้าของอำนาจอธิปไตยย่อมเรียกอำนาจคืนได้

อย่างไรก็ดี การปกครองภายใต้ระบอบประชาธิปไตยโดยระบบผู้แทนที่เกิดขึ้นในสังคมต่าง ๆ มีข้อบกพร่องและจุดอ่อนอยู่หลายประการ มีการวิพากษ์ถึงความไร้ประสิทธิภาพและประสิทธิผล ขาดความเชื่อมั่นศรัทธาของประชาชน อาทิเช่น มีคำกล่าวว่าเป็นการปกครองของนายทุน คนกลุ่มน้อยสามารถผูกขาดอำนาจ เป็นต้น

3) รูปแบบความสัมพันธ์ของการเมืองแบบมีส่วนร่วม (Participative Politics) ความล้มเหลวของระบบประชาธิปไตยโดยผู้แทนได้ส่งผลกระทบในทางลบต่อการพัฒนาการเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม นักวิชาการจึงได้เสนอทางออกเพื่อแก้ไขปัญหาและจุดอ่อนของระบบประชาธิปไตยโดยผู้แทน โดยการเสนอระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมมาทดแทน หลักการสำคัญของระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมยึดหลักพื้นฐานที่ว่า ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ประชาชนสามารถใช้อำนาจได้เสมอแม้ว่าได้มอบอำนาจให้กับผู้แทนของประชาชนไปใช้ในฐานะที่เป็น “ตัวแทน” แล้วก็ตาม แต่ประชาชนก็สามารถเฝ้าดู ตรวจสอบควบคุมและแทรกแซงการทำหน้าที่ของตัวแทนของประชาชนได้เสมอ โดยสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ 4 ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ 1 การเรียกคืนอำนาจโดยการถอดถอน/ปลดออกจากตำแหน่ง (Recall) ซึ่งเป็นการควบคุมการใช้อำนาจของผู้แทนของประชาชนในการดำรงตำแหน่งทางการเมืองแทนประชาชน หากปรากฏว่า ผู้แทนของประชาชนใช้อำนาจในฐานะ “ตัวแทน” มิใช่เป็นไปเพื่อหลักการที่ถูกต้อง

หรือเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมที่แท้จริง ในทางตรงกันข้าม กลับเป็นการใช้อำนาจโดยมิชอบ โดยทุจริต หรือเพื่อประโยชน์ส่วนตัวเป็นหลัก ประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจธิปไตยสามารถเรียกร้องอำนาจที่ได้รับมอบไปนั้นกลับคืนมาโดย การถอดถอน/ปลดออกจากตำแหน่งได้

ลักษณะที่ 2 การริเริ่มเสนอนโยบาย (Initiatives) เป็นการทดแทนการทำหน้าที่ของผู้แทนของประชาชน หรือเป็นการเสริมการทำหน้าที่ของตัวแทนประชาชน ประชาชนสามารถเสนอนโยบาย ร่างกฎหมาย รวมทั้งมาตรการใหม่ๆ เองได้ หากว่าตัวแทนของประชาชนไม่เสนอหรือเสนอแล้วแต่ไม่ตรงกับความต้องการของประชาชน

ลักษณะที่ 3 การประชาพิจารณ์ (Public Hearings) เป็นการแสดงออกของประชาชน ในการเฝ้าตรวจสอบและควบคุมการทำงานของตัวแทนของประชาชน ในกรณีที่มีฝ่ายนิติบัญญัติหรือฝ่ายบริหารเตรียมออกกฎหมายหรือกำหนดนโยบายหรือมาตรการใดๆ ก็ตามอันมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่หรือสิทธิ เสรีภาพของประชาชน ประชาชนในฐานะเจ้าของอำนาจธิปไตย สามารถที่จะเรียกร้องให้มีการชี้แจงข้อเท็จจริงและผลดีผลเสีย ก่อนการออกหรือบังคับใช้กฎหมาย นโยบายหรือมาตรการนั้นๆ ได้

ลักษณะที่ 4 การแสดงประชามติ (Referendum or Plebiscite) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับนโยบายสำคัญ หรือการออกกฎหมายที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนอย่างมาก เช่น การขึ้นภาษี การสร้างเขื่อนหรือโรงไฟฟ้า ฯลฯ ประชาชนในฐานะเจ้าของอำนาจธิปไตยสามารถเรียกร้องให้รัฐรับฟังมติของประชาชนเสียก่อนที่จะตรากฎหมาย หรือดำเนินการสำคัญๆ โดยการจัดให้มีการลงประชามติเพื่อถามความคิดเห็นของประชาชนส่วนใหญ่ อันเป็นการตัดสินใจขั้นสุดท้าย

2 การมีส่วนร่วมทางการเมืองตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เคยมีบทบัญญัติที่รับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้หลายประการด้วยกัน เช่น สิทธิการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง (มาตรา 105) สิทธิการสมัครรับเลือกตั้ง (มาตรา 107 และมาตรา 125) สิทธิการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย (มาตรา 170) สิทธิ การออกเสียงประชามติ (มาตรา 214) สิทธิการเข้าชื่อร้องขอให้ถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (มาตรา 304) สิทธิการเข้าชื่อร้องขอให้ถอดถอนผู้บริหารท้องถิ่นหรือสมาชิกสภาท้องถิ่น (มาตรา 286) สิทธิการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น (มาตรา 287) สิทธิการมีส่วนร่วมในกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน (มาตรา 59) สิทธิการมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของรัฐ (มาตรา 60) สิทธิการมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน (มาตรา 46) เป็นต้น จะเห็นได้ว่ารัฐ

รัฐธรรมนูญได้รับรองสิทธิของประชาชนในการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้หลายเรื่อง แต่ผู้เขียนขอ
นำเสนอรายละเอียดในบทความนี้เฉพาะการมีส่วนร่วมทางการเมืองใน 6 ประการเท่านั้น คือ

- 2.1 สิทธิการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย
- 2.2 สิทธิการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น
- 2.3 สิทธิการเข้าชื่อร้องขอให้ถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง
- 2.4 สิทธิการเข้าชื่อร้องขอให้ถอดถอนผู้บริหารท้องถิ่นหรือสมาชิกสภาท้องถิ่น
- 2.5 สิทธิการออกเสียงประชามติ
- 2.6 สิทธิการมีส่วนร่วมในกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน

การมีส่วนร่วมทางการเมืองทั้ง 6 ประการนี้ เป็นการออกแบบใหม่ของรัฐธรรมนูญที่ต้องการ
ปฏิรูปการเมืองให้เป็นการเมืองแบบมีส่วนร่วม (Participative Politics) โดยนำหลักการถอดถอน (Recall)
หลักการริเริ่มเสนอแนะ (Initiatives) หลักการประชาพิจารณ์ (Public Hearings) และหลักการแสดง
ประชามติ (Referendum) มากำหนดไว้ในบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

3. สิทธิการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย

การเข้าชื่อเพื่อเสนอกฎหมายเป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
พ.ศ. 2540 มาตรา 170 ว่า “ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวน ไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคนมีสิทธิเข้าชื่อ เพื่อร้องขอต่อ
ประธานรัฐสภาเพื่อให้รัฐสภาพิจารณากฎหมายตามที่กำหนดในหมวด 3 และหมวด 5 แห่งรัฐธรรมนูญนี้
คำร้องขอต้องจัดทำร่างพระราชบัญญัติเสนอมาด้วย หลักเกณฑ์และวิธีการเข้าชื่อรวมทั้งการตรวจสอบ
ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ” และได้มีการตรา พ.ร.บ. ว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย พ.ศ. 2542
ซึ่งมีผลใช้บังคับ ตั้งแต่วันที่ 26 มีนาคม 2542 โดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการเข้าชื่อเสนอร่างกฎหมาย
ดังนี้

3.1 ผู้มีสิทธิเข้าชื่อเสนอกฎหมาย จะต้องเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งในวันที่เข้าชื่อเสนอ
กฎหมาย การเสนอกฎหมายต้องจัดทำตามรูปแบบร่างพระราชบัญญัติ โดยต้องมีหลักการเกี่ยวกับ
เรื่องที่บัญญัติในหมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย และหมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่ง
รัฐตามรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย และต้องมีบันทึกหลักการและเหตุผลประกอบ รวมทั้งมี
บทบัญญัติแบ่งเป็นมาตราเพียงพอที่จะเข้าใจได้² สำหรับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญตามหมวด 3 และ
หมวด 5 สรุปได้ดังนี้

หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย เป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวกับ (1) การรับรอง
ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามมาตรา 28 (2) การจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา 29 (3) ความ
เสมอภาคของบุคคลตามมาตรา 30 (4) สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายตามมาตรา 31 (5) การ
รับโทษทางอาญาตามมาตรา 32 (6) ความคุ้มครองจากข้อสันนิษฐานในคดีอาญาว่าไม่มีความผิด
ตามมาตรา 33 (7) สิทธิส่วนบุคคลในเรื่องครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียงและความเป็นอยู่ส่วนตัวตาม

มาตรา 34 (8) เสรีภาพในเคหสถานตามมาตรา 35 (9)เสรีภาพในการเดินทางและเลือกถิ่นที่อยู่ตาม
 มาตรา 36 (10) เสรีภาพในการสื่อสารตามมาตรา 37 (11) เสรีภาพในการนับถือศาสนาตามมาตรา 38
 (12) เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา ตามมาตรา 39 (13)
 การจัดสรรคลื่นความถี่และการกำกับดูแลการประกอบกิจการวิทยุ โทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม
 ตามมาตรา 40 (14) เสรีภาพในการเสนอข่าวและแสดงความคิดเห็นของข้าราชการ พนักงานหรือลูกจ้าง
 ของเอกชนที่ประกอบกิจการหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์ตามมาตรา 41 (15)
 เสรีภาพในทางวิชาการตามมาตรา 42 (16)สิทธิการได้รับการศึกษา ขั้นพื้นฐานตามมาตรา 43 (17)
 เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธตามมาตรา 44 (18) เสรีภาพในการรวมกันเป็นหมู่
 คณะ ตามมาตรา 45 (19) สิทธิของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมตามมาตรา 46 (20)เสรีภาพในการจัดตั้ง
 พรรคการเมืองตามมาตรา 47 (21) สิทธิในทรัพย์สินและการสืบมรดกตาม มาตรา 48 (22)สิทธิการ
 ได้รับค่าเวนคืนตามมาตรา 49 (23)เสรีภาพในการประกอบอาชีพตามมาตรา 50 (24) ความคุ้มครอง
 ในการเกณฑ์แรงงานตามมาตรา 51 (25) สิทธิการได้รับบริการทางสาธารณสุข ตามมาตรา 52 (26)
 สิทธิของเด็กและเยาวชนตามมาตรา 53 (27) สิทธิของผู้สูงอายุตามมาตรา 54 (28)สิทธิของผู้พิการ
 ตามมาตรา 55 (29) สิทธิในการบำรุงรักษาและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 56
 (30) สิทธิของผู้บริโภคตามมาตรา 57 (31) สิทธิการได้รับข้อมูลข่าวสารจากรัฐ ตามมาตรา 58 (32)
 สิทธิในการได้รับข้อมูลในกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 59 (33) สิทธิการมีส่วนร่วม
 ในกระบวนการพิจารณาของรัฐตามมาตรา 60 (34)สิทธิการเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ ตามมาตรา 61 (35)
 สิทธิการฟ้องคดีหน่วยงานของรัฐตามมาตรา 62 (36)ข้อห้ามการใช้สิทธิเสรีภาพล้มล้างระบอบการ
 ปกครองตามมาตรา 63 (37) สิทธิและเสรีภาพของเจ้าหน้าที่ของรัฐตามมาตรา 64 และ (38) สิทธิต่อต้าน
 การใช้อำนาจการปกครองประเทศโดยมิชอบตามมาตรา 65

หมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ เป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวกับ (1) การพิทักษ์รักษา
 สถาบันพระมหากษัตริย์ เกราชและดินแดนตามมาตรา 71 (2) การจัดให้มีกำลังทหารพิทักษ์เอกราช
 และความมั่นคงตามมาตรา 72 (3) การอุปถัมภ์ศาสนาตามมาตรา 73 (4) การส่งเสริมสัมพันธไมตรี
 กับนานาประเทศตามมาตรา 74 (5) การดูแลให้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย การจัดสรรงบประมาณให้
 องค์กรอิสระ ตามมาตรา 75 (6) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายและ
 ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐตามมาตรา 76 (7) การจัดให้มีแผนพัฒนาการเมืองและมาตรฐานทางคุณ
 ธรรมจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา 77 (8) การกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่น ตาม
 มาตรา 78 (9) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการสงวน บำรุง รักษาทรัพยากรธรรมชาติตามมาตรา 79
 (10) การคุ้มครองพัฒนาเด็กและเยาวชน ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงชายและเพื่อการสงเคราะห์
 ผู้ด้อยโอกาสตามมาตรา 80 (11)การจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรมตามมาตรา 81 (12)
 การส่งเสริมการบริการสาธารณสุขตามมาตรา 82 (13)การกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมตามมาตรา 83

(14) การจัดระบบการถือครองที่ดินและการส่งเสริมการรวมตัวของเกษตรกรตามมาตรา 84 (15) การส่งเสริมระบบสหกรณ์ตามมาตรา 85 (16) การส่งเสริมและการคุ้มครองแรงงานตามมาตรา 86 (17) การสนับสนุนระบบเศรษฐกิจแบบเสรี และคุ้มครองผู้บริโภคตามมาตรา 87 (18) การตรากฎหมายและนโยบายการบริหารราชการแผ่นดิน ตามมาตรา 88 (19)การจัดให้มีสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตามมาตรา 89

3.2 ผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถเข้าชื่อเสนอกฎหมายได้ 2 วิธี คือ

3.2.1 การเข้าชื่อเสนอกฎหมายโดยผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคนร้องขอต่อประธานรัฐสภา

3.2.2 การเข้าชื่อเสนอกฎหมายโดยผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคน โดยการจัดการของคณะกรรมการการเลือกตั้ง

3.3 การริเริ่มเสนอกฎหมายโดยผู้มีสิทธิเลือกตั้งร่วมกันเข้าชื่อเสนอกฎหมายกันเองต่อประธาน รัฐสภา สามารถดำเนินการได้ ดังนี้

3.3.1 ผู้ริเริ่มเสนอกฎหมายจัดให้มีการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย โดยให้ผู้มีสิทธิเข้าชื่อลงลายมือชื่อตามแบบที่รัฐสภากำหนดพร้อมสำเนาบัตรประจำตัวประชาชนและสำเนาทะเบียนบ้านของผู้เข้าร่วม ทุกคน

3.3.2 เมื่อมีผู้เข้าชื่อเสนอกฎหมายรวมกันไม่น้อยกว่าห้าหมื่นชื่อ ให้ผู้ริเริ่มเสนอกฎหมายเป็นผู้แทนการเสนอกฎหมาย โดยยื่นเรื่องตามแบบที่รัฐสภากำหนดต่อสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

3.3.3 เมื่อประธานรัฐสภาได้ตรวจความถูกต้องของเอกสารแล้ว ให้ปิดประกาศรายชื่อผู้เข้าชื่อเสนอกฎหมายไว้ ณ ศาลากลางจังหวัด ที่ว่าการอำเภอ สำนักงานเทศบาล ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน และเขตชุมชนหนาแน่น ทั้งนี้เฉพาะในเขตท้องที่ที่ผู้เข้าชื่อเสนอกฎหมายมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน เพื่อให้ผู้ใดที่ไม่ได้ร่วมลงชื่อด้วยแต่มีชื่ออยู่ในประกาศได้ยื่นคำร้องคัดค้านการลงชื่อนั้น ภายใน 20 วัน นับแต่วันปิดประกาศ เมื่อพ้นกำหนดแล้วให้ถือว่ารายชื่อที่ไม่ได้คัดค้านเป็นรายชื่อที่ถูกต้อง ถ้ารายชื่อครบห้าหมื่นคนให้ประธานรัฐสภาดำเนินการให้รัฐสภาพิจารณาร่างพระราชบัญญัติต่อไป แต่ถ้าจำนวนไม่ครบห้าหมื่นชื่อให้ประธานรัฐสภาแจ้งให้ผู้แทนการเสนอกฎหมายทราบเพื่อดำเนินการเข้าชื่อเพิ่มเติมให้ครบภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งจากประธานรัฐสภา ถ้าพ้นกำหนดเวลาดังกล่าวแล้ว มิได้เสนอการเข้าชื่อจนครบ ให้ประธานรัฐสภาสั่งจำหน่ายเรื่อง

3.4 การริเริ่มเสนอกฎหมายโดยการจัดการของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ดำเนินการได้โดย

3.4.1 ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนตั้งแต่หนึ่งร้อยคนขึ้นไปที่ประสงค์จะขอให้คณะกรรมการการเลือกตั้งดำเนินการจัดให้มีการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย โดยยื่นคำขอพร้อมเอกสารที่เกี่ยวข้องพร้อมทั้งร่างพระราชบัญญัติที่จะเสนอให้รัฐสภาพิจารณาต่อประธานกรรมการการเลือกตั้ง

3.4.2 เมื่อคณะกรรมการการเลือกตั้งเห็นว่า การเข้าชื่อเสนอกฎหมายถูกต้อง ให้ประกาศกำหนดเวลาการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย ซึ่งต้องมีระยะเวลาการเข้าชื่อไม่น้อยกว่า 90 วัน และให้คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดกำหนดสถานที่ลงชื่อสำหรับผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ประสงค์จะร่วมเข้าชื่อเสนอกฎหมาย

3.4.3 เมื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้เข้าชื่อเสนอกฎหมายแล้ว คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดต้องรวบรวมเสนอต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งภายใน 20 วัน นับแต่วันที่ครบกำหนดระยะเวลา การเข้าชื่อเสนอกฎหมายที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด

3.4.4 หากมีผู้เข้าชื่อเสนอกฎหมายครบห้าหมื่นชื่อ ให้ประธานคณะกรรมการการเลือกตั้งเสนอร่างพระราชบัญญัติและบัญชีผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เข้าชื่อเสนอกฎหมายไปยังรัฐสภา

3.4.5 ในกรณีที่ผู้เข้าชื่อเสนอกฎหมายไม่ครบห้าหมื่นคน ให้ประธานกรรมการการเลือกตั้งรายงานให้ประธานรัฐสภาทราบเพื่อให้ประธานรัฐสภาสั่งจำหน่ายเรื่อง

นับแต่ พ.ร.บ. ว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย พ.ศ. 2542 มีผลใช้บังคับจนถึงปัจจุบัน ได้มีการเข้าชื่อเสนอกฎหมายแล้ว ดังนี้

1) การเข้าชื่อเสนอกฎหมายโดยผ่านประธานรัฐสภา (1) ร่าง พ.ร.บ. จัดตั้งสถาบันคุ้มครองสุขภาพความปลอดภัยและสิ่งแวดล้อมในสถานประกอบการ พ.ศ. (ร่างพระราชบัญญัตินี้ ประธานรัฐสภาสั่งจำหน่ายเรื่อง เพราะว่ามีผู้เข้าชื่อเสนอกฎหมายไม่ครบห้าหมื่นคน) (2) ร่าง พ.ร.บ. สภาเกษตรกรแห่งชาติ พ.ศ. (ประธานรัฐสภาสั่งจำหน่ายเรื่อง เพราะว่ามี ผู้เข้าชื่อเสนอกฎหมายไม่ครบห้าหมื่นคน) (3) ร่าง พ.ร.บ. ป่าชุมชน พ.ศ. (ร่างพระราชบัญญัตินี้วุฒิสภาได้แก้ไข จึงอยู่ระหว่าง การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรอีกครั้ง) (4) ร่าง พ.ร.บ. กองทุนหมู่บ้านแห่งชาติ พ.ศ. (ร่างพระราชบัญญัตินี้ผู้แทนการเข้าชื่อเสนอกฎหมายได้ขอถอนเรื่องคืน) (5) ร่าง พ.ร.บ. หลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. (มีการประกาศใช้บังคับเป็น กฎหมายแล้ว) และ (6) ร่าง พ.ร.บ. ส้มละลาย พ.ศ. (ยังไม่ได้บรรจุในระเบียบวาระการประชุมของสภาผู้แทนราษฎร)

2) การเข้าชื่อเสนอกฎหมายโดยการจัดการของคณะกรรมการการเลือกตั้ง

(1) ร่าง พ.ร.บ. สภาเกษตรกรแห่งชาติ พ.ศ. (อยู่ในระเบียบวาระของสภาผู้แทนราษฎร)

(2) ร่าง พ.ร.บ. ธนาคารหมู่บ้าน พ.ศ. (ประธานรัฐสภาสั่งจำหน่ายเรื่อง เพราะว่ามีผู้เข้าชื่อเสนอกฎหมายไม่ครบห้าหมื่นคน)

(3) ร่าง พ.ร.บ. จัดตั้งจังหวัดบึงกาฬ พ.ศ. (ประธานรัฐสภาสั่งจำหน่ายเรื่อง เพราะว่ามีผู้เข้าชื่อเสนอกฎหมายไม่ครบห้าหมื่นคน)

(4) ร่าง พ.ร.บ. จัดแจ้งการผลิตและจำหน่ายเหล้าพื้นบ้านฉบับประชาชน พ.ศ. (ประธานรัฐสภาตั้งจำหน่ายเรื่อง เพราะว่ามีผู้เข้าชื่อเสนอกฎหมายไม่ครบห้าหมื่นคน)

การเข้าชื่อเสนอกฎหมายของประชาชน เป็นการให้สิทธิกับประชาชนมีส่วนร่วมในการริเริ่มเสนอแนะ (Initiatives) เป็นการนำหลักการของการเมืองแบบมีส่วนร่วม (Participative Politics) มาเสริมการทำหน้าที่ของผู้แทนราษฎรที่ประชาชนเลือกตั้งเป็นตัวแทนให้ไปทำหน้าที่ด้านนิติบัญญัติ ซึ่งในอดีตไม่เคยมีการกำหนดให้ประชาชนสามารถริเริ่มเสนอกฎหมาย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปัจจุบันได้กำหนดสิทธิดังกล่าวไว้เป็นครั้งแรก ปัจจุบันนี้ได้มีการเข้าชื่อเสนอกฎหมายต่อประธาน รัฐสภาแล้ว จำนวน 10 ฉบับ แต่มี 4 ฉบับเท่านั้น ที่มีการดำเนินการถูกต้องตามหลักเกณฑ์ และวิธีการเข้าชื่อซึ่งประธานรัฐสภารับไว้พิจารณา และมีเพียงฉบับเดียวเท่านั้นที่รัฐสภาได้ตราเป็นกฎหมายมีผลใช้บังคับแล้ว คือ พ.ร.บ. หลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2545 จะเห็นได้ว่า กระบวนการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย หลายฉบับไม่สามารถดำเนินการให้สมบูรณ์ครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนดสาเหตุโดยส่วนใหญ่แล้วมาจากมีจำนวนประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งเข้าชื่อไม่ครบห้าหมื่นคน แต่ก็ถือว่าเป็นสิ่งที่น่าสนใจต่อการที่ประชาชนได้เริ่มรับรู้และตื่นตัวในการใช้สิทธิการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น แต่อย่างไรก็ดี มีข้อสังเกตเกี่ยวกับการพิจารณาร่างกฎหมายที่เสนอโดยประชาชน 2 ประเด็น คือ

ประเด็นที่ 1 เมื่อมีการเข้าชื่อเสนอกฎหมายเป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการและประธานรัฐสภาเห็นว่ามีกรเข้าชื่อถูกต้องแล้ว พ.ร.บ. ว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย พ.ศ. 2542 มาตรา 14 กำหนดให้ประธาน รัฐสภาดำเนินการให้รัฐสภาพิจารณาร่างพระราชบัญญัตินั้นต่อไป กรณีดังกล่าวนี้ยังไม่มีความชัดเจนเกี่ยวกับกำหนดเวลาว่าสภาผู้แทนราษฎรจะพิจารณาร่างพระราชบัญญัตินั้นภายในกำหนดเวลาใด อย่างไร ซึ่งอาจ แก้ไขให้มีความชัดเจนได้ 2 วิธี คือ โดยการแก้ไขเพิ่มเติม พ.ร.บ. ว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย พ.ศ. 2542 หรือ การแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร โดยกำหนดเวลาให้ชัดเจนในการพิจารณาร่างกฎหมายของประชาชน

ประเด็นที่ 2 ในกระบวนการตรากฎหมายที่เสนอโดยประชาชนนั้น รัฐสภาอาจแก้ไขร่างกฎหมายของประชาชนในสาระสำคัญ หรือมีกรณีที่รัฐบาลหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเสนอร่างกฎหมายในเนื้อหา อย่างเดียวกันให้รัฐสภาพิจารณา จนทำให้กฎหมายที่ได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาแตกต่างจากหลักการ ที่ประชาชนเสนอก็ได้

4. สิทธิการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น

การเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่นเป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 287 ว่า “ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมด มีสิทธิร้องขอเพื่อให้สภาท้องถิ่นพิจารณาออกข้อบัญญัติท้องถิ่นได้ คำร้องขอต้องจัดทำร่างข้อบัญญัติท้องถิ่นเสนอมาด้วย หลักเกณฑ์และวิธีการเข้าชื่อรวมทั้งการตรวจสอบให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ ” และได้มีการตรา พ.ร.บ. ว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น

หนึ่งแสนคนทุกแห่ง และ หลายแห่งมีจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งมากกว่าหนึ่งล้านคน หากประชาชนในจังหวัดต้องการต้องการที่จะเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติจังหวัด จะต้องมีการมีจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งเข้าชื่อในจำนวนที่มากกว่าห้าหมื่นคนทุกแห่ง เห็นได้ว่าจะต้องมีผู้เข้าชื่อมากกว่าการเข้าชื่อเสนอกฎหมายให้รัฐสภาพิจารณาเสียอีก ดังนั้น การเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น จึงมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งน้อยๆ เท่านั้น

5. สิทธิเข้าชื่อร้องขอให้ถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

การเข้าชื่อร้องขอให้ถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 304 ว่า “ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่า ห้าหมื่นคนมีสิทธิเข้าชื่อร้องขอเพื่อให้วุฒิสภามีมติ ถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ ผู้พิพากษาหรือตุลาการ พนักงานอัยการหรือผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง ผู้ใดมี พฤติการณ์ร้ายชัดชัดไปทางทุจริตต่อหน้าที่ ส่อว่ากระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ส่อว่ากระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม หรือส่อว่าจงใจใช้อำนาจหน้าที่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการที่ประชาชนจะเข้าชื่อร้องขอ ให้เป็นไปตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต” และได้มีการตรา พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2542 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการเข้าชื่อร้องขอให้ถอดถอนให้ออกจากตำแหน่ง สรุปได้ดังนี้

1) ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคนเข้าชื่อร้องขอต่อประธานวุฒิสภา เพื่อให้วุฒิสภามีมติถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่ง²² ดังนี้ (1) นายกรัฐมนตรี (2) รัฐมนตรี (3) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (4) สมาชิกวุฒิสภา (5) ประธานศาลฎีกา (6) ประธานศาลรัฐธรรมนูญ (7) ประธานศาลปกครองสูงสุด (8) อัยการสูงสุด (9) กรรมการการเลือกตั้ง (10) ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา (11) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ (12) กรรมการตรวจเงินแผ่นดิน (13) รองประธานศาลฎีกา (14) รองประธานศาลปกครองสูงสุด (15) หัวหน้าสำนักตุลาการทหาร (16) รองอัยการสูงสุด (17) ผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง

2) การร้องขอต้องมีผู้ริเริ่มรวบรวมรายชื่อจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยคนเพื่อดำเนินการจัดทำ คำร้องและรับรองลายมือชื่อของประชาชนที่เข้าชื่อจำนวนไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคน และผู้ริเริ่มรวบรวมรายชื่อต้องไปแสดงตนต่อประธานวุฒิสภาก่อนเริ่มรวบรวมรายชื่อประชาชนผู้มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอ

3) การร้องขอต้องทำเป็นหนังสือระบุชื่อ อายุ ที่อยู่ หมายเลขประจำตัวประชาชนพร้อมสำเนาบัตรประจำตัวประชาชนและลงลายมือชื่อของผู้ร้องโดยระบุวันเดือนปี ที่ลงลายมือให้ชัดเจน และต้องระบุพฤติการณ์ที่กล่าวหาเป็นข้อๆ ว่ามีพฤติการณ์ร้ายชัดชัดไปทางทุจริตต่อหน้าที่ ส่อว่ากระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ส่อว่ากระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม หรือ

ถือว่าจงใจใช้อำนาจหน้าที่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย และต้องระบุพยานหลักฐาน หรือเบาะแสตามสมควร และเพียงพอที่จะให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (คณะกรรมการ ป.ป.ช.) จะดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงต่อไปได้ และให้ยื่นคำขอดังกล่าวต่อ ประธานวุฒิสภาภายใน 180 วัน นับแต่วันที่ผู้ริเริ่มรวบรวมรายชื่อไปแสดงตัวต่อประธานวุฒิสภา

4) เมื่อประธานวุฒิสภาได้รับคำร้องและตรวจสอบแล้วให้ส่งให้คณะกรรมการป.ป.ช. ดำเนินการไต่สวน

5) เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่าข้อกล่าวหาที่มาจากกรเข้าชื่อร้องขอให้ถอดถอนมีมูล ให้รายงานประธานวุฒิสภาเพื่อให้มีการประชุมวุฒิสภาพิจารณาลงมติโดยเร็ว

นับจากที่ พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มีผลบังคับจนถึงปัจจุบันมีการเข้าชื่อถอดถอน ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด โดยประธาน วุฒิสภาได้รับคำร้องและส่งให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการไต่สวนแล้วมีเพียงสองกรณี คือ 1) กรณี นายทองก้อน วงศ์สมุทร เป็นผู้ริเริ่มเข้าชื่อถอดถอนนายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี และนายธารินทร์ นิมมานเหมินท์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ออกจากตำแหน่ง และ 2) กรณีของพลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ เป็นผู้ริเริ่มเข้าชื่อถอดถอนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 4 คน

6. สิทธิการเข้าชื่อร้องขอให้ถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น

การเข้าชื่อร้องขอให้ถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นเป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 286 ว่า “ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวนไม่น้อยกว่าสามในสี่ของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มาลงคะแนนเสียง เห็นว่าสมาชิกสภา ท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นผู้ใดไม่สมควรดำรงตำแหน่งต่อไป ให้ผู้นั้นพ้นจากตำแหน่ง ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติการลงคะแนนเสียงให้สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ้นจากตำแหน่งต้องมีผู้มีสิทธิเลือกตั้งมาลงคะแนนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมด” และได้มีการตรา พระราชบัญญัติว่าด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 27 ตุลาคม 2542 ซึ่งกฎหมายฉบับนี้มีสาระสำคัญ ดังนี้

1) จำนวนผู้เข้าชื่อถอดถอนขึ้นอยู่กับจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นั่นกล่าวคือ (1) ผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่เกินหนึ่งแสนคน ต้องมีผู้เข้าชื่อไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้า ของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น (2) ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเกินหนึ่งแสนคน แต่ไม่เกินห้าแสนคน ต้องมีผู้เข้าชื่อไม่น้อยกว่าสองหมื่นคน (3) ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเกินห้าแสนคน แต่ไม่เกินหนึ่งล้านคนต้องมีผู้เข้าชื่อไม่น้อยกว่าสองหมื่นห้าพันคน และ (4) ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเกินกว่าหนึ่งล้านคน ต้องมีผู้เข้าชื่อไม่น้อยกว่าสามหมื่นคน

2) คำร้องขอให้มีการลงคะแนนเสียงถอดถอนต้องมีรายละเอียดของข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ที่แสดงให้เห็นว่ามีการปฏิบัติหน้าที่หรือมีความประพฤติเสื่อมเสียอย่างใดจนเป็นเหตุที่ไม่สมควรดำรงตำแหน่งต่อไป

3) สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นที่ถูกเข้าชื่อให้ถอดถอนจัดทำคำชี้แจงข้อเท็จจริงต่อผู้ว่าราชการจังหวัด (กรณีกรุงเทพมหานครให้ยื่นต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย)

4) ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งจัดให้มีการลงคะแนนเสียงถอดถอน

5) หากผู้มาใช้สิทธิลงคะแนนเสียงไม่ถึงกึ่งหนึ่งของจำนวนผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงทั้งหมดในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ให้การเข้าชื่อถอดถอนบุคคลนั้นเป็นอันตกไป และจะมีการร้องขอให้มีการลงคะแนนเสียงโดยอาศัยเหตุเดียวกันอีกไม่ได้ ในกรณีที่ผู้มาใช้สิทธิลงคะแนนเกินกึ่งหนึ่งของจำนวน ผู้มีสิทธิลงคะแนนทั้งหมดและมีคะแนนเสียงจำนวนไม่น้อยกว่าสามในสี่ของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มา ลงคะแนนเสียงเห็นว่าไม่สมควรดำรงตำแหน่งต่อไป ให้บุคคลนั้นพ้นจากตำแหน่งนับแต่วันที่ลงคะแนนเสียง

นับแต่ พ.ร.บ. ว่าด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มีผลใช้บังคับจนถึงปัจจุบัน ยังไม่เคยมีการเข้าชื่อร้องขอให้ถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือ ผู้บริหารท้องถิ่นเลย โดยผู้เขียนมีความเห็นว่า การเข้าชื่อเพื่อถอดถอนดังกล่าว ในทางปฏิบัติแล้วจะเกิดขึ้นได้ยากมากสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ ยกตัวอย่างเช่น กรณีกรุงเทพมหานครมีจำนวน ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในครั้งที่แล้วประมาณ 3.8 ล้านคน ถ้าจะมีการถอดถอนผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครคนปัจจุบัน จะต้องมีผู้มีสิทธิเลือกตั้งเข้าชื่อกันไม่น้อยกว่า 30,000 คน โดยในวันลงคะแนนเสียงต้องมีจำนวนผู้มาลงคะแนนเสียงไม่น้อยกว่า 1.9 ล้านคน และต้องมี ผู้ลงคะแนนเสียงถอดถอนให้ออกจากตำแหน่งไม่น้อยกว่า 1.42 ล้านคน โดยประมาณ (กรณีที่ผู้มาลงคะแนน อย่างต่ำ 1.9 ล้านคน) ทั้งที่ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครคนปัจจุบันชนะการเลือกตั้งโดยได้คะแนนเสียงประมาณ 1.01 ล้านคะแนนเท่านั้น ซึ่งมีจำนวนน้อยกว่าคะแนนเสียงที่ต้องใช้ในการถอดถอนให้ออกจากตำแหน่งเสียอีก และนอกจากนี้แล้วยังพบว่า ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่แบ่งเขตเลือกตั้งสมาชิก สภาท้องถิ่น เช่น การเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดที่มีการแบ่งเขตอำเภอเป็นเขตเลือกตั้ง หรือการเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีการแบ่งเขตหมู่บ้านเป็นเขตเลือกตั้ง³⁴ เป็นต้น เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเสียงที่สมาชิกสภาท้องถิ่นได้รับจากประชาชนในวันที่มีการเลือกตั้งจะต่างกัน อย่างมากกับคะแนนเสียงที่ต้องใช้ในวันที่มีการลงคะแนนเสียงหากมีการเข้าชื่อเพื่อถอดถอนสมาชิกสภา ท้องถิ่นผู้นั้นออกจากตำแหน่ง

8. สิทธิในการออกเสียงประชามติ

การออกเสียงประชามติไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 214 ว่า “ในกรณีที่คณะรัฐมนตรีเห็นว่ากิจการในเรื่องใดอาจกระทบถึงประโยชน์ได้เสียของ

ประเทศชาติหรือประชาชน นายกรัฐมนตรี โดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี อาจปรึกษาประธานสภาผู้แทนราษฎรและประธานวุฒิสภา แล้วประกาศในราชกิจจานุเบกษาจัดให้มีการออกเสียงประชามติเพื่อขอปรึกษาความเห็นของประชาชนว่าจะเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบกิจการสำคัญในเรื่องใดเรื่องหนึ่งซึ่งมิใช่เรื่องที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ และมีใช่เป็นการออกเสียงประชามติที่เกี่ยวกับตัวบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือคณะบุคคลใดคณะบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ การกำหนดวันออกเสียงประชามติต้องกำหนดวันไม่ก่อน 90 วันแต่ไม่ช้ากว่า 120 วันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้มีการออกเสียงประชามติ และวันออกเสียงประชามติต้องกำหนดเป็นวันเดียวกันทั่วราชอาณาจักร โดยผู้มีสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้มีสิทธิออกเสียงประชามติ หากปรากฏว่าผลของการออกเสียงประชามติให้มีมาใช้สิทธิออกเสียงประชามติเป็นจำนวนไม่มากกว่า 1 ใน 5 ของจำนวนผู้มีสิทธิออกเสียงประชามติให้ถือว่าประชาชนโดยเสียงข้างมากไม่เห็นชอบด้วยกับเรื่องที่ขอปรึกษา แต่ถ้ามีผู้ใช้สิทธิออกเสียงประชามติ มากกว่า 1 ใน 5 ของจำนวนผู้มีสิทธิออกเสียงประชามติ และปรากฏว่า ผู้ออกเสียงประชามติโดยเสียงข้างมากให้ความเห็นชอบ ให้ถือว่าประชาชนโดยเสียงข้างมากเห็นชอบด้วย กับเรื่องที่ปรึกษานั้น การออกเสียงประชามติดังกล่าว มีผลเป็นเพียงการให้คำปรึกษาแก่คณะรัฐมนตรี ในเรื่องนั้นๆ สำหรับหลักเกณฑ์และ วิธีการออกเสียงประชามติ ให้เป็นไปตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการออกเสียงประชามติ” และได้มีการตรา พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการออกเสียงประชามติ พ.ศ. 2541 ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

1) คณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นผู้จัดทำบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิออกเสียงประชามติของแต่ละจังหวัด และปิดประกาศของนายกรัฐมนตรีที่กำหนดให้มีการออกเสียงประชามติไว้ ณ ศาลากลางจังหวัด ที่ว่าการอำเภอ สำนักงานเทศบาล ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน และเขตชุมชนหนาแน่นที่เห็นสมควร และบริเวณที่ออกเสียงประชามติไม่น้อยกว่า 20 วัน ก่อนวันออกเสียงประชามติ

2) คณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นผู้กำหนดหน่วยออกเสียงที่จะพึงมีในแต่ละจังหวัด และกำหนดที่ออกเสียงของหน่วยออกเสียง โดยคำนึงถึงจำนวนผู้มีสิทธิออกเสียงในแต่ละหน่วยออกเสียงและความสะดวกในการเดินทางไปใช้สิทธิออกเสียงประชามติ และประกาศให้ผู้มีสิทธิออกเสียงทราบไม่น้อยกว่า 20 วัน ก่อนวันออกเสียงประชามติ

3) ในวันออกเสียงประชามติ ให้เปิดการลงคะแนนเสียงประชามติตั้งแต่เวลา 08.00 นาฬิกา ถึงเวลา 15.00 นาฬิกา

ระบบการออกเสียงประชามติเป็นกระบวนการหนึ่งที่ถูกนำเข้ามาเป็นส่วนเสริมทฤษฎีตัวแทนของประชาชน กล่าวคือ ในการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนนั้น ประชาชนจะไปเลือกผู้แทนเข้าไปใช้อำนาจแทนตน แต่เพื่อให้ประชาชนยังคงเป็นเจ้าของอำนาจอำนาจอธิปไตย

อยู่ในหลายประเทศ จึงกำหนดให้ประชาชนสามารถเข้าไปใช้อำนาจอธิปไตยได้ด้วยตนเองในเรื่องที่เป็นกิจการสำคัญของประเทศซึ่งก็คือการให้ประชาชนออกเสียงประชามตินั้นเอง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับก่อนๆ ที่ผ่านมามีบทบัญญัติเกี่ยวกับการออกเสียงประชามติ คือ ฉบับปี พ.ศ. 2492 ฉบับปี พ.ศ. 2511 ฉบับปี พ.ศ. 2517 และฉบับปี พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติม ปี พ.ศ. 2539 โดยที่สามฉบับแรกได้กำหนดเรื่องที่จะนำมาให้ประชาชนออกเสียงประชามติไว้ว่าจะต้องเป็นร่างรัฐธรรมนูญที่นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย แต่พระมหากษัตริย์เห็นว่ากระทบถึงประโยชน์ได้เสียสำคัญของประเทศหรือประชาชน พระมหากษัตริย์ย่อมทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะให้ประชาชนทั่วประเทศออกเสียงประชามติว่าเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบด้วยกับร่างรัฐธรรมนูญ ส่วนประชามติตามรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2539 เป็นกรณีที่ดีให้มีประชามติเพื่อให้ประชาชนออกเสียงลงคะแนนว่าจะเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบกับร่างรัฐธรรมนูญที่สภาร่างรัฐธรรมนูญเสนอ ในเมื่อรัฐสภาไม่ให้ความเห็นชอบกับร่างรัฐธรรมนูญนั้น แล้วให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ^{๒๒} สำหรับการออกเสียงประชามติตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันเป็นเรื่องที่ “ตรงกันข้าม” กับความหมายหรือทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการออกเสียงประชามติอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ รัฐธรรมนูญกำหนดให้การออกเสียงประชามติตามมาตรา 214 มีผลเป็นเพียงการให้คำปรึกษาแก่คณะรัฐมนตรีในเรื่องที่นำมาให้ประชาชนออกเสียงประชามติโดยมิได้บังคับว่าคณะรัฐมนตรีจะต้องดำเนินการตามผลการออกเสียงประชามติ ต่างกับการออกเสียงประชามติตามรัฐธรรมนูญฉบับก่อนทั้ง 4 ฉบับ ที่กำหนดให้การแสดงเจตนาของประชาชนเป็นที่สุด อย่างไรก็ตาม มีข้อเท็จจริงว่า ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้ ยังไม่เคยมีการออกเสียงประชามติเลยแม้แต่ครั้งเดียว

สำหรับการออกเสียงประชามติในระดับท้องถิ่น แม้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ไม่ได้บัญญัติเกี่ยวกับการให้ประชาชนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิออกเสียงประชามติไว้ก็ตาม แต่สำหรับการปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบเทศบาลนั้น ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนในเทศบาลเลือกโครงสร้างทางการบริหารของเทศบาลได้ตามความต้องการของประชาชน เนื่องจาก พ.ร.บ. เทศบาล (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2543 กำหนดให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตเทศบาลจำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใน 4 ของจำนวน ผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมดมีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อคณะกรรมการเลือกตั้งเพื่อจัดให้มีการออกเสียงแสดงประชามติในเขตเทศบาลว่าจะให้เทศบาลมีโครงสร้างการบริหารเป็นรูปแบบคณะเทศมนตรีที่มาจากความเห็นชอบของสภาเทศบาล หรือรูปแบบนายกเทศมนตรีที่มาจาก การเลือกตั้งของประชาชนโดยตรง โดยกฎหมายฉบับนี้กำหนดว่า นับตั้งแต่วันที่ 13 พฤษภาคม 2543 เป็นต้นไป หากเทศบาลนครหรือ เทศบาลเมืองใด จะมีการเลือกตั้งครั้งแรกซึ่งเป็นการเลือกตั้งทั่วไป กฎหมายบังคับให้ใช้รูปแบบการบริหาร ที่เลือกตั้งนายกเทศมนตรีจากประชาชนโดยตรงเท่านั้น และจะใช้รูปแบบการบริหารนี้ในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งต่อไปหรือไม่ ขึ้นอยู่กับว่า ได้มีการออกเสียงประชามติเพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางการบริหารหรือไม่ สำหรับเทศบาลตำบลให้ใช้รูปแบบ

คณะเทศมนตรีต่อไปจนถึงปี พ.ศ. 2550 แล้วประชาชนจึงจะมีสิทธิเข้าชื่อเสนอขอให้มีการออกเสียงประชามติเพื่อตัดสินว่าจะใช้โครงสร้างการบริหารแบบใด⁴¹ การออกเสียงประชามติดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตยโดยตรงมากที่สุด เนื่องจากการให้สิทธิกับประชาชนในการริเริ่มและเป็นผู้มีอำนาจตัดสินในท้ายที่สุด

แต่อย่างไรก็ดี สิทธิของประชาชนที่จะออกเสียงประชามติเพื่อเลือกโครงสร้างการบริหารของเทศบาลดังกล่าวก็ไม่ทันจะเกิดขึ้นได้จริง เพราะยังไม่ถึงกำหนดเวลาในปี พ.ศ.2547 ตามเงื่อนไขของกฎหมายที่ให้สิทธิกับประชาชนในเขตเทศบาลสามารถออกเสียงประชามติเลือกว่าต้องโครงสร้างแบบเลือกนายกเทศมนตรีโดยตรง หรือ โครงสร้างโดยอ้อมแบบสภาเทศบาลไปเลือกคณะเทศมนตรีรัฐบาลก็ได้แก้ไขกฎหมายจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล ให้มีโครงสร้างแบบเลือกผู้บริหารโดยตรงเท่านั้นตั้งแต่ปี 2546

9. สิทธิการมีส่วนร่วมในกระบวนการรับฟังความคิดเห็น (กระบวนการทำประชาพิจารณ์)

สิทธิการมีส่วนร่วมในกระบวนการทำประชาพิจารณ์ เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 59 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูลคำชี้แจงและเหตุผลจากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ก่อนการอนุญาตหรือดำเนินการ โครงการหรือ กิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวกับตนหรือชุมชนท้องถิ่น และมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนในเรื่องดังกล่าว ทั้งนี้ ตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่กฎหมายบัญญัติ” ปัจจุบันยังไม่มีมาตรการกฎหมาย เกี่ยวกับกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 59 มาใช้บังคับ แต่มีระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะโดยวิธีประชาพิจารณ์ พ.ศ. 2539 ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถยื่นคำร้องเพื่อให้มีการทำประชาพิจารณ์ได้ มีสาระสำคัญ ดังนี้

1) ผู้มีสิทธิยื่นคำร้องให้มีการทำประชาพิจารณ์ ได้แก่ ผู้มีส่วนได้เสียที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับหรือได้รับผลกระทบโดยตรงจากการดำเนินงานตามโครงการของรัฐ เมื่อมีหนังสือไปยังหน่วยงานของรัฐเพื่อสอบถามหรือขอคำชี้แจงแล้ว หากไม่ได้รับคำชี้แจงเป็นหนังสือภายใน 30 วัน หรือไม่พอใจในคำชี้แจง และประสงค์จะได้แย้งหรือคัดค้านการดำเนินงานตามโครงการให้ยื่นคำร้องเพื่อขอให้มีการทำประชาพิจารณ์ หรือหน่วยงานของรัฐเห็นเองว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานตามโครงการรัฐ ให้เสนอความเห็นเพื่อขอให้จัดทำประชาพิจารณ์ได้

2) รัฐมนตรีสำหรับราชการส่วนกลาง ผู้ว่าราชการจังหวัดสำหรับราชการส่วนภูมิภาค หรือ ราชการส่วนท้องถิ่น ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครสำหรับราชการของกรุงเทพมหานคร เป็นผู้ที่มีอำนาจสั่งให้มีการทำประชาพิจารณ์ในโครงการของรัฐ โดยแต่งตั้งคณะกรรมการประชาพิจารณ์โครงการของรัฐในเรื่องนั้นเพื่อดำเนินการประชาพิจารณ์ คณะกรรมการประกอบด้วย ประธาน

กรรมการและกรรมการอื่น ไม่น้อยกว่าสามคน กรรมการต้องไม่มีส่วนได้เสียกับโครงการของรัฐในเรื่องนั้น และกรรมการอย่างน้อยหนึ่งในสาม ให้ตั้งจากผู้ที่ไม่ได้เป็นข้าราชการ สมาชิกรัฐสภา สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น

3) ให้คณะกรรมการประชาพิจารณ์กำหนดสถานที่ และเวลาในการทำประชาพิจารณ์ โดยคำนึงถึงความสะดวกของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย และต้องกระทำโดยเปิดเผย แต่คณะกรรมการจะสั่งห้ามมิให้บุคคล ที่ก่อการรบกวนหรือคุกคามความสงบเรียบร้อยเข้าฟังเฉพาะคราวได้

4) เมื่อคณะกรรมการประชาพิจารณ์ได้ดำเนินการประชาพิจารณ์แล้ว ให้เสนอรายงานต่อ รัฐมนตรี ผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร แล้วแต่กรณี เพื่อพิจารณาประกาศผลการตัดสินใจพร้อมทั้งเหตุผลให้ประชาชนทราบโดยเปิดเผย เว้นแต่เป็นเรื่องที่ต้องเสนอให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาตามกฎหมาย มติคณะรัฐมนตรี หรือคำสั่งของนายกรัฐมนตรี และให้ชี้แจงเหตุผลเมื่อมีมติคณะ รัฐมนตรีแล้ว อนึ่ง ผลที่ได้จากการทำประชาพิจารณ์เป็นเพียงแนวทางหรือข้อมูลประกอบการตัดสินใจของรัฐเท่านั้น ไม่ใช่การตัดสินใจเด็ดขาดที่ต้องดำเนินการตามผลการทำประชาพิจารณ์

กระบวนการรับฟังความคิดเห็นหรือการประชาพิจารณ์ (public hearings) เป็นหลักการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนในฐานะเจ้าของอำนาจประชาธิปไตยมีสิทธิได้รับข้อมูล หรือการชี้แจงข้อเท็จจริงข้อดีข้อเสียก่อนการตัดสินใจของตัวแทนของประชาชนที่ได้รับมอบอำนาจไปจากประชาชน ถือได้ว่าเป็นกระบวนการที่ถูกเข้ามาเป็นส่วนเสริมทฤษฎีตัวแทนของประชาชนอีกประการหนึ่ง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 59 กำหนดให้มีการตรากฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน แต่ปัจจุบันยังไม่มีการประกาศบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน เหมือนกับสิทธิการมีส่วนร่วมทางการเมืองทั้ง 5 ประการที่มีการตรากฎหมายที่เกี่ยวข้องมาบังคับใช้แล้ว

กล่าวโดยสรุปได้ว่า พัฒนาการของการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้งในระดับชาติและท้องถิ่นจะมีแนวโน้มที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น เนื่องจากประชาชนเรียนรู้และมีความเข้าใจถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากยิ่งขึ้น เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่ต้องการให้เป็น “การเมืองของพลเมือง” หรือ “ระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม” โดยนำหลักการของระบอบประชาธิปไตยโดยตรง (Direct Democracy) มาใช้เป็นการปฏิบัติมากขึ้น เป็นการเสริมทฤษฎีความเป็นตัวแทนของประชาชนที่ยังมีความบกพร่องอยู่

แนวคิดเกี่ยวกับการลงประชามติ

อรรถจักร สัตยานุรักษ์ (อ้างถึงใน กรุงเทพธุรกิจออนไลน์ 15 กรกฎาคม 2550) กล่าวถึงการลงประชามติร่างรัฐธรรมนูญฉบับ 2550 เป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อสังคมไทยอย่างมาก สังคมไทยต้องช่วยกันคิดในเรื่องนี้ให้กว้างขวาง และจะต้องมองออกไปในอนาคตด้วย เพราะรัฐธรรมนูญจะเป็นเงื่อนไขหลักในการกำหนดการเมืองไทยในอนาคตอย่างน้อยช่วงระยะเวลาหนึ่ง และต้องมองภาพอนาคตให้ได้ด้วยว่า ช่วงเวลาอนาคตที่การเมืองดำเนินไปภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ มีแนวโน้มที่จะเป็นช่วงเวลาที่มีความวุ่นวายอย่างต่อเนื่อง หรือจะเป็นช่วงเวลาที่เสถียรภาพ เพื่อที่จะทำให้สังคมมีทางเลือกในการตัดสินใจมากขึ้น การคิดเรื่องรัฐธรรมนูญจำเป็นต้องคิดกันให้เชื่อมโยงเพื่อเห็นเป็นภาพรวม เพราะรัฐธรรมนูญคือการสถาปนาระบบความสัมพันธ์ทางอำนาจทั้งหมดของคนทุกกลุ่มในสังคมไทย จึงไม่สามารถแยกมาพิจารณาที่ละส่วนเสียได้ การที่ต้องย้ำว่าสังคมไทยต้องช่วยกันคิดเรื่องนี้กันอย่างกว้างขวาง และคิดให้เห็นภาพรวมที่เชื่อมโยงกัน ก็เพราะว่าสมาชิกร่างรัฐธรรมนูญ (ส.ส.ร.) โดยเฉพาะฝ่ายประชาสัมพันธ์ได้พยายามยกเพียงประเด็นที่ตนเองเห็นว่าเป็นจุดแข็งเฉพาะประเด็น มาโฆษณาชวนเชื่อโดยที่ไม่พยายามทำให้พลเมืองเข้าใจภาพรวมของความสัมพันธ์ทางอำนาจ โดยที่ ส.ส.ร.ฝ่ายประชาสัมพันธ์คงจะคิดทำนองว่าหากจะขายเบียร์รี่หื้อของตน ก็พูดเฉพาะข้อดีของเบียร์ตนเอง โดยจะไม่พูดข้อเสียของเบียร์ที่จะขาย คงต้องบอกให้เข้าใจก่อนนะครับว่า ประชาสัมพันธ์ร่างรัฐธรรมนูญนะครับ ไม่ใช่โฆษณาชวนเชื่อเพื่อขายเบียร์รี่ประเด็นที่สำคัญที่ต้องเน้นกันให้รับรู้ก่อนก็คือว่า แม้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ไม่ผ่านการลงประชามติ ก็ไม่ได้หมายความว่าความจะไม่มีการเลือกตั้งนะครับ เพราะธรรมนูญทหารฉบับ 2549 ระบุไว้ว่าหากไม่ผ่านประชามติ คมช.จะเลือกรัฐธรรมนูญฉบับใดฉบับหนึ่งมาใช้เลือกตั้ง

กรอบคิดที่สำคัญในการเริ่มต้นพิจารณาเชื่อมโยงมาตราต่างๆ ในรัฐธรรมนูญ คือ การมองว่าในรัฐธรรมนูญ คนกลุ่มใดที่มีอำนาจในการตัดสินใจจัดสรรทรัพยากร และการตัดสินใจในการจัดสรรทรัพยากรนั้น มีความรับผิดชอบอยู่กับคนกลุ่มใดบ้าง รวมไปถึงว่าการใช้อำนาจนั้นมีการคานจากคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือไม่อย่างไร

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้ จะทำให้พรรคการเมืองอ่อนแอ เพราะไม่มีทางที่จะได้รับการเลือกตั้งเป็นกอบเป็นกำได้ และมีโอกาสเป็นรัฐบาลผสมค่อนข้างแน่ชัด การที่รัฐบาลอ่อนแอไม่ใช่ความเลวร้ายในตัวเอง หากอำนาจในการตัดสินใจจัดสรรทรัพยากรอยู่ในมือรัฐบาล เพราะรัฐบาลที่อ่อนแอก็ต้องรับผิดชอบต่อประชาชนมากกว่ารัฐบาลที่เข้มแข็ง รัฐบาลผสมในสมัยก่อนนั้นแม้ว่ารัฐบาลจะอ่อนแอ แต่ระบบประชาธิปไตยกลับสืบเนื่องได้เป็น

เวลานานพอสมควรทีเดียว ที่สำคัญ รัฐบาลอ่อนแอก็ยอมทำร้ายประชาชนได้น้อยลงไปด้วย แต่ประเด็นที่ต้องเชื่อมโยงต่อไป ก็คือ รัฐธรรมนูญฉบับนี้ทำให้รัฐบาลอ่อนแอและไม่สามารถจัดสรรทรัพยากรเองได้ เพราะรัฐธรรมนูญฉบับนี้ทำให้การตัดสินใจในการจัดสรรทรัพยากรทั้งหลายชั้นสุดท้ายไปตกอยู่ในมือของวุฒิสภา และวุฒิสภานั้น เสีย 76 เสียงจาก 150 มีที่มาจากการแต่งตั้ง ซึ่งหมายความว่ากระบวนการแต่งตั้ง (สรรหา) กระจุกตัวอยู่ในกำมือของข้าราชการระดับสูงเท่านั้น ดังนั้น การรับผิดชอบต่อประชาชนตามนโยบายที่พรรคการเมืองหาเสียงเอาไว้ ก็จะถูกขัดขวางจากกลุ่มวุฒิสภาได้โดยง่าย หากเกิดความขัดแย้งในแนวทางการจัดสรรทรัพยากรระหว่างพรรคการเมืองกับวุฒิสภา ทางออกก็เหลือเพียงสองทาง คือยอมรับการตัดสินใจของวุฒิสภา หรือต้องลาออกจากรัฐบาล

พรรคการเมืองที่จะเข้าเป็นรัฐบาลร่วมกันเลือกการเป็นรัฐบาลต่อไปด้วยการยอมรับการตัดสินใจของวุฒิสภา ดังนั้น แนวโน้มการตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ จะกระจุกตัวอยู่ในกำมือของกลุ่มคนที่ไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบต่อประชาชน ส.ส.ร. ฝ่ายประชาสัมพันธ์ไม่ได้พยายามเชื่อมโยงให้ประชาชนได้เข้าใจในประเด็นนี้ เพราะรู้ว่า หากทำให้ประชาชนเห็นว่า รัฐบาลที่จะเกิดขึ้นภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ จะมีผู้กำกับคอยกำหนดการตัดสินใจของรัฐบาลอยู่ ประชาชนก็ไม่แน่ว่าจะลงมติรับร่างรัฐธรรมนูญ หากจะมีข้อดีของการมีกลุ่มคนคอยกำกับรัฐบาลที่มาจากพรรคการเมืองอยู่บ้าง ก็เป็นข้ออ้างเหตุผลที่ไม่ไว้ใจนักการเมืองและรวมถึงไม่ไว้ใจประชาชน ก็คือ ให้มีคณกลุ่มหนึ่งคอยคานอำนาจนักการเมืองไว้ ซึ่งการอธิบายลักษณะนี้ก็เป็นเพียงทัศนคติของข้าราชการระดับสูงกลุ่มเล็กๆ เท่านั้นเอง

กรอบคิดที่เชื่อมโยงให้เห็นถึงอำนาจการตัดสินใจในการจัดสรรทรัพยากรที่กระจุกตัวเช่นนี้ สามารถคิดเชื่อมโยงไปถึงประเด็นที่บรรดา ส.ส.ร. มักจะยกมาเป็นประเด็นหลัก คือ รัฐธรรมนูญฉบับนี้ดีกว่าฉบับปี พ.ศ. 2540 ได้แก่ สิทธิชุมชนและสิทธิเสรีภาพของประชาชน ประเด็นเรื่องสิทธิชุมชนและสิทธิเสรีภาพของประชาชน สังคมช่วยพิจารณาในการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญกับความเป็นจริงในการปฏิบัติ ประเด็นที่ว่าด้วยสิทธิชุมชนนั้น แตกต่างจากเกิดเพราะตัดประโยคที่ว่า “ตามที่กฎหมายกำหนด” ออกไป แต่ก็ปรากฏชัดเจนว่าสิทธิของชุมชนจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเกิดเหตุการณ์รุกรานชุมชนเท่านั้น ในยามปกติสิทธิชุมชนไม่สามารถที่จะทำงานได้ เพราะมีองค์กรปกครองท้องถิ่นทำงานในระดับพื้นที่แทน ดังนั้นการกล่าวอ้างว่ามีสิทธิชุมชนดีกว่าเดิม จึงไม่เป็นความจริงในทางปฏิบัติ ประเด็นเรื่องสิทธิเสรีภาพก็เช่นเดียวกัน เพราะก่อนที่จะมีการเลือกตั้งรัฐบาลและค.ม.ช. ได้ตรา พระราชบัญญัติความมั่นคงภายใน ที่ไม่ได้ยอมรับสิทธิเสรีภาพประชาชนไว้เลย ดังนั้น สิ่งที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญจึงไม่มีทางเกิดขึ้นจริง

1. แนวคิดเกี่ยวกับการลงประชามติ

กองบรรณาธิการมหาวิทยาลัยเที่ยงคืน (อ้างถึงใน <http://www.midnightuniv.org/midnight2544/0009999628.html> เข้าถึงเมื่อ 22 กรกฎาคม 2550) กล่าวถึงการลงประชามติไว้สรุปได้ ดังนี้

1.1 การลงประชามติในต่างประเทศ

การลงประชามติในการให้สัตยาบันรัฐธรรมนูญได้เกิดขึ้นมาในสหรัฐอเมริกาเป็นครั้งแรก ในมลรัฐ Massachusetts ราวปี ค.ศ. 1778 (ข้อมูลจากสารานุกรมบริเตนิกา) โดยนิยามความหมายของ “การลงประชามติ” คือ เครื่องมืออย่างหนึ่งเกี่ยวกับการใช้สิทธิของการเลือกตั้ง ซึ่งบรรดาผู้มีสิทธิออกเสียงทั้งหลายต่างแสดงความปรารถนาของตน โดยพิจารณาถึงนโยบายของรัฐบาล หรือกฎหมายที่ถูกนำเสนอขึ้นมาโดยกลุ่มบุคคลที่มีอำนาจหรือสถานิติบัญญัติ

การลงประชามตินั้นมีอยู่ด้วยกันหลากหลายรูปแบบ กล่าวคือ การลงประชามติอาจเป็นเรื่องของข้อผูกมัด (Obligatory) หรือเป็นเรื่องของการมีสิทธิเลือก (Optional) ก็ได้ ภายใต้รูปแบบการลงประชามติแบบข้อผูกมัด บทบัญญัติแห่งกฎหมายหรือรัฐธรรมนูญจะเรียกร้องปฏิบัติการทางกฎหมาย โดยการอ้างถึงเสียงของประชาชนในการให้การยอมรับหรือปฏิเสธบางสิ่งบางอย่างที่มีความสำคัญ ยกตัวอย่างเช่น การแก้ไขหรือปรับปรุงรัฐธรรมนูญที่ถูกเสนอโดยสถานิติบัญญัติในรัฐต่าง ๆ ส่วนใหญ่ของสหรัฐอเมริกา ซึ่งต้องเคารพต่อเสียงของการลงประชามติ ภายใต้การลงประชามติ แบบการมีสิทธิเลือกของประชาชน ในเรื่องของกฎหมายที่ได้รับการผ่านโดยสถานิติบัญญัติ กรณีนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับการที่ผู้มีสิทธิออกเสียงจำนวนหนึ่งตามที่กำหนด ได้มีการร้องเรียนขอให้มีการลงประชามติ โดยปฏิบัติการต่างๆ เหล่านี้บรรดากฎหมายที่ได้รับการผ่านโดยสถานิติบัญญัติอาจถูกล้มล้างด้วยมติมหาชนได้

การลงประชามติแบบข้อผูกมัดและแบบการมีสิทธิเลือกนี้ ได้รับการจำแนกให้แตกต่างจากการลงประชามติแบบสมัครใจ ซึ่งสถานิติบัญญัติยอมตามผู้มีสิทธิออกเสียงทั้งหลาย ในการตัดสินใจเกี่ยวกับประเด็นข้อกฎหมายที่สำคัญ หรือเป็นการทดสอบความเห็นของสาธารณชน โดยผ่านการริเริ่มดังกล่าว ผู้มีสิทธิออกเสียงจำนวนหนึ่ง อาจร้องเรียนเพื่อขอเสียงของประชาชนในกฎหมายที่มีการนำเสนอ หรือการปรับปรุงแก้ไขเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้อาจเป็นไปโดยตรง (ข้อเสนอที่ได้รับการสนับสนุนโดยจำนวนผู้มีสิทธิออกเสียงที่ได้รับการยอมรับโดยตรงจากเสียงของประชาชนในการตัดสินใจ) หรือโดยทางอ้อม (ข้อเสนอที่ได้รับการยอมรับโดยสถานิติบัญญัติ) ก็ได้

สำหรับการลงประชามติเกี่ยวกับการให้สัตยาบันรัฐธรรมนูญ ได้ถูกนำมาใช้ครั้งแรกในมลรัฐ Massachusetts ในปี ค.ศ. 1778 หรือสองร้อยกว่าปีมาแล้ว ส่วนรูปแบบอื่น ๆ เกี่ยวกับการลงประชามติ

ได้ถูกนำมาใช้ครั้งแรกในรัฐบาลท้องถิ่นของ สวิสส์ ที่เรียกว่า Canton (มีลักษณะเป็นหน่วยการปกครองแยกย่อยลงไปในระดับท้องถิ่น)

การลงประชามติแบบการมีสิทธิเลือกได้ถูกนำมาใช้ในหน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่นของ Sankt Gallen (อยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของสวิสเซอร์แลนด์) ในปี ค.ศ. 1831 และเริ่มขึ้นใน Vaud (อยู่ทางตอนเหนือของทะเลสาบเจนีวา สวิสเซอร์แลนด์) ในปี ค.ศ. 1845 ส่วนการลงประชามติแบบข้อผูกมัดในรูปแบบสมัยใหม่ได้ริเริ่มขึ้นในท้องถิ่นของ Basel (ซึ่งอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือของสวิสเซอร์แลนด์) ในปี ค.ศ. 1863 ประสบการณ์ของชาวสวิสส์ เกี่ยวกับเครื่องมือหรือสิ่งประดิษฐ์ทางกฎหมายโดยตรงอันนี้ ได้ส่งอิทธิพลในการรับเอามาใช้ และริเริ่มขึ้นด้วยการจัดให้มีการลงประชามติแบบการมีสิทธิเลือกในมลรัฐต่าง ๆ ของสหรัฐอเมริกา และการปกครองส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ ในส่วนของการลงประชามติแบบข้อผูกมัดในการปรับปรุงแก้ไขเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญต่าง ๆ ในระดับรัฐ ได้รับการนำเสนอโดยสภานิติบัญญัติแห่งรัฐ ซึ่งได้รับเอามาใช้ครั้งแรกโดยมลรัฐ Connecticut ในปี ค.ศ. 1818 และได้กลายเป็นแบบแผนทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับการปรับปรุงแก้ไขรัฐธรรมนูญต่างๆ ระดับรัฐ. สำหรับบางรัฐในสหรัฐอเมริกา ต้องการให้มีการลงประชามติในลักษณะข้อผูกมัด ยกตัวอย่างเช่น ปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องของภาษี และสาระสำคัญบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับเรื่องทำนองนี้ โดยหลักการแล้ว ในสหรัฐอเมริกา เครื่องมือทางกฎหมายข้างต้นได้ถูกรับเอามาใช้ ในเชิงควบคุมกฎระเบียบและกลไกต่าง ๆ ของพรรคการเมือง เพื่อให้สภานิติบัญญัติที่มีลักษณะแข็งขันหรือไม่ยืดหยุ่นเพียงพอต้องอ่อนข้อลงโดยการยินยอมให้ประชาชนมีเครื่องมือหรือวิธีการอันหนึ่งที่จะคว่ำหรือล้มล้าง (Overrule) กฎหมายและเริ่มต้นในการตรากฎหมายด้วยเสียงของประชาชน

แม้ว่าการลงประชามติและการเริ่มต้นนี้จะพบว่ามีการใช้กันอย่างกว้างขวางส่วนใหญ่ในสหรัฐอเมริกา และในเขตปกครองท้องถิ่นต่าง ๆ ของสวิสเซอร์แลนด์ การลงประชามติเหล่านี้ก็ยังถูกใช้เป็นเครื่องมือที่เตรียมไว้ในรัฐธรรมนูญต่างๆ ของยุโรปและประเทศเครือจักรภพทั้งหลายด้วย. ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 รัฐธรรมนูญของฝรั่งเศสและอิตาลีได้สร้างกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการลงประชามติแบบผูกมัดขึ้น หากต้องมีการปรับปรุงแก้ไขเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ

ส่วนในไอร์แลนด์และออสเตรเลีย การลงประชามติเป็นเรื่องที่เป็นไปในเชิงบังคับสำหรับการเปลี่ยนแปลงแก้ไขเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญทั้งหมด รัฐธรรมนูญในหลาย ๆ ประเทศของแอฟริกาและเอเชียได้รวบรวมเงื่อนไขต่าง ๆ เหล่านี้โดยมีเจตจำนงที่ต้องการจะสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างใกล้ชิดกับรัฐบาล แต่โดยทั่วไปแล้วสิ่งที่ได้รับการเรียกว่า “การลงประชามติ” กลับไม่ใช่การลงประชามติที่แท้จริง แต่กลายเป็นรูปแบบบางอย่างของ “เครื่องมือการรวบรวมคะแนนเสียง” เพื่อสนับสนุนระบอบ หรือนโยบายต่างๆ ของรัฐบาลเท่านั้น

1.2 การลงประชามติในประเทศไทย

ประเทศไทย กำลังจะมีการลงประชามติรับหรือไม่รับร่างรัฐธรรมนูญปี 50 นั้น ควรพิจารณาเรื่องนี้ให้ถี่ถ้วน เพราะเท่าที่ผ่านมา การร่างรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว ประชาชนได้มีส่วนร่วมอย่างน้อยแค่ไหน (หรือเพียงได้แต่ดูผ่านจอโทรทัศน์) ในบางหมวดบางมาตราเป็นการพยายามสอดแทรกระบอบการเมืองแบบอำมาตยาธิปไตยเข้ามามีอำนาจหรือไม่ การร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงจับผิดนักการเมืองมากไปไหม (โดยมีฐานการพิจารณาถึงนักการเมืองในสมัยรัฐบาลของทักษิณ ชินวัตร) รวมไปถึงการแอบอิงอำนาจของบุคคลบางฝ่ายภายใต้หน้าฉากของตุลาการ ในลักษณะก้าวถ่าง และแทรกแซงอำนาจฝ่ายบริหาร เหล่านี้คือคำถามที่ประชาชนผู้เป็นเจ้าของสิทธิการเลือกควรพิจารณาอย่างรอบคอบ

2. การหยังมติมหาชน (Public opinion poll)

การวัดมติมหาชน (อ้างถึงใน <http://www.geocities.com/putai/ex712.html> เข้าถึงเมื่อ 20 กรกฎาคม 2550) เป็นการวัดเพื่อที่จะทราบถึงลักษณะและแนวโน้มของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อประเด็นหรือปัญหาหนึ่ง มีอยู่หลายวิธีด้วยกัน เป็นต้นว่า การตั้งคำถามทุกคนโดยตรง การเลือกตั้งการออกเสียงแสดงประชามติ (Referendum) การออกเสียงถอดถอน (Recall) การลงประชามติ (Plebiscite) แม้แต่การศึกษาจากหนังสือพิมพ์ก็พอจะทราบร่องรอยหรือทิศทางของความคิดเห็นของประชาชนที่แสดงออกต่อประเด็นสาธารณะหรือปัญหาที่กระทบต่อส่วนรวมที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมือนกัน เพราะหนังสือพิมพ์เปรียบเสมือนกระจกเงาที่สะท้อนให้เห็นมติมหาชนของสังคมได้ แต่จะมีความแตกต่างกันในด้านความแน่นอน การวัดมติมหาชนที่ทำได้ง่าย ๆ โดยเสียค่าใช้จ่ายไม่มากนักคือการสอบถามความคิดเห็นหรือทัศนคติ ของตัวแทน (Simple)

การหยังมติมหาชน (Public Opinion Poll) หมายถึง “ความพยายามที่จะทราบมติมหาชนเกี่ยวกับปัญหาโดยการสอบถามสมาชิกบางคนของกลุ่มที่เราต้องการทราบโดยตรง ความคิดเห็นหรือทัศนคติของบุคคลที่คัดเลือกมานี้ย่อม สามารถ แทนความคิดเห็นของประชาชนทั้งหมดได้”

จากความหมายข้างต้นก็เหมือนกับการชิมแกงที่ว่าอร่อยหรือไม่อร่อยก็ตักชิมแค่ช้อนเดียวก็ทราบว่าอร่อยหรือไม่ แต่การในความเป็นจริง กลุ่มของคนหรือสังคมที่คนอาศัยอยู่ร่วมกันมีความแตกต่างกันไม่สามารถรวมเป็นเนื้อเดียวกันได้ แต่เพราะมีปัจจัยบางอย่างร่วมกันหรือคล้ายคลึงกันเท่านั้น ดังนั้นวิธีการสำรวจความคิดเห็นและทัศนคติที่แตกต่างกันของคนจึงต้องอาศัยหลักวิชาการ โดย “เป็นการนำเอาหลักการและทฤษฎีบางส่วนของ การวัดทัศนคติ (Attitude test) ของวิชาจิตวิทยา มาพิจารณาในแง่ของวิชารัฐศาสตร์แล้วนำมาประยุกต์กับหลักและวิธีการวิจัย (Research Methodology) และวิชาสถิติ (Statistics) เพื่อให้ทราบพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนล่วงหน้าได้ถูกต้อง” การหยังเสียงประชามติโดยวิธีการเอาวิทยาศาสตร์เข้ามาช่วยนี้ ผลที่ได้เป็นเพียงการคาดคะเนให้ใกล้เคียงกับความจริงเท่านั้น

การทดลองออกเสียงคือ เป็นการวัดมติมหาชนเช่นกัน โดยการนับจำนวนบุคคลที่มีความคิดเห็นต่าง ๆ กันว่ามีมากน้อยเท่าใด โดยไม่มีหลักเกณฑ์ พิเศษพิสดารอะไรมากไปกว่าการนับจำนวนตัวเลขธรรมดาทั่วไป การวัดมติมหาชนในสมัยแรกๆจะไม่เรียกว่า Public Opinion Poll แต่เรียกว่า Straw Vote หรือ Straw Poll ซึ่งอาจแปลได้ว่า การทดลองออกเสียง” การที่ถือเอาการทดลองออกเสียงเป็นการเริ่มต้นของการหยั่งเสียงมติมหาชน แต่ Straw Vote ก็ได้เลื่อนความนิยมลงเมื่อ วารสาร Literary Digest ได้ทำนายผลการเลือกประธานาธิบดี USA ผิดพลาด คือผลทายว่า Roosevelt จะแพ้ London ในการเลือกตั้งประธานาธิบดี ปี 1936 แต่ก็มี Gallup Roper Crossley ก็มาทายได้ถูกต้อง แต่มาปี 1984 ก็ทายผลของ Dewey และ Truman ผิดเมื่อ Truman ชนะการเลือกตั้ง ซึ่งสรุปสาเหตุของการผิดพลาดได้ว่า “นักวัดมติมหาชนไม่รู้จักประมาณว่าการศึกษาวิจัยของตนมีข้อบกพร่องประการใดบ้าง นักวัดมติมหาชนดำเนินงานในครั้งนี้ ด้วยความที่ทักทาย ผลการ วิจัยของตนถูกต้องมากกว่าที่เป็นจริง เนื่องจากการเลือกตั้งครั้งนี้ ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ได้คะแนนสูงสุดสองคน ต่างได้คะแนนคู่กัน ฉะนั้นไม่ว่านักวัดมติมหาชน ผู้ใดก็ตามย่อมไม่มีทางที่จะได้ข้อเท็จจริงที่จะทำให้คาดคะเนการเลือกตั้งได้ถูกต้อง เมื่อพิจารณาในแง่ของการสุ่มตัวอย่างแล้ว กล่าวสั้น ๆ ได้ว่า การที่วัดมติมหาชนได้กำหนดปริมาณของผู้ใช้สิทธิที่ยังไม่ปลงใจให้เป็นสัดส่วน พอๆกันกับจำนวนของผู้ที่ตัดสินใจแล้วว่าจะเลือกใคร ด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ เขาเหล่านั้นตัดสินใจในวาระสุดท้าย”

2.1 ปัญหาการหยั่งประชามติ

Measurement of Public Opinion คือ การตรวจสอบมติมหาชน เป็นการรวมมาตรการและวิธีการต่าง ๆ ที่นำมาใช้เพื่อวัดมติมหาชน ซึ่งมีอยู่หลายอย่างด้วยกัน เช่น การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การออกเสียงแสดงประชามติการถอดถอนหรือเลือกตั้ง การลงประชามติ การศึกษาจากหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนต่าง ๆ

Public opinion poll คือ การหยั่งมติมหาชน หมายถึงกระบวนการอย่างหนึ่งที่นำมาใช้เพื่อจะตรวจสอบว่ามติมหาชน ซึ่งมีอยู่หลายอย่างด้วยกัน เช่น การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การออกเสียงแสดงประชามติการถอดถอน หรือเลือกตั้ง การลงประชามติ การศึกษาจากหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนต่าง ๆ การหยั่งมติมหาชน จะนำเอาหลักการและวิธีการอย่างหนึ่งของวิชาระเบียบวิธีวิจัย (Research Methodology) คือ การวิจัยแบบสำรวจ (Survey research)

Sounding public opinion คือ การหยั่งเพื่อชาวเสียงมติมหาชน ในที่นี้ให้ถือว่ามีความหมายคล้าย ๆ กับการสดับตรับฟังเสียงชาวบ้านหรือมหาชนนั่นเอง วิธีนี้หากพิจารณาในแง่ของระเบียบวิธีวิจัยแล้วอาจจะเป็นการนำเอาการสังเกตการณ์ ซึ่งก็คือเป็นวิธีการวิจัยมาใช้และอาจรับฟังหรือศึกษาจากสื่อมวลชนต่าง ๆ ด้วย

การห้ยมติมหาชน Public opinion poll เป็นการตรวจสอบหาความคิดเห็นของประชาชนไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเมืองที่ดี หรือปัญหาสังคมต่าง ๆ ก็ดี เป็นการดำเนินงานที่นำเอาหลักการวิจัยแบบสำรวจมาใช้ เพราะฉะนั้นบางทีจึงเรียกการวิจัยแบบสำรวจนี้ว่า เป็นการสำรวจแบบสุ่มตัวอย่างหรือที่เรียกว่า Sample Survey ที่เรียกเช่นนี้ก็เพราะเหตุว่า สารสำคัญของ การวิจัยแบบสำรวจเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการสุ่มตัวอย่างหรือการเลือกตัวอย่างนั่นเอง

การวิจัยแบบสำรวจ มิใช่เป็นแต่เพียงการสำรวจโดยทั่วไป ในการวิจัยแบบนี้ผู้วิจัยจะต้องใช้หลักวิทยาศาสตร์ในการคัดเลือกสุ่มตัวอย่างเพื่อหาเหตุผลและความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ถ้าหากผู้วิจัยที่ใช้วิธีแบบนี้จะทำการศึกษาเรื่องพฤติกรรมในการออกเสียงเลือกตั้งก็จะไม่ทำแต่เพียงการสำรวจว่า ได้มีประชาชนไปออกเสียงเลือกตั้งเป็น จำนวนเท่าไร เป็นอัตราเท่าใดของประชาชนทั้งหมด การจะสำรวจทั้งหมดจะทำให้ยากแก่การศึกษาแต่ประชาชนบางส่วนก็อาจทำให้ผู้วิจัยสามารถลงความเห็นเกี่ยวกับสภาพการณ์หรือลักษณะของประชาชนทั้งหมดได้ การห้ยมติมหาชน โดยทั่วไปจะแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนใหญ่ คือ 1) การเลือกสุ่มตัวอย่าง 2) กำหนดคำถามที่จะใช้ถามประชาชน 3) ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยการถามประชาชนที่เป็นสุ่มตัวอย่าง และ 4) การวิเคราะห์ สรุปข้อเท็จจริงด้วยข้อมูลที่ได้อมา

2.2 ข้อบกพร่องในการห้ยมติมหาชน

2.2.1 การห้ยมติมหาชน หรือการ Poll ที่สำคัญคือตัวอย่างเลือกต้องครอบคลุมกับประชาชนที่เกี่ยวข้องทุกกลุ่ม หลากหลายจำนวนมากเท่าใดยังมีความถูกต้องมากเท่านั้น หากสุ่มตัวอย่างมีข้อบกพร่อง ซึ่งความคิดเห็นของตัวอย่างที่คัดเลือกมาไม่สามารถเป็นตัวแทนความคิดเห็นหรือทัศนคติของกลุ่มที่ต้องการ เรียกว่า เกิดความผิดพลาดของการสุ่มตัวอย่าง หรือที่เรียกว่า Sample Error

2.2.2 กำหนดคำถามที่จะใช้ถามประชาชน ที่เรียกว่าหรือการสร้างแบบสอบถาม (Writing Questionnaire) จะต้องเป็นคำถามที่ไม่ใช่คำถามนำหรือคำถามเชิงปฏิเสธ หรือคำถามที่มีคำตอบอยู่แล้ว หรือต้องหลีกเลี่ยงการใช้คำถามนำในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ เช่น ฐานะที่คุณเป็นคนหนุ่มคนไม่ชอบหัวหน้าพรรคการเมืองที่มีอายุมากไหม? ถามว่าคุณคงเห็นว่าการเปิดอชิบายไม่ไว้วางใจครั้งนี้เหมาะสมแล้วใช่ไหม? คำถามแบบนี้จะมีอิทธิพลต่อผู้ตอบคำถามอาจทำให้ผลของการทำ Poll บิดเบือนได้

2.2.3 ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยการถามประชาชนที่เป็นสุ่มตัวอย่าง มีอยู่ 2 วิธี คือ Mailed Questionnaire ประหยัดสะดวกแต่อาจไม่ได้รับการตอบรับมากตามที่ต้องการหรือผู้ที่ตอบอาจเป็นคนในกลุ่มเดียวกันก็ได้ อาจทำให้ผลการห้ยมติมหาชนผิดพลาดได้ วิธีที่ 2 คือ วิธีการสัมภาษณ์ตัวต่อตัว ถือว่าเป็นวิธีที่ดีมีประสิทธิภาพ แต่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายสูง

2.2.4 การวิเคราะห์และสรุปข้อเท็จจริงด้วยข้อมูลที่ได้นั้น นักวิเคราะห์หรือเจ้าของ Poll จะต้องวิเคราะห์จากข้อมูลที่ได้นั้นจริงจะต้องไม่ใช่ความรู้สึกส่วนตัวลงไปด้วยเพราะจะทำให้ poll บิดเบือน

แนวคิดเรื่องการออกเสียงประชามติ (Referendum)

ศาสตราจารย์ เรณูมาศ เขียนบทความเกี่ยวกับ ประชามติ (Referendum) : รับ-ไม่รับ ร่างรัฐธรรมนูญ หรือไม่เอารัฐบาล (เผด็จการ) (อ้างถึงใน http://www.prachatai.com/05web/th/home/page2.php?mod=mod_ptcms&ContentID=8883&SystemModuleKey=HilightNews&System_Session_Language=Thai เข้าถึงเมื่อ 24 กรกฎาคม 2550) สรุปได้ดังนี้

ในประเทศต่างๆ ที่มีการปกครองในระบบประชาธิปไตย (Democracy System) ที่มีการปกครอง “โดยประชาชน” แล้ว จะเห็นได้ว่า ประชาธิปไตยนั้น มีอยู่ 2 รูปแบบที่แตกต่างกันรูปแบบแรกเรียกว่า ประชาธิปไตยทางตรง (Democracy Direct) และรูปแบบที่สอง เรียกว่า ประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Democracy Representative) โดยประชาธิปไตยทางตรงจะเป็นรูปแบบที่เน้นการมีส่วนร่วมทางตรงของพลเมืองทุกคนในการใช้อำนาจทางการเมือง ในขณะที่รูปแบบที่สอง คือ ประชาธิปไตยแบบตัวแทนนั้นจะเป็นรูปแบบที่อำนาจทางการเมืองถูกมอบหมายให้ตัวแทน ที่ได้รับการเลือกตั้งจากพลเมือง เป็นผู้ใช้อำนาจอ้างกล่าว และจะต้องรับผิดชอบในการดำเนินการของตนเอง

ประชาธิปไตยทางตรงนั้น มีที่มาย้อนหลังไปได้ถึงสมัยกรีกโบราณ หรือเมื่อประมาณ 200 ปีก่อนคริสตกาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเอเธนส์ (Athens) และรัฐอื่น ๆ ของกรีก ทั้งนี้ เนื่องจากแต่ละรัฐของกรีกเป็นรัฐขนาดเล็ก มีประชาชนไม่มาก และประชาชนส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับค่อนข้างดี ดังนั้นจึงสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในการกำหนดมาตรการในการปกครองตนเองได้ โดยประชาชนทั้งหมดของแต่ละรัฐจะเป็นผู้ใช้อำนาจในการปกครองโดยตรง ด้วยการประชุมร่วมกันเพื่อพิจารณาตัดสินปัญหาต่างๆ ซึ่งแนวคิดดังกล่าว ก่อนข้างคล้ายคลึงกับ ทฤษฎีว่าด้วยอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน

1. ความหมายของคำว่า “ประชามติ”

ประชามติ หรือ Referendum หรือบางรัฐเรียกว่า Plebiscite มีรากฐานมาจากภาษาลาติน (Latin) ที่เรียกว่า Plebiscita หมายถึง การลงคะแนนเสียง หรือการลงคะแนนชี้ขาด โดยประชาชนทั่วไปเป็นผู้ชี้ขาดในการยอมรับหรือปฏิเสธ ข้อเสนอใดข้อเสนอหนึ่งของรัฐ อาทิเช่น การลงประชามติรับรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ หรือการลงประชามติในการแก้ไขรัฐธรรมนูญ (Constitution Amendment) หรือกฎหมาย หรือการลงประชามติเพื่อกำหนดแนวทางในการปกครองประเทศ จึงถือได้ว่าการลงประชามติเป็นประชาธิปไตยทางตรงแนวหนึ่ง เป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบในการเลือกตั้งในระบบประชาธิปไตย

นอกจาก การเลือกตั้งโดยทั่วไป (General Election) การเลือกตั้งทางอ้อม (Indirect Election) หรือ การเลือกตั้งที่กำหนดขึ้นเพื่อจุดประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง (Local Election)

2. การลงประชามติในประเทศต่าง ๆ

ปัจจุบันจะเห็นได้ว่า การลงประชามติได้แพร่หลายไปสู่หลายประเทศ (Referendums by Country) ในการจะให้ประชาชนมีส่วนร่วมตัดสินใจปกครองประเทศหรือออกกฎหมาย ซึ่งมีมากกว่า 13 ประเทศ เช่น ประเทศออสเตรเลีย แคนาดา อิหร่าน ซิลี ไอร์แลนด์ อิตาลี นิวซีแลนด์ โรมานีเย เซอร์เบีย สวีเดน สวิตเซอร์แลนด์ บราซิล โครเอเชีย ฝรั่งเศส เปอร์โตริโก (Puerto Rico) อังกฤษ หรือแม้แต่ในภาคพื้นเอเชียเอง เช่น ประเทศสิงคโปร์ ซึ่งพอจะยกตัวอย่างได้ ดังนี้

2.1 ประเทศบราซิล

ในประเทศบราซิล ได้มีการนำเสนอโดยรัฐบาลให้ประชาชนลงประชามติ ในเรื่องการอนุญาตให้มีการขายอาวุธปืน (Firearms) หรือการส่งออกไปนอกประเทศ โดยมีจุดประสงค์เพื่อลดความรุนแรงที่เกิดขึ้นจากการใช้อาวุธดังกล่าว ในประเทศตนเอง โดยใช้ชื่อโครงการว่า “โครงการปลดอาวุธ หรือลดอาวุธ” (Project disarmament) ซึ่งก็มีผู้โหวตให้ความยินยอมถึง 122 ล้านคน เมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. 2005

2.2 ประเทศสเปน

ค.ศ. 1976 รัฐบาลของประเทศสเปนจัดการลงประชามติของประชาชนเรื่องการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลหรือไม่ต้องการเปลี่ยนแปลง ภายหลังจากที่เกิดการเสียชีวิตของ Francisco Franco ซึ่งผลการลงประชามติดังกล่าว ปรากฏว่าชาวสเปน (Spaniards) เลือกที่จะเปลี่ยนแปลง ถึง 94% และอีกครั้งหนึ่ง คือ การลงประชามติในการเข้าเป็นสมาชิกของนาโต้ (NATO) ในปี ค.ศ. 1986

2.3 ประเทศเวเนซุเอล่า

ประเทศเวเนซุเอล่าเอง มีการจัดประชามติในการดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีของ Hugo Chavez ว่าจะให้ดำรงตำแหน่งต่อไปหรือไม่ เมื่อวันที่ 16 ส.ค. 2004 ผลการลงประชามติ ปรากฏว่าชาวเวเนซุเอล่า ประมาณ 59% หรือกว่า 5 ล้านแปดแสนคน ไม่เลือก Chavez ส่วนอีก 42 % หรือกว่า 3 ล้านเก้าแสนคน ยังคงเลือก โดยมีผู้ Non-Voting ถึง 30%

2.4 ประเทศฝรั่งเศส

ประเทศฝรั่งเศสเอง มีการกำหนดวิธีการลงประชามติไว้ ในกรณีที่เป็นการแก้ไขรัฐธรรมนูญ จะต้องได้รับฉันทานุมัติจากเสียงส่วนใหญ่ในสภา ที่เรียกว่า Super-Majority in Parliament หรือมิฉะนั้น ก็มาจากเสียงส่วนใหญ่ของประชาชนในการลงประชามติ

2.5 ประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีระบบการออกเสียงประชามติมาร่วม 200 ปี โดยส่วนใหญ่จะเป็นการออกเสียงประชามติระดับมลรัฐ เนื่องจากสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่มีขนาดใหญ่ และประกอบด้วยมลรัฐ เป็นจำนวนมาก แต่ละมลรัฐต่างก็มีรัฐธรรมนูญเป็นของตนเอง ดังนั้น การออกเสียงประชามติของประชาชนในแต่ละมลรัฐ จึงเป็นเรื่องที่เคยชิน และมักจะมีการแก้ไขปรับปรุงรัฐธรรมนูญอยู่บ่อยๆ ในแต่ละมลรัฐ

3. การลงประชามติในประเทศไทย

สำหรับประเทศไทยนั้น นับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิ.ย.2475 เป็นต้นมา ประเทศไทยก็เข้าสู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งประเทศไทยเองก็เคยนำเอาระบบประชาธิปไตยโดยตรงมาใช้เป็นส่วนเสริมอยู่บ้าง โดยจากรัฐธรรมนูญฉบับถาวรจำนวนทั้งหมด 17 ฉบับ ปรากฏว่ามีรัฐธรรมนูญจำนวน 6 ฉบับ ที่กำหนดให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจอธิปไตยได้ด้วยวิธีการออกเสียง นั่นคือ รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2492 พ.ศ. 2511 พ.ศ. 2517 พ.ศ. 2534 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2539) พ.ศ. 2540 และฉบับปัจจุบัน พ.ศ. 2549 อันเป็นรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว ซึ่งความหมายของการแสดงประชามติ แบบไทย ๆ คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเข้าร่วมในคำเสนอที่ฝ่ายปกครองเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น แต่ความคิดเห็นจะผูกพันหรือไม่ ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของฝ่ายปกครองและกฎหมายบัญญัติ

3.1 ประชามติในรัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ. 2492 พ.ศ. 2511 และฉบับปี พ.ศ. 2517

ประชามติในรัฐธรรมนูญทั้ง 3 ฉบับ มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน โดยเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ที่บัญญัติไว้ว่า หากพระมหากษัตริย์ทรงเห็นว่า ร่างรัฐธรรมนูญที่จัดทำโดยรัฐสภาและนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธยฯ กระทั่งถึงประโยชน์ได้เสียสำคัญของประเทศ หรือประชาชน และทรงพระราชดำริเห็นสมควรให้ประชาชนได้วินิจฉัย พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะให้ประชาชนทั่วประเทศออกเสียงเป็นประชามติว่าเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบด้วยร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าว ไม่ปรากฏว่ามีการนำออกมาใช้ เพื่อให้ประชาชนออกเสียงประชามติ ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญทั้ง 3 ฉบับ แต่อย่างใด

3.2 ประชามติในรัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ. 2534 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2539)

การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในปี พ.ศ. 2539 มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมาทำการยกร่างรัฐธรรมนูญใหม่ทั้งฉบับ โดยกำหนดไว้ให้ประชาชนสามารถออกเสียงประชามติในร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้ หากรัฐสภาไม่ให้ความเห็นชอบในร่างรัฐธรรมนูญนั้น แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการพิจารณา ร่างรัฐธรรมนูญ รัฐสภาได้ให้ความเห็นชอบในร่างรัฐธรรมนูญ กระบวนการออกเสียงประชามติจึงไม่เกิดขึ้น

3.3 ประชามติในรัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ. 2540

เรื่องระบบการออกเสียงประชามติ บัญญัติไว้อีกครั้งหนึ่งในมาตรา 214 โดยกำหนดเหตุที่จะต้องมีการออกเสียงประชามติไว้ว่าจะต้องเป็นกิจการในเรื่องที่อาจกระทบถึงประโยชน์ได้เสียของประเทศชาติหรือประชาชน โดยให้เป็นดุลพินิจของคณะรัฐมนตรีที่จะจัดให้มีการออกเสียงประชามติได้ และนอกจากนี้ ผลของการออกเสียงประชามติก็ไม่ผูกพันรัฐบาลที่จะต้องปฏิบัติตาม เพราะรัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ให้ผลของการออกเสียงประชามติเป็นเพียงการให้คำปรึกษาแก่รัฐมนตรีเท่านั้น

3.4 ประชามติในรัฐธรรมนูญ ฉบับปัจจุบัน นั่นคือ พ.ศ. 2549 (ฉบับชั่วคราว)

กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ในมาตรา 29 - มาตรา 31 ให้ประชาชนออกเสียงประชามติในร่างรัฐธรรมนูญที่ผ่านสภาร่างรัฐธรรมนูญ โดยถ้าเห็นชอบก็ให้นำร่างดังกล่าวออกบังคับใช้ แต่ถ้าไม่เห็นชอบ ก็ให้คณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติและคณะรัฐมนตรี นำรัฐธรรมนูญ ฉบับใดฉบับหนึ่งออกมาใช้บังคับแทน

และในมาตรา 29 วรรคสอง บัญญัติว่า เมื่อจัดทำร่างรัฐธรรมนูญเสร็จแล้ว ให้เผยแพร่ให้ประชาชนทราบและจัดให้มีการออกเสียงประชามติว่าจะให้ความเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญทั้งฉบับ ซึ่งต้องจัดทำไม่เร็วกว่า 15 วัน และไม่ช้ากว่า 30 วัน นับตั้งแต่วันที่เผยแพร่ร่างรัฐธรรมนูญตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่สภาร่างรัฐธรรมนูญประกาศกำหนด ประกอบกับ ข้อ 7 ของร่างประกาศสภาร่างรัฐธรรมนูญ เรื่องหลักเกณฑ์และวิธีการ ว่าด้วยการเผยแพร่ร่างรัฐธรรมนูญและออกเสียงประชามติ พ.ศ. 2550 กำหนดให้คณะกรรมการเลือกตั้งเป็นผู้ดำเนินการจัดและควบคุมการออกเสียงให้เป็นด้วยความสุจริต เทียบธรรมตามที่สภาร่างรัฐธรรมนูญมอบหมาย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่องติดตามการออกเสียงประชามติเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญฉบับพุทธศักราช 2550 กรณีจังหวัดสุรินทร์ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพมีรายละเอียดในการดำเนินการวิจัยดังนี้

แหล่งข้อมูล

คณะวิจัยได้ร่วมการพิจารณาคัดเลือกประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1. ประชากรในพื้นที่ของจังหวัดสุรินทร์ รวม 13 อำเภอ และ 4 กิ่งอำเภอ เป็นพื้นที่ในการศึกษา โดยแบ่งประชากรเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ ประชากรที่อาศัยในเขตอำเภอเมืองสุรินทร์และประชากรที่อาศัยนอกเขตอำเภอเมืองสุรินทร์ (12 อำเภอ และ 4 กิ่งอำเภอ)

2. ตัวแทนคณะกรรมการการเลือกตั้ง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น พรรคการเมืองและนักการเมืองในพื้นที่ องค์การเอกชน องค์การสาธารณะ หน่วยงานภาครัฐ องค์การภาคประชาสังคมและองค์กรพัฒนาเอกชน

วิธีการศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้สามารถจำแนกวิธีการศึกษาได้เป็น 4 ลักษณะคือ การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและสนทนากลุ่ม การสังเกตชุมชนทั้งแบบมีส่วนร่วม / ไม่มีส่วนร่วม และแบบสอบถาม

1. การศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เช่น การมีส่วนร่วมทางการเมือง ทฤษฎีเกี่ยวกับการลงประชามติ วิธีการลงประชามติร่างรัฐธรรมนูญที่ให้มีการลงประชามติ การวิจัยเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ และอื่น ๆ

2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกบุคคลบางกลุ่มและการสนทนากลุ่มจาก ตัวแทนคณะกรรมการการเลือกตั้ง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น พรรคการเมืองและนักการเมืองในพื้นที่ องค์การเอกชน องค์การสาธารณะ หน่วยงานภาครัฐ องค์การภาคประชาสังคม และองค์กรพัฒนาเอกชน

3. การสังเกตชุมชนแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมได้ศึกษาสังเกตชุมชนต่าง ๆ ใน 13 อำเภอและ 4 กิ่งอำเภอ แบบมีส่วนร่วมโดยการพูดคุยซักถามและสังเกตแบบเงียบ ๆ

4. แบบสอบถามความคิดเห็นของประชาชนต่อกระบวนการออกเสียงประชามติเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กรณีจังหวัดสุรินทร์

การเก็บข้อมูล

คณะวิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างวันที่ 25 กรกฎาคม 2550 ถึง 25 สิงหาคม 2550 โดยได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากสำนักงานจังหวัดสุรินทร์ องค์การปกครองท้องถิ่นจังหวัดสุรินทร์ องค์การบริหารส่วนตำบลในบางพื้นที่ พัฒนาสังคมจังหวัด พัฒนาชุมชนจังหวัด ประชาสัมพันธ์จังหวัด นักการเมืองและพรรคการเมือง นักการเมืองท้องถิ่น ผู้อำนวยการคณะกรรมการการเลือกตั้ง องค์การภาคเอกชน ผู้สื่อข่าวท้องถิ่น คณะนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ และข้อมูลจากประชาชนจังหวัดสุรินทร์ 2,000 คน ได้รับแบบสอบถามคืนทั้งสิ้นจำนวน 1,990 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 99.5

ประเด็นหลักในการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม

1. ความคิดเห็นของท่านต่อสถานการณ์การเมืองสุรินทร์ช่วงนี้เป็นอย่างไร
2. สภาพบรรยากาศทั่วไปของประชาชนสุรินทร์ ต่อการจะออกเสียงประชามติเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เป็นอย่างไร
3. ท่านคิดว่าประชาชนสุรินทร์มีความรู้ ความเข้าใจ ในประเด็น / เนื้อหาสาระร่างฯและต่อการออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มากน้อยเพียงใด
4. ในความคิดเห็นของท่านต่อภาวะอารมณ์ ความรู้สึกของประชาชนสุรินทร์ต่อการออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 วันที่ 19 สิงหาคม 2550 เป็นอย่างไร
5. จากบทบาทหน้าที่ของท่านในอดีต / ปัจจุบัน ท่านคิดว่าท่านได้มีส่วนร่วมร่วมกับจังหวัดต่อการออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญฯ มากน้อยเพียงใด
6. โดยภาพรวมของจังหวัดสุรินทร์ ท่านคิดว่าประชาชนสุรินทร์ มีการเคลื่อนไหวหรือการตื่นตัวต่อการออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญฯ มากน้อยเพียงใด
7. จุดอ่อน - จุดแข็ง ของร่างรัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2550 ในความคิดเห็นของท่านมีอะไรบ้าง
8. อื่น ๆ และข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลจากแบบสอบถามความคิดเห็นของประชาชนต่อกระบวนการออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กรณีจังหวัดสุรินทร์ ใช้การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (\bar{x}) ค่าร้อยละ และค่า (t^2) โดยใช้โปรแกรม SPSS โดยแปลความหมายของค่าเฉลี่ยเลขคณิต โดยใช้เกณฑ์ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยเลขคณิตมากกว่า	4.50	หมายถึง เห็นด้วยอย่างมากที่สุด
ค่าเฉลี่ยเลขคณิตอยู่ระหว่าง	3.50 ถึง 4.49	หมายถึง เห็นด้วยอย่างมาก
ค่าเฉลี่ยเลขคณิตอยู่ระหว่าง	2.50 ถึง 3.49	หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง
ค่าเฉลี่ยเลขคณิตอยู่ระหว่าง	1.50 ถึง 2.49	หมายถึง เห็นด้วยน้อย
ค่าเฉลี่ยเลขคณิตน้อยกว่า	1.50	หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด

2. ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ตามประเด็นที่ตั้งไว้ (Topic) โดยใช้วิธี Coding และจากความถี่ซ้ำของข้อมูล และตรวจสอบข้อมูลโดยใช้ Data Triangulations

บทที่ 4

ผลการวิจัย

จังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งอยู่ในอีสานตอนล่างเป็นจังหวัดที่ได้ชื่อว่ายังมีฐานอำนาจเก่ามาก จึงถูกมองจากภายนอกว่าเป็นจังหวัดที่อยู่ในฐานอำนาจเก่า (ของไทยรักไทย) ได้ถูกจับตามองจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน สภาพโดยรวมแล้วเป็นจังหวัดค่อนข้างใหญ่ ประชากรประมาณ 1,373,834 คน 158 ตำบล 2,098 หมู่บ้าน 3,06178 หลังคาเรือน(ข้อมูลจากสำนักงานจังหวัด ณ วันที่ 31 กันยายน 2549) มีกลุ่มชาติพันธุ์พื้นบ้าน คือ เขมร (พื้นบ้าน) ส่วย (กูย)และลาว (อีสานพื้นบ้าน) มีดินแดนบางส่วนติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐกัมพูชา มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 5,077,535 ตารางกิโลเมตร แบ่งเขตการปกครองเป็น 13 อำเภอ 4 กิ่งอำเภอ อาชีพของประชาชนส่วนใหญ่คือ เกษตรกรและรับจ้าง ผู้มีสิทธิลงประชามติในวันที่ 19 สิงหาคม 2550 จำนวน 968,976 คน และมีผู้ไปใช้สิทธิรวม 480,507 คน

โดยภาพรวมแล้วสภาพก่อนการลงประชามติอาจจะถูกจับตามองจากองค์กร /หน่วยงาน ภายนอกมากกว่าเป็นฐานอำนาจเก่า และมีข่าวในเรื่องลบค่อนข้างมาก แท้จริงคณะวิจัยได้ติดตามข้อมูลมาตลอดพบว่าชาวศรีโครม นั้น มีบ้างแต่ส่วนใหญ่จะเป็นที่มองจากส่วนกลาง สภาพผู้คนค่อนข้างเงียบ ไม่คึกคักทั้งภายในเขตอำเภอเมืองและต่างอำเภอ สภาพที่กล่าวมาข้างต้นมีผู้คนบอกว่า “นี่คือพลังเงียบของประชาชน ” มีการพูดคุยกันบ้าง แต่ไม่ได้เปิดประเด็นเกี่ยวกับการเน้นเนื้อหาสาระของร่างรัฐธรรมนูญ ฯ นัก

ผลการวิจัยติดตามออกเสียงประชามติเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กรณี จังหวัดสุรินทร์

ผลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถาม 1,990 ชุด แบ่งการนำเสนอ 2 ด้าน ดังนี้

1. ด้านข้อมูลทั่วไป
2. แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับ บรรยากาศทั่วไป ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และ ความเคลื่อนไหวของประชาชน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ตารางที่ 2 แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

อายุ (ปี)	จำนวน (คน)	คิดเป็นร้อยละ
18-30	566	28.4
31-43	681	34.2
44-56	463	23.3
57-70	261	13.1
70-83	19	1.0
รวม	1990	100

จากตารางที่ 2 ผลการศึกษาพบว่า ช่วงอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่ คือกลุ่มที่มีอายุ 31- 43 ปี จำนวน 681 คน คิดเป็นร้อยละ 34.2 รองลงมา คือช่วงอายุ 18-30 ปี จำนวน 566 คน คิดเป็นร้อยละ 28.4 ช่วงอายุ 44-56 ปี จำนวน 463 คน คิดเป็นร้อยละ 23.3 ช่วงอายุ 57-70 คน จำนวน 261 คน คิดเป็นร้อยละ 13.1 และอันดับสุดท้ายช่วงอายุ 70-83 ปี จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 1

ตารางที่ 3 แสดงเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม

เพศ	จำนวน (คน)	คิดเป็นร้อยละ
ชาย	954	47.9
หญิง	1035	52.0
รวม	1990	100

จากตารางที่ 3 ผลการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นหญิงจำนวน 1,035 คน คิดเป็นร้อยละ 52 ส่วนเพศชาย จำนวน 954 คิดเป็นร้อยละ 47.9

ตารางที่ 4 แสดงสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

สถานภาพ	จำนวน (คน)	คิดเป็นร้อยละ
โสด	608	30.6
สมรส	1207	60.7
หม้าย	147	7.4
หย่าร้าง	28	1.4
รวม	1990	100

จากตารางที่ 4 ผลการศึกษาพบว่า สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ คือ ผู้ที่สมรสแล้วจำนวน 1,207 คน คิดเป็นร้อยละ 60.7 รองลงมาคือกลุ่มคนโสด จำนวน 608 คน คิดเป็นร้อยละ 30.6 ถัดมากลุ่มที่มีสถานภาพหม้าย จำนวน 147 คน คิดเป็นร้อยละ 7.4 และอันดับสุดท้าย คือกลุ่มหย่าร้าง จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 1.4

ตารางที่ 5 แสดงภูมิลำเนาของผู้ตอบแบบสอบถาม

ภูมิลำเนา	จำนวน (คน)	คิดเป็นร้อยละ
ในเมือง	219	11.0
ในเขตเทศบาล	233	11.7
ในเขตสุขาภิบาล	99	5.0
นอกเมือง	779	39.1
นอกเขตเทศบาล	609	30.6
นอกเขตสุขาภิบาล	47	2.4
ไม่ตอบ	4	.2
รวม	1990	100

จากตารางที่ 5 ผลการศึกษาพบว่า ภูมิลำเนาของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่คือ อาศัยนอกเมือง จำนวน 779 คน คิดเป็นร้อยละ 39.1 รองลงมาคือประชาชนอาศัยนอกเขตเทศบาล จำนวน 609 คน คิดเป็นร้อยละ 30.6 ถัดมาอาศัยในเขตเทศบาล จำนวน 233 คน คิดเป็นร้อยละ 11.7 อาศัยในเมือง จำนวน 219 คน คิดเป็นร้อยละ 11 อาศัยในเขตสุขาภิบาล จำนวน 99 คน คิดเป็นร้อยละ 5 ถัดมาอาศัยนอกเขตสุขาภิบาล จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 2.4 และอันดับสุดท้ายไม่ตอบ จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 0.2

ตารางที่ 6 แสดงภูมิลำเนาในปัจจุบัน

ภูมิลำเนาในเขตอำเภอ	จำนวน (คน)	คิดเป็นร้อยละ
อำเภอเมือง	329	16.5
อำเภอปราสาท	245	12.3
อำเภอกาบเชิง	53	2.7
อำเภอบัวเชด	55	2.8
อำเภอสังขะ	135	6.8
อำเภอเมือง	329	16.5
อำเภอปราสาท	245	12.3
อำเภอกาบเชิง	53	2.7
อำเภอบัวเชด	55	2.8
อำเภอสังขะ	135	6.8
อำเภอลำดวน	41	2.1
อำเภอศีร์ษะภูมิ	40	2.0
อำเภอลำโรงทับ	287	14.4
อำเภอรัตนบุรี	313	15.7
อำเภอท่าตูม	55	2.8
อำเภอจอมพระ	105	5.3
อำเภอชุมพลบุรี	30	1.5
อำเภอสนม	84	4.2
กิ่งอำเภอพนมดงรัก	31	1.6
กิ่งอำเภอโนนนารายณ์	31	1.6
กิ่งอำเภอศรีณรงค์	30	1.5
กิ่งอำเภอเขวาสินรินทร์	126	6.3
รวม	1990	100

จากตารางที่ 6 ผลการศึกษาพบว่าภูมิลำเนาของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่อำเภอเมือง จำนวน 329 คน คิดเป็นร้อยละ 16.5 รองลงมาได้แก่อำเภอรัตนบุรี จำนวน 313 คน คิดเป็นร้อยละ 15.7 อำเภอปราสาท จำนวน 245 คน คิดเป็นร้อยละ 12.3 อำเภอสังขะ จำนวน 135 คน คิดเป็นร้อยละ 6.8 กิ่งอำเภอเขวาสินรินทร์ จำนวน 126 คน คิดเป็นร้อยละ 6.3 อำเภอจอมพระ จำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ 5.3 อำเภอสนม จำนวน 84 คน คิดเป็นร้อยละ 4.2 อำเภอบัวเชด จำนวน 55 คน คิดเป็นร้อยละ 2.8 อำเภอท่าตูม จำนวน 55 คน คิดเป็นร้อยละ 2.8 อำเภอกาบเชิง จำนวน 53 คน คิดเป็นร้อยละ 2.7 อำเภอลำดวน จำนวน 41

อำเภอชุมพลบุรี จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 1.5 และกิ่งอำเภอศรีณรงค์ จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 1.5

ตารางที่ 7 แสดงอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม

อาชีพ	จำนวน (คน)	คิดเป็นร้อยละ
รับราชการ	229	11.5
รัฐวิสาหกิจ	91	4.6
รับจ้าง	307	15.4
ค้าขาย/ประกอบธุรกิจส่วนตัว	235	11.8
เกษตรกร	709	35.6
ลูกจ้าง	214	10.8
นักศึกษา	162	8.1
อื่นๆ	43	2.2
รวม	1990	100

จากตารางที่ 7 ผลการศึกษาพบว่า อาชีพของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีอาชีพเกษตรกร จำนวน 709 คน คิดเป็นร้อยละ 35.6 รองลงมาคือ อาชีพรับจ้าง จำนวน 307 คน คิดเป็นร้อยละ 15.4 อาชีพค้าขาย/ประกอบธุรกิจส่วนตัว จำนวน 235 คน คิดเป็นร้อยละ 11.8 อาชีพรับราชการ จำนวน 229 คน คิดเป็นร้อยละ 11.5 อาชีพลูกจ้าง จำนวน 214 คน คิดเป็นร้อยละ 10.8 นักศึกษา จำนวน 162 คน คิดเป็นร้อยละ 8.1 รัฐวิสาหกิจ จำนวน 91 คิดเป็นร้อยละ 4.6 และอันดับสุดท้าย อาชีพอื่นๆ จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 2.2

ตารางที่ 8 แสดงระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม

ระดับการศึกษา	จำนวน (คน)	คิดเป็นร้อยละ
---------------	------------	---------------

ไม่ได้เรียน	60	3.0
ประถมศึกษา	751	37.7
มัธยมศึกษา	436	21.9
อนุปริญญา	179	9.0
ปริญญาตรี	508	25.5
สูงกว่าปริญญาตรี	40	2.0
อื่นๆ	12	.6
ไม่ตอบ	4	.2
รวม	1990	100

จากตารางที่ 8 ผลการศึกษาพบว่า ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ในระดับประถมศึกษาจำนวน 751 คน คิดเป็นร้อยละ 37.7 รองลงระดับปริญญาตรี จำนวน 508 คน คิดเป็นร้อยละ 25.5 ระดับมัธยมศึกษาจำนวน 436 คน คิดเป็นร้อยละ 21.9 ระดับอนุปริญญา จำนวน 179 คน คิดเป็นร้อยละ 9.0 ไม่ได้เรียนจำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 3 สูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 2 และอันดับรองสุดท้าย อื่นๆ จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 0.6 และอันดับสุดท้ายไม่ตอบ จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 0.2

ตารางที่ 9 แสดงการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมาท่านไปใช้สิทธิการเลือกตั้งหรือไม่

การเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมาท่านไปใช้สิทธิการเลือกตั้งหรือไม่	จำนวน (คน)	คิดเป็นร้อยละ
ไม่ไป	92	4.6
ไป	1898	95.4
รวม	1990	100

จากตารางที่ 9 ผลการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไปจำนวน 1898 คน คิดเป็นร้อยละ 95.4 และ ส่วนไม่ไป จำนวน 92 คนคิดเป็นร้อยละ 4.6

ตารางที่ 10 แสดงการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมาท่านไปใช้สิทธิ ณ ที่ใด

การเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมาท่านไปใช้สิทธิ ณ ที่ใด	จำนวน (คน)	คิดเป็นร้อยละ
--	------------	---------------

นอกเขตเลือกตั้ง	215	10.8
ในเขตเลือกตั้ง	1,749	87.9
ไม่ได้ไปเลือกตั้ง	26	1.3
รวม	1990	100

จากตารางที่ 10 ผลการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไปใช้สิทธิในเลือกตั้ง จำนวน 1,749 คน คิดเป็นร้อยละ 87.9 รองลงมา คือ นอกเขตเลือกตั้ง จำนวน 215 คน คิดเป็นร้อยละ 10.8 และอันดับสุดท้ายไม่ได้ไปเลือกตั้ง จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 1.3

ตารางที่ 11 แสดงบุคคลที่ท่านเลือกเป็นไปตามที่ท่านคาดหวังหรือไม่

บุคคลที่ท่านเลือกเป็นไปตามที่ท่านคาดหวังหรือไม่	จำนวน (คน)	คิดเป็นร้อยละ
เป็น	1220	61.3
ไม่เป็น	744	37.4
ไม่ได้ไป/ไม่ได้ตอบ	26	1.4
รวม	1990	100

จากตารางที่ 11 ผลการศึกษาพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่คาดหวังว่าบุคคลที่ตนเลือกเป็นไปตามความคาดหวัง จำนวน 1220 คน คิดเป็นร้อยละ 61.3 ส่วนไม่เป็นไปตามความคาดหวัง จำนวน 744 คน คิดเป็นร้อยละ 37.4 และไม่ได้ไปและไม่ได้ตอบ จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 1.4

ตารางที่ 12 แสดงบุคคลที่แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการรับหรือไม่รับร่างรัฐธรรมนูญฯ

ท่านจะออกเสียงประชามติ	จำนวน (คน)	คิดเป็นร้อยละ
------------------------	------------	---------------

ไม่ตอบ	1,440	69.4
รับ	359	18.0
ไม่รับ	71	3.6
ไม่ออกเสียง	16	.8
ไม่แน่ใจ	104	5.2
รวม	1990	100

จากตารางที่ 12 ผลการศึกษาพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่ตอบ จำนวน 1,440 คน คิดเป็นร้อยละ 69.4 ออกเสียงเพื่อรับร่างรัฐธรรมนูญ จำนวน 359 คน คิดเป็นร้อยละ 18.0 ไม่แน่ใจว่าจะไปออกเสียง จำนวน 104 คิดเป็นร้อยละ 5.2 และไม่รับร่างรัฐธรรมนูญ จำนวน 71 คน คิดเป็นร้อยละ 3.6 อันดับสุดท้ายคือ ไม่ออกเสียง จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 0.8

ตารางที่ 13 แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการไปออกเสียงประชามติ

ท่านจะไปออกเสียงประชามติ	จำนวน (คน)	คิดเป็นร้อยละ
ไม่ตอบ	1,375	69.1
ไป	545	27.4
ไม่ไป	70	3.5
รวม	1990	100

จากตารางที่ 13 ผลการศึกษาพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่แสดงความคิดเห็นในการไปออกเสียงประชามติ จำนวน 1,375 คน คิดเป็นร้อยละ 69.1 รองมาคือไปออกเสียงประชามติ จำนวน 545 คน คิดเป็นร้อยละ 27.4 และไม่ไปออกเสียง จำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 3.5

ตารางที่ 14 แสดงจำนวนกลุ่มประชากรตัวอย่างในเขตเมืองและนอกเขต

กลุ่มตัวอย่างประชากร	จำนวน (คน)	คิดเป็นร้อยละ
----------------------	------------	---------------

ในเขตเมือง (อำเภอเมือง/เขตเทศบาล/เขต สุขาภิบาล)	551	27.7
นอกเขตเมือง (นอกเมือง/นอกเขตเทศบาล/ นอกเขตสุขาภิบาล)	1,439	72.3
รวม	1990	100

จากตารางที่ 14 ผลการศึกษาพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่นอกเขตเมือง (นอกเมือง / นอกเขตเมือง / นอกเขตสุขาภิบาล) จำนวน 1,439 คน คิดเป็นร้อยละ 72.3 ส่วนผู้ที่มีภูมิลำเนาในเขตเมือง (อำเภอเมือง / เขตเทศบาล/เขตสุขาภิบาล) จำนวน 551 คน คิดเป็นร้อยละ 27.7 ประชาชนที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อาศัยอยู่นอกเมือง (นอกเมือง/นอกเขตเทศบาล/นอกเขตสุขาภิบาล)

ตารางที่ 15 แสดงการแบ่งกลุ่มประชากรตัวอย่างในเขตเมืองและนอกเขตเมืองในการไปออกเสียง
ประชามติร่างรัฐธรรมนูญฯ

ไปหรือไม่ไปออกเสียง	ภูมิลำเนา		รวม
	ในเขตเมือง	นอกเขตเมือง	
ไม่ตอบ	373	1,002	1,375
ไป	157	388	545
ไม่ไป	21	49	70
รวม	551	1,439	1,990

จากตารางที่ 15 พบว่ากลุ่มประชากรตัวอย่างที่อยู่ในเขตเมืองแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการไปออกเสียงประชามติที่ไม่ตอบในเขตเมือง มีจำนวน 373 คน นอกเขตเมือง จำนวน 1,002 คน รวมผู้ที่ไม่ตอบมีถึง 1,375 คน และที่ไปออกเสียงในเขตเมืองมีจำนวน 157 คน นอกเขตเมือง จำนวน 388 คน กลุ่มที่ไม่ไปออกเสียง ในเขตเมือง จำนวน 21 คน นอกเขตเมืองจำนวน 49 คน จากกลุ่มประชากรตัวอย่างทั้งสิ้น 1,990 คน

ตารางที่ 16 แสดงผลความคิดเห็นในการรับหรือไม่รับร่างรัฐธรรมนูญฯ

รับหรือไม่รับ	ภูมิลำเนา	รวม
---------------	-----------	-----

	ในเขตเมือง	นอกเขตเมือง	
ไม่ตอบ	368	1,076	1,454
รับ	122	237	359
ไม่รับ	24	47	71
ไม่ออกเสียง	4	12	16
ไม่แน่ใจ	37	67	104
รวม	551	1439	1990

จากตารางที่ 16 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการรับหรือไม่รับร่างรัฐธรรมนูญฯ จำนวนผู้ไม่ตอบในเขตเมือง 368 คน นอกเขตเมืองจำนวน 1,076 คน รวม 1,454 คน มีผู้ตอบรับร่างฯ ในเขตเมือง จำนวน 122 คน นอกเขตเมือง จำนวน 237 คน ผู้ตอบไม่รับร่างรัฐธรรมนูญฯ จำนวน ในเขตเมือง 24 คน นอกเขตเมือง จำนวน 47 คน มีผู้ไม่ออกเสียงในเขตเมืองจำนวน 4 คน นอกเขตเมือง จำนวน 12 คน และมีผู้ที่ไม่แน่ใจว่าจะรับหรือไม่รับร่างฯ ในเขตเมืองจำนวน 37 คน นอกเขตเมือง จำนวน 67 คน จากผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนทั้งสิ้น 1,990 คน

ตอนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับบรรยากาศทั่วไป ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และ
ความเคลื่อนไหวของประชาชน

ตารางที่ 17 แสดงบรรยากาศของจังหวัดสุรินทร์ ที่เอื้อต่อการไปออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณา
ร่างรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

ข้อความ	ค่าเฉลี่ย
1.การเปิดโอกาสให้ประชาชนรับรู้ข้อมูลข่าวสาร	3.25
2.การเตรียมการให้ประชาชนได้รับรู้กระบวนการออกเสียงประชามติ	3.14
3.การวางแผนบริหารจัดการเพื่อให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ การออกเสียงประชามติ	3.06
4.หน่วยในจังหวัดสุรินทร์มีส่วนร่วมในการออกเสียงประชามติ	3.07
5.การใช้สื่อประชาสัมพันธ์ เผยแพร่	3.15
6.คณะกรรมการการเลือกตั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร	3.21
7.คณะกรรมการการเลือกตั้งเตรียมการให้ประชาชนรับรู้กระบวนการ ออกเสียงประชามติ	3.17
8.คณะกรรมการการเลือกตั้งได้วางแผนและบริหารจัดการเพื่อให้ประชาชน เข้าใจ	3.09
9.คณะกรรมการการเลือกตั้งมีการวางแผนเพื่อให้โอกาสให้ประชาชน องค์กรมีส่วนร่วมในการออกเสียงประชามติ	3.10
10.คณะกรรมการการเลือกตั้งได้ใช้สื่อประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้แก่ ประชาชน	3.12
เฉลี่ยรวม	3.14

จากตารางที่ 17 พบว่าบรรยากาศทั่วไป อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยรวม 3.14 และ
ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ สภาพการทำงานของหน่วยงานต่างๆในเขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ที่เปิด
โอกาสให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร เพื่อออกเสียงประชามติพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ แห่ง
ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มีค่าเฉลี่ย 3.25 และอันดับรองลงมาได้แก่คณะกรรมการ
เลือกตั้งได้เปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร เพื่อออกเสียงประชามติ มีค่าเฉลี่ย 3.21
ส่วนค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือหน่วยงานต่างๆพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ได้วางแผนและบริหารจัดการเพื่อ
ให้ประชาชนได้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการออกเสียงประชามติพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ แห่ง
ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

ตารางที่ 18 แสดงด้านความรู้ความเข้าใจ

สื่อต่างๆ	ค่าเฉลี่ย
โทรทัศน์	3.23
วิทยุ	3.82
เอกสาร	2.93
หนังสือพิมพ์	2.82
แผ่นพับ	2.46
โปสเตอร์	2.51
อินเทอร์เน็ต	2.24
บุคคล/ปัจเจกชน	2.51
องค์กร/กลุ่มคน	2.30
เวทีประชาสังคม	2.20
เวทีวิชาการ	2.10
รวม	2.55

จากตารางที่ 18 ผลการศึกษาพบว่าประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการออกเสียงจากสื่อต่างๆอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยรวม 2.55 และสื่อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ วิทยุ มีค่าเฉลี่ย 3.82 รองลงมา คือ โทรทัศน์มีค่าเฉลี่ย 3.23 และอันดับสุดท้าย คือ เวทีวิชาการ มีค่าเฉลี่ย 2.10

ตารางที่ 19 แสดงความรู้สึกต่อการออกเสียงประชามติเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ

ข้อความ	ค่าเฉลี่ย
1.การเชิญชวนให้ไปออกเสียง	3.23

2.การรณรงค์ของหน่วยงาน	3.12
3.การสนับสนุนการประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานองค์กร	3.08
4.การตื่นตัวและความสนใจของประชาชน	2.98
5.การจัดประชาสัมพันธ์หรือเวทีชาวบ้าน	2.91
6.การให้โอกาสประชาชน	3.03
7.ความกระตือรือร้นและการมีส่วนร่วมของประชาชน	3.01
8.กระบวนการออกเสียงประชามติ ด้านความรู้ ความเข้าใจ	3.05
9.กระบวนการออกเสียงประชามติ ด้านความจริงใจ	3.08
10.ให้ความสำคัญ	3.24
รวมเฉลี่ย	3.07

จากตารางที่ 19 ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนมีความรู้สึก ต่อการออกเสียงอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยรวม 3.07 และหัวข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือการให้ความสำคัญต่อการออกเสียงประชามติเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ มีค่าเฉลี่ย 3.24 อันดับรองลงมาคือการได้รับการเชิญชวนให้ไปออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญของหน่วยงานองค์กรที่รับผิดชอบโดยตรง มีค่าเฉลี่ย 3.23 ส่วนอันดับสุดท้าย คือการจัดเวทีประชาสัมพันธ์ หรือเวที

ตารางที่ 20 แสดงด้านความเคลื่อนไหว

ข้อความ	ค่าเฉลี่ย
1.ความเคลื่อนไหวหน่วยงานภาครัฐ	3.08

2.ความเคลื่อนไหวขององค์กรเอกชน	2.97
3.ความเคลื่อนไหวด้านสื่อ	3.02
4.ความเคลื่อนไหวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	2.96
5.ความเคลื่อนไหวของพรรคการเมือง	2.82
6.ความเคลื่อนไหวของประชาชน	2.90
7.ความเคลื่อนไหวของนักการเมือง	2.85
8.ความเคลื่อนไหวของคณะกรรมการการเลือกตั้ง	2.89
9.ความเคลื่อนไหวขององค์กรภาคประชาชน	2.90
10.ความเคลื่อนไหวของสถาบันการศึกษา	2.94
11.ความเคลื่อนไหวของผู้นำในท้องถิ่น	2.67
รวมเฉลี่ย	2.91

จากตารางที่ 20 ผลการศึกษาพบว่า ความเคลื่อนไหวอยู่ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยรวม 2.91 และข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือความเคลื่อนไหวของหน่วยงานภาครัฐในเขตพื้นที่ จังหวัดสุรินทร์ มีค่าเฉลี่ย 3.08 รองลงมา คือความเคลื่อนไหวของหน่วยงานด้านสื่อในการประชาสัมพันธ์ มีค่าเฉลี่ย 3.02 และอันดับสุดท้ายคือความเคลื่อนไหวของผู้นำในท้องถิ่น มีค่าเฉลี่ย 2.67

ผลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและสนทนากลุ่ม จากตัวแทนกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งประกอบด้วย

1. ตัวแทนจากประชาชน (PP)
2. ตัวแทนจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง (PA)
3. ตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (PB)

4. ตัวแทนจากพรรคการเมืองและนักการเมืองในพื้นที่ (PC)
5. ตัวแทนจากองค์กรเอกชน (PD)
6. ตัวแทนจากองค์กรสาธารณะ (PE)
7. ตัวแทนจากหน่วยงานของภาครัฐ (PF)
8. ตัวแทนจากภาคประชาสังคม (PG)
9. ตัวแทนจากองค์กรพัฒนาเอกชน (PH)
10. ตัวแทนจากนักศึกษา (PI)
11. ตัวแทนจากผู้สื่อข่าว (PJ)

ด้านบรรยากาศทั่วไป เกี่ยวกับสภาพบรรยากาศของจังหวัดสุรินทร์ ที่เอื้อต่อการไปออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

จังหวัดสุรินทร์เป็นพื้นที่ที่มีการเพิ่งเล็งเกี่ยวกับการไปออกเสียงประชามติ เนื่องจากมีกลุ่มที่เป็นฐานเสียงของกลุ่มอำนาจเก่าค่อนข้างมาก ความชื่นชมในอดีตรัฐบาลเก่ายังอยู่ ดังเช่น ในวันที่ 17 สิงหาคม 2550 มีการชุมนุมเรียกร้องรัฐบาลเก่าบริเวณหน้าตลาดสดเมืองสุรินทร์ มีการแพร่กระจายข่าวการไม่ยอมรับร่างฯ ในเขตอำเภอปราสาท อำเภอสำโรงทาบ บ้างแต่ไม่รุนแรง เหมือนการเลือกสภาผู้แทนราษฎร ผลจากการสำรวจแบบสอบถามด้านบรรยากาศทั่วไปอยู่ในระดับปานกลาง และปรากฏในการสนทนากลุ่มดังนี้

“ตอนนี้มีกลุ่มองค์กรภาคเอกชน ภาคประชาชน ได้จัดเวที ประมาณ 15 เวทีสรุปคือคนประมาณ 70%ไม่มีความรู้เกี่ยวกับร่าง ที่ให้ความรู้ประชาชนเกี่ยวกับภาพรวมของกฎหมาย ส่วนบรรยากาศทางการเมือง ทางอีสานแกนนำทางการเมืองเดิมไม่ได้รับแต่ตอนนี้ได้รับ... บรรยากาศตอนนี้อ่อนลงค่อนข้างมาก” (PG1)

“คนถูกแยกออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มรับร่างรัฐธรรมนูญ และกลุ่มต้าน จากกลุ่มอำนาจเก่า ในส่วนของสุรินทร์ คึกคักหน่อยในกลุ่มรับ ส่วนกลุ่มเครือข่ายภาคประชาชนไม่ค่อยทำไร ถ้าเป็นองค์กรอิสระซึ่งในสุรินทร์มีกว่า 30 องค์กร ดีเป็นพิเศษ เพราะได้รับงบประมาณในการเคลื่อนไหว ในการเคลื่อนไหวมี 2 ส่วน คือคนได้กับคนเสีย คนเสีย คือคนไม่เห็นด้วย ” (PC1)

“ในส่วนพรรค ปชป ชท มหาชน รับร่าง พรรคได้เดินสายอธิบาย แต่ไม่ได้ทำแบบการเมือง จะอยู่ในรูปแบบการขึ้นขอบพรรคถ้าพรรค รับ เขาก็รับ ถ้าคนรักปชปจะถามเห็นชอบไหม ถ้าเห็นชอบ ก็เห็นชอบด้วย ตอนนี้พรรคไม่ได้รับเงินสนับสนุน แต่ส่วนใหญ่จะเคลื่อนไหวเอง” (PC2)

“ในส่วนของฐานอำนาจเก่าในสุรินทร์ มีการเคลื่อนส่วนใหญ่ให้เงินเพื่อสนับสนุนให้เกิด
เวทีต่าง ๆ” (PC3)

“ในเขตอำเภอ.....ทางฐานอำนาจเก่าได้ให้หวัคะแนนในพื้นที่ซึ่งหวัคะแนนเสียงโดยให้คนใน
พื้นที่ไปออกเสียงแต่ไม่รับร่างฯ ได้เท่าไรเอาจำนวนคนคูณด้วย50 เป็นค่าตอบแทนจะคิดให้หวั
คะแนน” (PD1)

“ระดับฐานการเมือง สุรินทร์ เป็นฐานเก่ามาก เหนียวแน่นที่สุดคือ บุรีรัมย์ สุรินทร์ เรื่อง
การจ้างไม่ให้ไปลงอาจมี แต่จริง ๆ ไม่เป็นไปอย่างนั้น กลัวเกินกว่าเหตุ แต่ถ้าเป็นการต่อสู้ด้วยพลัง
ฐานเสียง เช่น ถ้าไม่รับ 30% ถือเป็นฐานพลังเงียบ ถ้าทั้งหมดพร้อมกันร่วมมือกัน ก็เป็นฐานพลังที่
ขับเคลื่อนได้” (PG1)

“กับฐานเสียงค่อนข้างเงียบ ลองคิดดูถ้าได้จากเสียงประชามติ...ประชาชนเดี๋ยวนี้เขาไม่ได้
มองนักการเมืองแต่มองพรรค เพราะพรรคมีเงินสนับสนุน ถ้าเป็นนักการเมืองยังไม่แข็งแรง(เงิน)
จะไปช่วยชาวบ้านได้อย่างไร ”(PB1)

“ในส่วนของนักการเมืองหรือพรรคการเมือง ส่วนใหญ่ไปดูแลหรือส่งคนไปขวาง แต่ตอน
หลังสนับสนุนเพราะกลัวไม่มีการเลือกตั้ง” (PB2)

“ตอนมีข่าว....ได้ลงไปในพื้นที่ไม่มีการแจกเงิน สุรินทร์ไม่รุนแรง แต่จะเป็นในประเด็น
เรื่องการรณรงค์ให้ไปออกเสียงมากกว่า ” (PA1)

“ที่ไม่บัญญัติให้ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ ...ถึงแม้จะเห็นแก่ศาสนาอื่นจนไม่ยอม
ให้ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ แต่ให้ศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่เป็นสัญลักษณ์ของชาติ ไม่ได้
บังคับให้ทุกคนนับถือศาสนาพุทธทุกคนก็ยังมีสิทธิ์ว่าจะนับถือศาสนาใดก็ได้เช่นเดิม” (PP2)

“กกด.ทำงานแบบตั้งรับไม่ทำงานเชิงรุก การประชาสัมพันธ์เลยอ่อนไป....”(PG1)

ด้านความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ แห่ง
ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

จากการรณรงค์ทั้งภาครัฐ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงสื่อต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนได้ความ
รู้ในการออกเสียงประชามติเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ ฯ ในจังหวัดสุรินทร์ เริ่มมีการรณรงค์
และให้ความรู้โดยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบคือ คณะกรรมการการเลือกตั้งจังหวัดสุรินทร์ก่อนที่จบ

“ในหมวด 3 เรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชนชาวไทย มีความรู้มากขึ้น” (PF11)

“มีความรู้ และยอมรับบางข้อเช่น การคุ้มครองส่งเสริมและการขยายสิทธิเสรีภาพของคนไทยมากกว่าฉบับที่ผ่านมา” (PD4)

“เกี่ยวกับข้อจำกัดที่พูดถึงเรื่องเป็นเวลา ที่จริงแล้วมีข่าวออกทุกวัน เวลาจึงไม่ใช่ข้อจำกัด...เป็นการมองภาพจากข้างนอก ส่วนใหญ่ปฏิเสธเรื่องการอ่านหนังสือที่ส่งตามบ้าน ส่วนน้อยประมาณ 40% ที่อ่านแล้วสามารถตีความได้นอกนั้นจะฟังข่าวตามโทรทัศน์ วิทยุชุมชน วิทยุ...”(PC1)

“ถ้าประชาชนรับร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้就会有ผลบังคับใช้ แต่ถ้าไม่รับร่างรัฐธรรมนูญก็ต้องเลือกฉบับที่ 1-16 มาใช้แทน” (PP8)

“เนื้อหาสาระแตกต่างจากเดิม บางข้อในรัฐธรรมนูญเก่ามีฉบับนี้ขาดหายไป แต่บางสาระมีเพิ่มใหม่เช่น เรื่องเพศ ในฉบับใหม่จะมีคำว่า “บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ”ซึ่งรัฐธรรมนูญเดิมจะมีเพศหญิง เพศชายเท่านั้น” (PB8)

“ทั้งรับและไม่รับ ก็ส่งผลต่อเราได้ทั้ง 2 อย่าง เพราะชีวิตเราต้องปรับตามรัฐธรรมนูญที่ใช้ แต่ถ้าไม่ทำตามก็ผิดกฎหมายย่อมต้องมีบทลงโทษ” (PB6)

“เนื้อหาสาระอ่านแล้วไม่เข้าใจ ยาก อ่าน แล้ววอกวน ใช้ภาษาราชการที่ชาวบ้านอ่านแล้วไม่เข้าใจ ชำตัวหนังสือยิ่งเล็กลง” (PP10)

“รัฐธรรมนูญเกี่ยวข้องกับคนตั้งแต่ เกิด แก่ เจ็บตาย ทั้งเก่าทั้งใหม่ก็ครอบคลุมและคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สินของคนไทยทั้งสิ้น” (PG5)

“การจะรับหรือไม่รับ ไม่มีผลต่อเราแต่จะมีผลต่อสังคม เพราะถ้าไม่รับฉบับร่างนี้ก็ต้องปรับปรุง แต่ถ้าไม่ทำก็คงไม่มีการเลือกตั้งแน่นอน” (PII)

“เนื้อหาฉบับร่างนี้ผิดมากมาย ถ้าผิดมากควรนำปรับปี 2540 มาใช้จะดีกว่าเพราะประชาชน จะมีบทบาทต่อรัฐธรรมนูญและถือว่าฉบับปี 2540 เป็นฉบับที่ดีและสมบูรณ์ที่สุด” (PE1)

“ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้อ่านหนังสือพิมพ์ ฉบับตั้ง 10บาท เอาเงินไปทำอย่างอื่นดีกว่าหาเงินยาก แต่ได้รับข่าวสารจากโทรทัศน์ วิทยุชุมชน การประชุมในหมู่บ้านมากกว่า..” (PF5)

“...มีการประชาสัมพันธ์แต่ลูกบ้านก็มาถามตอบได้บ้างไม่ได้บ้าง...” (PB4)

ด้านความรู้สึกเกี่ยวกับการออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

ช่วงของกระแสของการออกเสียงประชามติเพื่อพิจารณาร่างฯ ในจังหวัดสุรินทร์ สิ่งที่ประชาชนได้รับผลกระทบมีทั้งด้านบวกและด้านลบ โดยเฉพาะด้านอารมณ์ ความรู้สึกของประชาชนที่มีต่อการออกเสียงประชามติ เกี่ยวกับการทำงานที่โปร่งใสของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สถานการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคม การตื่นตัวของภาคประชาชน หรือองค์กรอิสระ ความกระตือรือร้นในการรักษาสิทธิประโยชน์ที่พึงมีพึงได้ของประชาชน รวมถึงการมีส่วนร่วมออกเสียงประชามติ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการปกครองในระบบประชาธิปไตย ผลจากการสัมภาษณ์และจากแบบสอบถามพบว่า สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมส่งผลกระทบต่ออารมณ์ความรู้สึกอยู่ในระดับปานกลาง ขอมรับเรื่องของการเมืองการปกครองเป็นเรื่องที่ทุกคนต้องร่วมกันดูแลปกป้องสิทธิของตนเอง ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ดังนี้

“...เสียความรู้สึกเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญฉบับร่างนี้ ต้องร่างใหม่ มีข้อเสียหลายข้อ เสียความรู้สึกเป็นอย่างมาก....” (PG1)

“การไม่บรรจุศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ ทำให้เสียความรู้สึก พอแรงแล้วบางมาตรายังเอื้อผลประโยชน์ต่อกลุ่มพวกพ้อง ไม่ดี ไม่ชอบ ต้องกร่างใหม่หมดเลย” (PE7)

“ฉบับร่างนี้ค่อนข้างไม่โปร่งใส เอื้อประโยชน์ต่อพวกพ้องตนเอง ทำให้ไม่ศรัทธาเสียความรู้สึกลึก”(PH 12)

“รู้สึกเสียเวลาเนื้อหาต่างๆ อ่านแล้วไม่เข้าใจและไม่มีเวลาให้อ่านเลย ทำให้รัฐบาลไม่ออกมาพูดให้ประชาชนได้รับรู้ด้วยภาษาง่ายๆ รัฐบาลทำอะไรอยู่ ชาวบ้านจะไม่มีกิน...อดตายอยู่แล้ว....” (PP9)

“ทะเลาะกันอยู่ได้ เดียวเล็ก เดียวยุบ จะเอาอะไรกันแน่ วอนพี่น้องคนไทยช่วยอยู่กันอย่างสงบที่เกิด...” (PP3)

“เราก็คิดว่าเราทำงานเตรียมการมากพอสมควร ทำแผนปฏิบัติงานตั้งแต่รู้แน่ว่าจะต้องมีลงประชามติแล้ว” (PA2)

“ขยับไม่ได้หรอก เพราะยังไม่ได้ปลดล็อกทางการเมือง ก็นิ่งๆ ดูอยู่ว่าพรรคจะให้ทำอะไร แต่ภาพรวมของสุรินทร์ช่วงนี้ ก็อยู่ในระดับกลางๆ ไม่ร้อนเท่าจังหวัดใกล้เคียงกัน” (PC 2)

“อยากให้ถึงเร็ว ๆ ผ่านไปจะได้เข้าสู่ระบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง เพราะถ้ายังยึดขาดอยู่แบบนี้ ก็ไม่มีจุดเริ่มต้นใหม่ซักที” (PP3)

“เรื่องรับหรือไม่รับเป็นสงครามตัวแทน ระหว่างกลุ่มอำนาจใหม่ กับกลุ่มอำนาจเก่าเพราะผลประโยชน์ อำนาจทางการเมือง เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง”(PC2)

“อยากให้รีบกันไป เพราะไม่มีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่สมบูรณ์ 100% ถ้ามีแล้วแต่สร้างกระแสทำให้คนเบื่อหน่าย ต้องดูนิสัยของคนไทยเรื่องบางเรื่องไม่จบซักที ก็เริ่มเบื่อหน่าย...”(PB1)

ความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

ภาพรวมความเคลื่อนไหวของภาคส่วนต่างๆ ของจังหวัดสุรินทร์ก่อนการลงประชามติอยู่ในระดับค่อนข้างน้อย แม้มีกระแสของกลุ่มนักการเมืองอำนาจเก่าบ้าง แต่ก็ไม่มีที่ยืนยันชัดเจนว่ากลุ่มอำนาจเก่าได้สนับสนุนไม่ให้ไปออกเสียงรับร่างรัฐธรรมนูญจริงหรือไม่ หรือเป็นเพียงกระแสข่าวการทำลายของขั้วต่างๆ ที่เห็นชัดเจนมากคือ เกิดการตื่นตัว เคลื่อนไหวของจังหวัด เทศบาลและคณะกรรมการเลือกตั้ง เพิ่มกว่าเดิมมากในช่วงสัปดาห์สุดท้ายของการรณรงค์ให้ประชาชนไปลงประชามติ ก่อนวันที่ 19 สิงหาคม 2550 สรุปได้ดังนี้

“อดีตนักการเมือง ก็ไม่ได้เคลื่อนไหวมากนักหรอก เพราะยังอยู่ในช่วงยังไม่ปลดล็อกนักการเมือง ถ้าลงพื้นที่ก็น้อย ถ้าจะเจอชาวบ้านก็คุยเรื่องทั่ว ๆ ไป” (PC2)

“ข้อมูลข่าวสารที่ชาวบ้านได้รับ จะอยู่ในทิศทางเดียวกัน ซึ่งเป็นข้อดีมากเพราะเป็นความรู้ในทิศทางเดียวกัน...” (PD1)

“ก็ทำงานร่วมกับ กกต. อยู่ แม้จะคนละฐานคิดในการร่างรัฐธรรมนูญ แต่ก็ยังทำงานร่วมกัน” (PP1)

“อดีตนักการเมืองบางคนยังมีอิทธิพลต่อความคิด และการตัดสินใจของชาวบ้านต่อการลงประชามติ ครั้งนี้อยู่มาก” (PB1)

“ทหารเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านหลายวันแล้ว (ก่อนการลงประชามติราว 1 สัปดาห์) ไม่รู้เข้ามาทำไม กลัวชาวบ้านไม่ลงมติ หรือกลัวชาวบ้านไม่ไปรับร่าง...” (PP12)

“สุรินทร์ต่างกันมาก ในเมืองจะรับ ส่วนต่างอำเภอจะไม่รับ คิดว่าถ้าคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ต่างอำเภอยังนิยมอำนาจเก่ามากกว่า 50 %”

“ตอบได้เลย ผู้นำที่มีบทบาทต่อการเคลื่อนไหวของชุมชน ไม่ใช่ผู้ใหญ่บ้าน กำนันหรือที่แท้จริงคือ นายก.อบต.และ ส.อบต. เพราะพวกนี้คือคลังเงิน งบประมาณอยู่กับเขา เขาก็มีอำนาจที่จะทำให้ประชาชนเคลื่อนไหวไปในทิศทางใดก็ได้” (PP5)

“ไม่ชอบ ไม่ไป ไม่ชอบการเมืองยุคนี้” (PA12)

“ชอบต้นตัว คนสุรินทร์ถูกใครต่อใครปรามาสหน้าว่าเป็นฐานของอำนาจเก่าจริง ๆ แล้วไม่เห็นมีอะไร ทุกคนต่างมีสิทธิที่จะคิดเองได้ว่าจะรับหรือไม่รับ ก็เป็นสิทธิส่วนตัวของเขาอยู่แล้ว” (PG1)

“มีนายก อบต. หลายแห่งและแกนนำฐานอำนาจเก่าพยายามต่อต้านรัฐธรรมนูญปี 2550” (PII)

“กกต. และรัฐบาลให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการลงประชามติน้อยมาก” (PI9)

“ผลการลงประชามติของประชาชนจะรับหรือไม่รับร่าง ๆ ก็ทำให้เกิดมิติทางการเมืองขึ้นมามิติใหม่ คือ คนต้นตัวในการรู้จักสิทธิของตนเอง แม้จะอ่านหรือไม่อ่านเอกสารที่แจกให้ ซึ่งไม่เคยมีปรากฏการณ์แบบนี้มาก่อน แต่ก็รู้จักสิทธิของตนเองมากขึ้น” (PH2)

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “ติดตามการออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550” กรณีจังหวัดสุรินทร์ มีวัตถุประสงค์ คือ

1. เพื่อศึกษาบรรยากาศทั่วไป ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึกและความเคลื่อนไหวของประชาชนต่อการออกเสียงประชามติเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550
2. เพื่อศึกษาถึงประเด็นในร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ที่เป็นเหตุให้ประชาชนตัดสินใจออกเสียงประชามติเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบกับร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550
3. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยสำคัญที่เป็นเหตุให้ประชาชนออกมาใช้สิทธิและออกเสียงประชามติเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบกับร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550
4. เพื่อศึกษาถึงบทบาทและความเคลื่อนไหวในการรณรงค์ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการออกเสียงประชามติของหน่วยงานภาครัฐ (เช่น คณะกรรมการเลือกตั้ง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) และองค์กรเอกชน (เช่น พรรคการเมืองและนักการเมืองในพื้นที่) รวมถึงองค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
5. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาปรับปรุงกระบวนการออกเสียงประชามติ ให้เป็นกระบวนการที่ส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยของประเทศให้เข้มแข็งและยั่งยืน

สรุปผลการวิจัย

1. บรรยากาศทั่วไป ความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึก และความเคลื่อนไหวของประชาชนต่อการออกเสียงประชามติเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

1.1 บรรยากาศทั่วไป ความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึก และความเคลื่อนไหวของประชาชนฯ ช่วงก่อนวันออกเสียงประชามติ จากแบบสอบถามและสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยภาพรวมจังหวัดสุรินทร์มีบรรยากาศเงียบๆ ไม่ตึกคักเท่าที่ควร ประชาชนไม่ค่อยตื่นตัวทั้งในเมืองสุรินทร์และต่างอำเภอรอบนอก ความรู้ความเข้าใจของประชาชนอยู่ในระดับปานกลาง ค่อนข้างน้อย และหลายคนบอกหนังสือที่แจกให้ก็อ่านไม่เข้าใจ ยากเลยไม่อ่าน ความรู้สึกส่วนใหญ่เบื่อหน่าย ต้องการให้สิทธิให้เสร็จ ๆ ไป แต่กระแสจากสื่อและภายนอกบอกว่าจังหวัดสุรินทร์อยู่ในกลุ่มฐานอำนาจเก่าของ ททท. รุนแรง แต่ประชาชนส่วนใหญ่บอกว่าไม่จริง มีแต่คนนอกตัดสินใจ

คนสุรินทร์แบบนั้น การเคลื่อนไหวของประชาชนไม่เห็นชัด ค่อนข้างปกติเงียบไม่จึกจ๊ก เหมือนการเลือกผู้แทนฯหรือ สว. มีสื่อออกข่าวว่าสุรินทร์มีการซื้อเสียง 200 บาทบ้าง 50 บาทบ้าง

1.2 บรรยากาศในวันออกเสียงประชามติฯ วันที่ 19 สิงหาคม 2550 ข้อมูลการออกเสียงประชามติ หน่วยการออกเสียงประชามติ 1,910 หน่วย กรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด 5 คน พนักงาน (สนง.กต.จว.สร.) 20 คน อนุกรรมการใต้สวน 18 คน โดยมาจากข้าราชการตำรวจ 8 คน จากพนักงานฝ่ายปกครอง 6 คน จากสภาพนายความ 6 คน และเครือข่ายด้านการข่าว จากกองกำลังสุรนารี จังหวัดทหารบกสุรินทร์ ปกครองจังหวัดสุรินทร์ ตำรวจภูธรจังหวัดสุรินทร์ กองกำลังตำรวจตระเวนชายแดนที่ 21 ตำรวจสันติบาลจังหวัดสุรินทร์ ด้าน บุคลากรระดับอำเภอรวม 19,539 คน จากการสังเกตการออกเสียงประชามติในหน่วยการใช้สิทธิฯ และได้ติดตามข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ ประชาชนจังหวัดสุรินทร์ทั้งในเมืองและต่างอำเภอ การมาใช้สิทธิเป็นไปอย่างปกติ แต่บรรยากาศค่อนข้างเงียบเหงา เรื่องสถานที่และสภาพทางภูมิอากาศไม่มีปัญหาสำหรับจังหวัดสุรินทร์ บรรยากาศหลังการปิดหีบคะแนน โดยทั่วไปประชาชนก็ไม่ได้ให้ความสนใจมากนัก มีการนับคะแนนที่หน่วยการใช้สิทธิ แล้วนำมารวมที่ กต.จังหวัด มีคณะกรรมการประกอบด้วยครูอาจารย์ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ทหารและตำรวจประจำในแต่ละหน่วยการใช้สิทธิ การนับคะแนนของเจ้าหน้าที่ค่อนข้างโปร่งใส ความผิดฐานอื่นไม่ปรากฏชัดเจน

1.3 บรรยากาศช่วงหลังวันการลงประชามติฯ ตั้งแต่เช้าวันที่ 20 สิงหาคม 2550 ผลของการลงประชามติฯของคนสุรินทร์ จากการนับคะแนนพบว่า ผู้มีสิทธิ 968,976 คน ผู้มาใช้สิทธิ 480,507 คน บัตรที่ลงคะแนน 468,722 คน บัตรเสีย 11,775 คน รับร่างรัฐธรรมนูญ 175,628 คน ไม่รับร่างรัฐธรรมนูญฯ 293,094 คน ไม่ออกเสียง 10 คน การไปใช้สิทธินอกเขตจังหวัด ผู้มาใช้สิทธิ 673 คน บัตรที่ลงคะแนน 667 บัตรเสีย 6 ใบ เห็นชอบ 494 คน ไม่เห็นชอบ 173 คน สภาพบรรยากาศโดยทั่วไปเงียบ ๆ เรียบร้อย ซึ่งเป็นปกติของคนจังหวัดสุรินทร์

2. ประเด็นในร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ที่เป็นเหตุให้ประชาชนตัดสินใจออกเสียงประชามติเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบกับร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 พบว่า คำตอบของประชาชนเกี่ยวกับ “ประเด็นในร่างฯที่ตัดสินใจใช้สิทธิรับร่างฯ” เพราะร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ให้สิทธิแก่คนไทยมากกว่าฉบับอื่น เช่น การพูดถึงสิทธิของเพศที่ 3 นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์พูดคุยประชาชน

“ร่างรัฐธรรมนูญฯพูดถึงประเด็นการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมมากกว่าทุกฉบับ”

“จะไม่รับร่างฯเพราะไม่บรรจุศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ”

“มีคนบอกว่ายกเลิกการใช้บัตรทอง 30 บาท แล้วจะไปปรับร่างทำไม่ยิ่งจน ๆ อยู่ ถ้าปรับร่างก็รังแกตัวเองไม่เอาหรอก”

และมีหลายคนบอกว่า **“ประเด็นในร่างไม่เกี่ยวกับการตัดสินใจรับหรือไม่รับร่างฯ”**

สรุปแล้วจะพบว่าประเด็นต่าง ๆ ในร่างรัฐธรรมนูญฯ ไม่ได้มีผลต่อการตัดสินใจออกเสียงประชามติ เห็นชอบหรือไม่เห็นชอบ เพราะจากแบบสอบถามพบว่า ไม่มีผู้ตอบเลยว่่าประเด็นต่าง ๆ ในร่างฯ ประเด็นใดที่มีผลต่อการตัดสินใจฯ เนื่องจากผู้ตอบแบบสอบถามจะว่างไว้ไม่ตอบ แต่จากการสัมภาษณ์เชิงลึก จะได้คำตอบบ้าง ตามประเด็นที่นำเสนอข้างต้นนี้ หลายคนยอมรับว่าไม่ได้อ่านเลย หลายคนบอกว่าอ่านยาก อ่านไม่เข้าใจ ในด้านความรู้ความเข้าใจ ในสาระของร่างฯ ยังทำให้ประชาชนไม่เห็นความสำคัญและอาจเป็นเพราะว่าไม่มีเวลาค้นคว้าอ่านอย่างจริงจัง เนื่องจากประชากรที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรและมีระดับการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา ส่วนการใช้สิทธิในการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมากลุ่มตัวอย่างตอบว่าไปใช้สิทธิเลือกตั้งมากถึง ร้อยละ 95.4 (จำนวน 1898 คนจากกลุ่มเป้าหมายครั้งนี้ 1,990 คน ไม่ไปออกเสียง 92 คน คิดเป็นร้อยละ 4.6)

3. ปัจจัยที่เป็นเหตุให้ประชาชนออกมาใช้สิทธิและออกเสียงประชามติ เห็นชอบหรือไม่เห็นชอบกับร่างรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 พบว่า ปัจจัยที่เป็นเหตุให้ประชาชนออกมาใช้สิทธิออกเสียงเกิดจากหลายปัจจัย เช่น

“อยากให้บ้านเมืองได้เลือกตั้ง”

“ไม่อยากเห็นบ้านเมืองยุ่งเหยิงแบบนี้”

“อยากใช้สิทธิของตัวเอง”

“ยังชอบ ททท.อยู่”

“ทหารเข้ามาเต็มบ้านเต็มเมืองยังไม่ชอบทหารอยู่แล้ว”

บางคนบอกว่า **“รับร่างรัฐธรรมนูญไปก่อน แล้วค่อยแก้ไขใหม่”**

“แล้วแต่ผู้นำบอกกา กาเบอร์ไหนก็ได้”

“ที่มาใช้สิทธิครั้งนี้ก็จะไม่รับร่างเพราะศาสนาพุทธไม่ได้บรรจุว่าเป็นศาสนาหลักชาติไทย”

บางคนพูดว่า **“เพราะร่างรัฐธรรมนูญฯได้กำหนดเรื่องเพศที่หลากหลายแสดงให้เห็นว่าร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ให้สิทธิคนไทยบางกลุ่มมากขึ้น”**

“ไม่เห็นด้วยกับการสรรหา สว. เพราะจะเป็นช่องทางให้เกิดทุจริตในภายภาคหน้า เกิดการซื้อสิทธิขายเสียงได้ เพราะ สว. ที่เลือกและสรรหามีจำนวนใกล้เคียงกัน ฉบับเก่าที่ว่าด้วยการเลือกตั้ง สว. ดีแล้ว”

“เป็นห่วงชาติบ้านเมือง”

“เพราะต้องการรับร่างฯจะได้เลือกตั้งซะที แล้วช่วยกันพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทยต่อไป ถ้าขึ้นชั่งเข้าประเทศไทยจะแย่มากกว่านี้”

“จะไปใช้สิทธิ จะได้ว่ารู้ว่าคนสุรินทร์ใครจะถูกลงไม่ได้”

“ไม่รู้หรือไม่ได้อ่านร่างรัฐธรรมนูญหรือ ภาษายาก เข้าใจยากและไม่มีเวลาอ่าน ถ้าอยากให้อ่านร่างรัฐธรรมนูญหรือ ภาษายาก เข้าใจยากและไม่มีเวลาอ่าน ถ้าอยากให้อ่านร่างรัฐธรรมนูญหรือ ภาษายาก เข้าใจยากและไม่มีเวลาอ่าน”

สรุปได้ว่าปัจจัยที่เป็นเหตุให้ประชาชนออกมาใช้สิทธิและออกเสียงประชามติฯ มาจากหลายปัจจัยทั้งที่เป็นหลักการ ปัจจัยส่วนตัวได้แก่ ความคิดเห็นส่วนตัว ปัจจัยทางสังคม เช่น ความผูกพันความชอบไม่ชอบ ความรักใคร่ ความกตัญญู หรือระบบอุปถัมภ์ของโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และอำนาจเป็นต้น และมีส่วนน้อยมากที่พูดถึงปัจจัยจากประเด็นของสาระร่างรัฐธรรมนูญ ปี 2550

4. บทบาทและความเคลื่อนไหว ในการรณรงค์ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการออกเสียงประชามติของหน่วยงานภาครัฐ เช่น คณะกรรมการการเลือกตั้ง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรเอกชน เช่น พรรคการเมือง / นักการเมืองในพื้นที่ รวมถึงองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง พบว่า

บทบาทของคณะกรรมการเลือกตั้ง จากแบบสอบถาม พบว่า ระดับการประชาสัมพันธ์ของ กกต. อยู่ในระดับปานกลาง จะเป็นลักษณะการตั้งรับ แม้มีแผนงานโดยเริ่มตั้งแต่รู้ว่าจะต้องมีการลงประชามติ โดยผ่านสื่อ แต่การรับรู้ของประชาชนไม่ทั่วถึง และไม่เข้าใจ ส่วนใหญ่ กกต. จังหวัดสุรินทร์จะเสนอในรูปแบบโปสเตอร์ แผ่นพับ ข่าวทางวิทยุชุมชน วิทยุท้องถิ่น การอภิปราย การจัดเวที การอบรมกลุ่มต่าง ๆ (รายละเอียดมีในภาคผนวก) การดำเนินการประชามติ ในวันที่ 19 สิงหาคม 2550 ซึ่งผลการลงประชามติสรุปโดย กกต. จังหวัดสุรินทร์ ปรากฏว่าจังหวัดสุรินทร์ ผู้มีสิทธิ 968,976 คน ผู้มาใช้สิทธิ 480,507 คน บัตรที่ลงคะแนน 468,722 คน บัตรเสีย 11,775 คน รับร่างรัฐธรรมนูญ 175,628 คน ไม่รับร่างรัฐธรรมนูญ 293,094 คน ไม่ออกเสียง 10 คน การไปใช้สิทธินอกเขตจังหวัด ผู้มาใช้สิทธิ 673 คน บัตรที่ลงคะแนน 667 ใบ บัตรเสีย 6 ใบ เห็นชอบ 494 คน ไม่เห็นชอบ 173 คน

องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล และเทศบาลเมือง/อำเภอ มีบทบาทเคลื่อนไหวในการรณรงค์ฯ คือ มีแผ่นป้ายโฆษณา

ประชาสัมพันธ์ตามแหล่ง/จุดต่าง ของแต่ละชุมชน มีการจัดเวทีประชาสังคม การเดินรณรงค์ของนักเรียน นักศึกษา ร่วมกับสถาบันการศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ เพื่อชักชวนให้ประชาชนออกเสียงประชามติในวันที่ 19 สิงหาคม 2550 ซึ่งมีบทบาทค่อนข้างน้อย

พรรคการเมือง/นักการเมืองในพื้นที่ มีการเคลื่อนไหวบ้างเป็นบางพรรค / บางคน เนื่องจากยังอยู่ในช่วงยังไม่ปลดล็อกพรรคการเมือง อดีตนักการเมืองส่วนใหญ่ นั่ง ๆ เงียบ ๆ ไม่ได้เคลื่อนไหว แต่มักมีกระแสเกี่ยวกับกลุ่มอำนาจเก่าในจังหวัดสุรินทร์และการให้ข่าวของสื่อมวลชนหลายด้านว่าสุรินทร์ยังเป็นพื้นที่ของกลุ่มอำนาจเก่า มีการแจกเงินไม่ให้คนไปใช้สิทธิลงมติ หรือถ้าไปก็ไม่ต้องรับร่าง จะพบว่า บทบาทของพรรคการเมือง / นักการเมืองในพื้นที่ยังมีบทบาทต่อการตัดสินใจของประชาชนในการรับหรือไม่รับร่างรัฐธรรมนูญ ปี 2550 ซึ่งคนสุรินทร์เรียกว่า

“พลังเงียบ”

องค์กรเอกชน องค์กรชุมชน องค์กรสาธารณะ องค์กรภาคเอกชน จะพบว่า การเคลื่อนไหวในด้านกรรณรงคประชาสัมพันธ์กับการออกเสียงประชามติฯ ค่อนข้างน้อย แทบจะไม่ได้ทำอะไร เงียบไม่คึกคักเหมือนที่ผ่าน ๆ มา แม้มีบางกลุ่มที่ออกมาเชิญชวนไม่ให้ประชาชนไปรับร่างฯ โดยมาคัดค้านในวันที่ 17 สิงหาคม 2550 ที่หน้าตลาดสดอำเภอเมืองสุรินทร์ อำเภอสำโรงทาบ และอำเภอปราสาท เนื่องจากองค์กรเอกชนมีความคิดว่า ถ้ารับจะเป็นการสนับสนุน คมช.และรัฐบาล ที่มาจากการปฏิวัติ ซึ่งถือเป็นศัตรูกับรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตยอย่างมาก และประชาชนส่วนใหญ่ยังรักและศรัทธากลุ่มอำนาจเก่า

5. การเสนอแนวทางการพัฒนาปรับปรุงกระบวนการออกเสียงประชามติให้เป็นกระบวนการที่ส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยของประเทศให้เข้มแข็งและยั่งยืน

จากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง 1,990 คน และการสัมภาษณ์เจาะลึกรายบุคคลในการวิจัยครั้งนี้ มีข้อเสนอว่า ถ้าจะให้เกิดการปรับปรุงกระบวนการออกเสียงประชามติเพื่อเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยของประเทศให้เข้มแข็งและยั่งยืนคือ งานนี้รัฐได้ประโยชน์ / มีผลประโยชน์ จังหวัดยังทำงานเหมือนเดิม แบ่งพรรคแบ่งพวก ความกระตือรือร้นยังไม่เต็มที่มีกลุ่มอำนาจทั้งกลุ่มเก่าและกลุ่มอำนาจใหม่ หน่วยงานรับผิดชอบโดยตรงคือ กกต. ยังทำงานแบบระบบราชการ คือ การทำงานเชิงรับ กกต. ต้องประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ในรูปเครือข่าย ต้องขอความร่วมมือ สั่งไม่ได้ เปิดโอกาสให้องค์กรต่าง ๆ เข้ามาร่วมทำงานให้มากกว่านี้ คณะร่างรัฐธรรมนูญจะต้องมีความรู้และวิสัยทัศน์ในการร่างรัฐธรรมนูญโดยศึกษาจากประเทศเพื่อนบ้าน เช่น เวียดนาม สิงคโปร์ และอื่น ๆ บ้าง จะต้องสร้างกระบวนการ

มีส่วนร่วมตั้งแต่ระดับบน (รัฐ) จนถึงชุมชนท้องถิ่น นโยบายควรเป็นเรื่องรัฐบริหารจัดการ สภาร่างรัฐธรรมนูญจะต้องให้ความรู้กับประชาชน กต.บริหารจัดการเชิงประชาสัมพันธ์ ตั้งแต่ระดับประเทศจนถึงระดับจังหวัด กต. จังหวัด ประสานร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนท้องถิ่น สิ่งที่ต้องพัฒนาคือ ด้านเนื้อหาสาระ / ความรู้ ให้แก่ประชาชนอย่างง่าย ๆ ต่อเนื่องและทั่วถึงจะได้เปลี่ยนแปลงความคิดที่ว่า คนสุรินทร์ด้อยการศึกษา อยู่ในอำนาจของคนกลุ่มต่าง ๆ ง่าย

ข้อเสนอแนะ

1. เกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ในร่างรัฐธรรมนูญ

1.1 รัฐจะต้องเตรียมบุคลากรที่มีความรู้ ความเข้าใจในด้านกฎหมาย เพื่อจัดการความรู้เกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ในร่างฯ และนำเสนอเป็นขั้นเป็นตอนเป็นระยะ อย่างต่อเนื่อง

1.2 รัฐควรศึกษาวิจัย และสนับสนุนงบประมาณ เพื่อหารูปแบบการจัดกิจกรรมให้ความรู้กับประชาชน ได้อย่างเหมาะสมกับประชาชนทุกกลุ่ม และสนับสนุนหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

1.3 ควรบรรจุเนื้อหาสาระของประเด็นต่าง ๆ ในรัฐธรรมนูญฉบับถาวรให้แก่ นักเรียน นักศึกษา ได้เรียนรู้ เพื่อเกิดความรู้ความเข้าใจและเป็นยุทธวิธีในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และเข้าใจในรัฐธรรมนูญไทยในอนาคต เพราะปัญหาที่ประชาชนไม่เข้าใจในรัฐธรรมนูญ เนื่องจากไม่รู้ ไม่เห็นความสำคัญของรัฐธรรมนูญ ไม่น่าสนใจ การประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง ไม่มีความรู้เห็นเป็นเรื่องใกล้ตัว

1.4 พัฒนาหลักสูตรสาระด้านสังคมศึกษา โดยเน้นความสำคัญของรัฐธรรมนูญไทย ความรู้สึกรักและความหวงแหนชาติ ด้านคุณธรรม จริยธรรมและด้านความสามัคคี

2. บทบาทและความเคลื่อนไหวในการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับการใช้สิทธิและหน้าที่ของพลเมืองไทย ในการออกเสียง/ลงประชามติ ในอนาคต

2.1 บทบาทและความเคลื่อนไหวของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ควรมีการเตรียมกำลังบุคลากรของหน่วยให้เพียงพอและเหมาะสม การทำงานเป็นเครือข่าย การมีส่วนร่วมกับองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ทุกภาคส่วน อย่างต่อเนื่องเพื่อเกิดความตระหนักรู้กันอย่างแท้จริง

2.2 บทบาทและความเคลื่อนไหวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ศึกษาวิจัยหาแนวทางในการให้ความรู้ ในรูปแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับประชาชนในท้องถิ่นและจัดสรรงบประมาณสนับสนุน/กิจกรรมเสริมความรู้ความเข้าใจในรัฐธรรมนูญไทย

2.3 บทบาทและความเคลื่อนไหวขององค์กรการเมือง/นักการเมือง จะต้องมีความจริงใจ มีคุณธรรม - จริยธรรม และให้ความรู้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง ไม่ยึดติดกับอำนาจต่าง ๆ

2.4 บทบาทและความเคลื่อนไหวขององค์กรเอกชน จะต้องตรวจสอบกระบวนการทำงานทุกขั้นตอน ควรได้รับงบประมาณจากหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อหารูปแบบพัฒนาประชาชนและกระบวนการใช้สิทธิและหน้าที่ของคนไทย

2.5 บทบาทและความเคลื่อนไหวของประชาชน เพื่อได้รับความรู้หรือกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาความรู้เกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยไทย รัฐธรรมนูญของไทย การรู้จักใช้สิทธิของคนไทยและรู้จักหน้าที่ความเป็นคนไทย โดยปลูกฝังอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นวิถีชีวิตของคนไทย

3. แนวทางการพัฒนากระบวนการสร้างเสริมระบอบประชาธิปไตยของประเทศให้เข้มแข็งและยั่งยืน จะต้องเป็นการทำงานร่วมกันตั้งแต่ระดับบน (รัฐ) จนถึงระดับล่าง (ประชาชน) ต้องปรับวิธีคิด / วิธีการทำงานใหม่ร่วมกัน รัฐควรกำหนดเป็นนโยบายของชาติในการรักและมีสำนึกที่ดีต่อระบอบประชาธิปไตย สนับสนุนในด้านบุคลากร งบประมาณ ความต่อเนื่อง องค์กรต่าง ๆ ต้องมีอำนาจและหน้าที่ในการตรวจสอบระบบการทำงาน

บรรณานุกรม

- คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. การบริหารโรงเรียนตามแนวทางปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2532.
- จิราภรณ์ ไทยกิ่ง. ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการสำนักงาน. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2541.
- จำรัส บุญเชื้อง. การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทของโรงเรียนประถมศึกษา : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนบ้านโนนทองและโรงเรียนบ้านท่าลี่. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2537.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. “การระดมประชาชนเพื่อการพัฒนาในชนบท”. เศรษฐศาสตร์ปริทัศน์ ๑ (มกราคม - มิถุนายน 2537) : 3.
- จุมพล นิมพานิช. องค์การค่าและการจัดองค์การ. พิมพ์ครั้งที่ 18. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2543.
- เจริญ ไวรวิจกุล. การบริหารการศึกษา หลักแนวคิดทฤษฎี เล่ม 1. สำนักงานเลขาธิการบัณฑิตศึกษา สุรินทร์ : สถาบันราชภัฏสุรินทร์, 2544.
- ฉัตรเอก หล้าล้ำ. ปัจจัยทางการบริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดของโรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาสุรินทร์ เขต 1. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา) สถาบันราชภัฏสุรินทร์ 2548.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ไตรลักษณ์รัฐกับการเมืองไทย. กรุงเทพฯ : สุขุมแลบุตร, 2540.
- นันทวัฒน์ บรมานันท์. ระบบการออกเสียงประชามติ. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) บริษัท เคสดีไทย จำกัด : 2538
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. การบริหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ : บทบาทขององค์กรในท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2530.
- สุจินต์ ดาววิระกุล. ปัจจัยที่ส่งผลการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการหมู่บ้าน : การศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านชนเขาประกวอดหมู่บ้านดีเด่นระดับจังหวัด จังหวัดนครสวรรค์ ประจำปี 2537. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.
- สุรางค์ ไคว์ตระกูล. (2544) จิตวิทยาการศึกษา พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุดารัตน์ คงอินทร์. ความต้องการมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล

ในการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา) สถาบันราชภัฏสุรินทร์
2546.

อนงค์ พัฒนจักร. การมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยม่วง

จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น,
2535.

เอกสารสิ่งพิมพ์. เอกสารเผยแพร่สาระรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

(ฉบับร่าง). สภาร่างรัฐธรรมนูญ. 2550

เอกสารสิ่งพิมพ์. ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับลงประชามติ. สภาร่างรัฐธรรมนูญ.

2550

เอกสารสิ่งพิมพ์. สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งจังหวัดสุรินทร์. สิงหาคม 2550

หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน. ฉบับลงวันที่ 16 - 20 สิงหาคม 2550

หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ. ฉบับลงวันที่ 16 - 20 สิงหาคม 2550

หนังสือพิมพ์เดลินิวส์. ฉบับลงวันที่ 16 - 20 สิงหาคม 2550

หนังสือพิมพ์ข่าว. ฉบับลงวันที่ 16 - 20 สิงหาคม 2550

**แบบสอบถามเรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนต่อกระบวนการออกเสียงประชามติ
เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ” กรณี จังหวัดสุรินทร์**

คำชี้แจง :

1. ขอความกรุณาท่านตอบแบบสอบถามให้ถูกต้องครบถ้วนและเป็นจริงมากที่สุด
การตอบแบบสอบถามครั้งนี้จะไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อตัวท่าน ซึ่งผลการวิจัยที่ได้รับจะเป็นข้อมูลที่สำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองไทยภายใต้ระบอบประชาธิปไตยต่อไป

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของประชาชนต่อกระบวนการออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 แบบสอบถาม แบ่งได้ 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1: แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป ตามแบบตรวจสอบรายการ (Check list) และแบบเติมคำ

ตอนที่ 2: แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับ บรรยากาศทั่วไป ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และความเคลื่อนไหวของประชาชน ตามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ของลิเคิร์ต (Likert) โดยแบ่งข้อมูลออกเป็น 4 ส่วน

ส่วนที่ 2.1 บรรยากาศทั่วไป	จำนวน	10	ข้อ
ส่วนที่ 2.2 ความรู้ความเข้าใจ	จำนวน	3	ข้อ
ส่วนที่ 2.3 ความรู้สึก	จำนวน	10	ข้อ
ส่วนที่ 2.4 ความเคลื่อนไหว	จำนวน	11	ข้อ

คณะวิจัยขอขอบพระคุณผู้ตอบแบบสอบถามทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์กฤษณา วงษาสันต์และคณะ สาขาการพัฒนารัฐบาล มหาวชิราวุฒยราชภัฏสุรินทร์)

ตอนที่ 1: ข้อมูลทั่วไป คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย “/” () หน้าข้อความที่กำหนดให้ตามจริง

1. อายุ..... ปี
2. เพศ () ชาย () หญิง
3. สถานภาพ () โสด () สมรส () หม้าย
() หย่าร้าง
4. ภูมิลำเนาปัจจุบัน () ในเมือง () ในเขตเทศบาล () ในเขตสุขาภิบาล
() นอกเมือง () นอกเขตเทศบาล () นอกเขตสุขาภิบาล
5. ภูมิลำเนาในปัจจุบันอยู่ในอำเภอ
6. อาชีพ () รับราชการ () รัฐวิสาหกิจ () รับจ้าง () ค้าขาย/ประกอบ
ธุรกิจส่วนตัว
() เกษตรกร () ลูกจ้าง () อื่น ๆ (โปรด
ระบุ.....)
7. ระดับการศึกษา () ไม่ได้เรียน () ประถมศึกษา () มัธยมศึกษา () อนุปริญญา
() ปริญญาตรี () สูงกว่าปริญญาตรี () อื่น ๆ (โปรด
ระบุ.....)
8. การเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมาท่านไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือไม่ () ไม่ () ไป
9. การเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมาท่านไปใช้สิทธิ ณ ที่ใด () นอกเขตเลือกตั้ง () ในเขตเลือกตั้ง
10. บุคคลที่ท่านเลือกได้ตามที่ท่านคาดหวังหรือไม่ () เป็น () ไม่เป็น

ตอนที่ 2: แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับบรรยากาศทั่วไป ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และความเคลื่อนไหวของปร

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย“/”ในตารางที่กำหนดให้ตามระดับความเห็นคือ มากที่สุด , มาก , ปานกลาง , น้อย , น้อยที่สุด

ส่วนที่ 2.1 ด้านบรรยากาศทั่วไป (จำนวน 10 ข้อ) ท่านคิดว่าบรรยากาศของจังหวัดสุรินทร์ ที่เอื้อต่อการไป
ออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เป็นอย่างไร/อยู่ใน
ระดับใด

ข้อความ	ระดับความเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1: ท่านคิดว่าสภาพการทำงานของหน่วยงานต่างๆ ในเขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร เพื่อออกเสียงประชามติพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550					
2: ท่านคิดว่าหน่วยงานต่างๆ ในเขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ได้เตรียมการให้ประชาชนรับรู้ถึงกระบวนการออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550					
3: ท่านคิดว่าหน่วยงานต่างๆ ในเขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ได้วางแผนและบริหารจัดการเพื่อให้ประชาชนได้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550					
4: ท่านคิดว่าหน่วยงานต่างๆ ในเขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ได้มีการวางแผนเพื่อให้โอกาสแก่ประชาชน/องค์กรต่างๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550					
5: ท่านคิดว่าหน่วยงานต่างๆ ในเขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ได้ใช้สื่อต่างๆ ในการประชาสัมพันธ์หรือเผยแพร่ให้ความรู้แก่ประชาชน/องค์กรต่างๆ เพื่อให้ทราบถึงการออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550					
6: ท่านคิดว่าคณะกรรมการการเลือกตั้ง ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร เพื่อออกเสียงประชามติพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550					
7: ท่านคิดว่าคณะกรรมการการเลือกตั้ง ได้เตรียมการให้ประชาชนรับรู้ถึงกระบวนการออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550					
8: ท่านคิดว่าคณะกรรมการการเลือกตั้ง ได้วางแผนและบริหารจัดการ เพื่อให้ประชาชนได้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550					
9: ท่านคิดว่าคณะกรรมการการเลือกตั้ง ได้มีการวางแผนเพื่อให้โอกาสแก่ประชาชน/องค์กรต่างๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการออกเสียงประชามติ พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550					
10: ท่านคิดว่าคณะกรรมการการเลือกตั้ง ได้ใช้สื่อต่างๆ ในการประชาสัมพันธ์หรือเผยแพร่ให้ความรู้แก่ประชาชน/องค์กรต่างๆ เพื่อให้ทราบถึงการออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550					

ส่วนที่ 2.2 ด้านความรู้ความเข้าใจ (จำนวน 3 ข้อ) ท่านคิดว่าท่านมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เป็นอย่างไร/อยู่ในระดับใด

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1 : สื่อต่าง ๆ ให้ความรู้ ความเข้าใจ ต่อท่านในระดับใด (กรุณาตอบทุกข้อ)					
1.1 วิทยุ					
1.2 โทรทัศน์					
1.3 เอกสาร					
1.4 หนังสือพิมพ์					
1.5 แผ่นพับ					
1.6 ไปสเตอร์					
1.7 อินเทอร์เน็ต					
1.8 บุคคล/ปัจเจกชน					
1.9 องค์กร / กลุ่มคน					
1.10 เวทีประชาสังคม					
1.11 เวทีวิชาการ					
1.12 อื่น ๆ (โปรดระบุ.....)					
<p>2. ประเด็นต่างๆ ในร่างรัฐธรรมนูญมีผลต่อตัวท่านในการตัดสินใจรับหรือไม่รับร่างฯ</p> <p>() มี () ไม่มี () อื่น ๆ.....</p> <p>3. ประเด็นใด / เรื่องอะไรของร่างรัฐธรรมนูญฯ ที่ทำให้ท่านตัดสินใจรับหรือไม่รับร่างรัฐธรรมนูญฯ.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>					

ส่วนที่ 2.3 ด้านความรู้สึก (จำนวน 10 ข้อ) ท่านคิดว่าท่านมีความรู้สึก ต่อการออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เป็นอย่างไร/อยู่ในระดับใด

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. ท่านรู้สึกว่าคุณได้รับการเชิญชวนให้ไปออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ของหน่วยงาน/องค์กรที่รับผิดชอบโดยตรง					
2. ท่านรู้สึกว่าสภาพการณ์ของหน่วยงานเพื่อให้ประชาชนเกี่ยวกับการไปออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ					
3. ท่านรู้สึกว่า การสนับสนุนในการประชาสัมพันธ์ ของหน่วยงาน/องค์กร ที่เกี่ยวข้องกับการออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ					
4. ท่านรู้สึกว่า การตื่นตัวและความสนใจของประชาชน ในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ที่มีต่อการออกเสียงประชามติเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ					
5. ท่านรู้สึกว่า การจัดเวทีประชาสังคม หรือเวทีชาวบ้าน เพื่อให้ประชาชนทั่วไปเข้าไปมีส่วนร่วมในการออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ					
6. ท่านรู้สึกว่า การให้โอกาสประชาชน /องค์กร ในการรับรู้เกี่ยวกับกระบวนการ ออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ					
7. ท่านรู้สึกว่า ความกระตือรือร้นและการมีส่วนร่วมของประชาชน / องค์กร ต่อการออกเสียงประชามติเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ					
8. ท่านรู้สึกว่า กระบวนการออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณา รับหรือไม่รับ ร่างรัฐธรรมนูญฯ ด้านเวลาที่ทำให้ความรู้ความเข้าใจต่อประชาชนเหมาะสม					
9. ท่านรู้สึกว่า กระบวนการออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญฯ มีความจริงใจต่อประชาชนเพียงใด					
10. ท่านรู้สึกว่า ท่านมีความสำคัญ ต่อการออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญฯ					

ส่วนที่ 2.4 ด้านความเคลื่อนไหว (จำนวน 11 ข้อ) ท่านคิดว่าหน่วยงานต่างๆ ในเขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์มีความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการออกเสียงประชามติ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เป็นอย่างไร / อยู่ในระดับใด

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1 : ความเคลื่อนไหวของหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์					
2 : ความเคลื่อนไหวขององค์กรภาคเอกชนในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์					
3 : ความเคลื่อนไหวของหน่วยงานด้านสื่อในการประชาสัมพันธ์ของพื้นที่จังหวัดสุรินทร์					
4 : ความเคลื่อนไหวขององค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์					
5 : ความเคลื่อนไหวของพรรคการเมืองในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์					
6 : ความเคลื่อนไหวของประชาชนในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์					
7 : ความเคลื่อนไหวของนักการเมืองในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์					
8 : ความเคลื่อนไหวของคณะกรรมการการเลือกตั้งในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์					
9 : ความเคลื่อนไหวขององค์กรภาคประชาชนในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์					
10 : ความเคลื่อนไหวของสถาบันการศึกษาในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์					
11 : ความเคลื่อนไหวของผู้นำในท้องถิ่น/ผู้นำชุมชนในท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์					

สรุป ท่านคิดว่าท่านจะ () รับร่างฯ () ไม่รับร่างฯ () ไม่ตอบ () ไม่แน่ใจ
() อื่น ๆ.....

ความคิดเห็น / ข้อเสนอแนะ อื่นๆ

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ภาคผนวก ค.